

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANABİLİM DALI**

**DEVLETÇİLİK DÖNEMİNDE YAYIMLANMIŞ SİNEMA
DERGİLERİ (1932–1939)**

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Nermin GONCA**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Serdar ÖZTÜRK**

ANKARA- 2008

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türk siyasi tarihinin önemli sayılabilecek, 1932–1939 yılları arasını kapsayan “devletçilik” döneminde uygulanan kültür politikalarının sinema bağlamındaki uzantıları, bu dönemde yayımlanmış sinema dergileri esas alınarak incelenmiş, söz konusu sinema dergileri dönemin devletçilik politikaları çerçevesinde ele alınmıştır.

Türk sinema tarihi literatürü incelendiğinde, 1930’lu dönemle ilgili çalışmaların bu alanda ilk kaynaklara ulaşmanın zorluğu yüzünden hem nicelik hem nitelik yönünden yetersiz kaldığı görülmektedir.¹ Bu tez bu alanda katkı sağlayacak ilk çalışma olduğu için büyük önem taşımaktadır.

Devletçilik politikasının kültürel boyutunun sinema dergilerine yansımalarını incelediğim bu tezin hazırlanmasında bana yol gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Serdar Öztürk’e teşekkür ediyorum. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyelerimize, Milli Kütüphane ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, ayrıca Milli Kütüphane dâhil olmak üzere hiç bir yerde ulaşamadığım *Başlangıcından Bugüne Sinema Dergileri* adlı kitaba ulaşmamı sağlayan araştırmacı yazar Burçak Evren’e ve katkıda bulunan herkese içten teşekkürlerimi sunarım.

¹ Burçak EVREN, **Başlangıcından Günümüze Sinema Dergileri**, İstanbul, 1993, s.9.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	6
DEVLETÇİLİK DÖNEMİNİN ÖZELLİKLERİ VE SİNEMA	6
I. A. Devletçilik Döneminin İktisadi Boyutu	6
I. B. Devletçilik Döneminin Kültürel Boyutu	15
I. C. DEVLETÇİLİK DÖNEMİNDE SİNEMA	21
BÖLÜM II	28
DEVLETÇİLİK DÖNEMİNDE YAYIMLANAN SİNEMA DERGİLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	28
II. A. Devletçilik Döneminde Yayımlanan Dergiler	28
II. B. Dergilerin Genel Özellikleri	32
II. B. 1. Yeni Sakarya Sinema Mecmuası (1936 – 1937, İstanbul)	32
II. B. 2. Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası (1937–1938, İstanbul)	33
II. B. 3. Sinema ve Tiyatro Heveskarı Mecmuası(1930-1939, İstanbul)	35
II. B. 4. Sinema Alemi (1935 – 1937, Ankara).....	37
II. B. 5. Sinema Tiyatro (1934–1935, İstanbul).....	39
II. B. 6. Haftalık Sinema (1930- 1931, 1936 – 1937, İstanbul)	42
II. B. 7. Sinema Objektifi (1937–1938, İstanbul)	48
II. B. 8. İstanbul Sinemaları (1937–1940, İstanbul).....	50
II. B. 9. Ankara Sinemaları (1934 - 1935 Ankara)	53
II. B. 10. Sinema Mecmuası (1934–1935, Bursa)	55
II. B. 11. Sine- Post (1935, İstanbul)	55
II. B. 12. Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi (1931–1937 İstanbul).....	56
II. B. 13. Ekran Sinema Mecmuası (1933–? İstanbul)	57
II. B. 14. Film Dünyası (1939, İstanbul).....	63
II. B. 15. İpek Film Magazin (1933–1937 İstanbul)	64
II. B. 16. Yıldız (1938, İstanbul).....	65
II. B. 17. Foto Süreyya (1931–1934 İstanbul)	67
BÖLÜM III	73
III. A. Dergiler Hakkında Genel Değerlendirme	73
III. B. Sinemanın Etkisi İle İlgili Yazılar	74
III. C. Türkiye’de Sinema Kültürü ve Hollywood İle İlgili Yazılar	85
BÖLÜM IV	98
SİNEMA DERGİLERİNDEKİ YAZILI VE GÖRSEL MALZEMENİN DÖNEMİN DEVLETÇİLİK POLİTİKALARIYLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ..	98
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA	126
EKLER	133
ÖZET	204
ABSTRACT	207

GİRİŞ

Türk siyasi tarihinin önemli sayılabilecek, 1932–1939 yılları arasını kapsayan devletçilik döneminde uygulanan kültür politikalarının sinema bağlamındaki uzantıları, bu dönemde yayımlanmış sinema dergileri esas alınarak incelenmiş, söz konusu sinema dergileri dönemin devletçilik politikaları çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırmanın amacı, devletçilik politikasının uygulandığı yıllarda, dönemin kültürel boyutunu bu dönemde yayımlanmış sinema dergilerinden hareketle tartışmak ve bu dergilerin içeriğini siyasi ve kültürel bir çerçeve içinde çözümlemeye çalışmaktır.

Tez, esas olarak tarihsel araştırmaya göre dizayn edildiğinden, devletçilik döneminin genel toplumsal, siyasal ve özellikle kültürel çerçevesini öğrenmek için kitaplara ve makalelere başvurulmuştur.

1930'lu yılların sinema dergileri, dönemin devletçilik politikalarının sinema alanındaki kültürel yansımalarını bulmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan sinema dergilerindeki, tüm yazılar, reklâmlar, fotoğraflar ve karikatürler, devletçilik döneminin özellikleri ve çalışmanın sorunsalı çerçevesinde malzeme olarak önemli olduğundan, bu malzemenin tümü değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca dönemin *Yeni Adam* adlı dergisinin makaleleri bazı aydınların sinemaya nasıl baktıklarını göstermek amacıyla incelenmiştir.

Devletçilik politikasının kültürel boyutunun sinema dergilerine yansımalarını incelediğimiz bu tezin birkaç açıdan önemi vardır. Her şeyden önce Türk sinema tarihi literatürü incelendiğinde, 1930'lu dönemle ilgili çalışmaların bu alanda ilk kaynaklara ulaşmanın zorluğu yüzünden hem nicelik hem nitelik yönünden yetersiz kaldığı görülmektedir.² Bu tez bu alanda katkı sağlayacak ilk çalışma olduğu için büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın bir diğer önemi, konuyu inceleme yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Sinema dergileri, yalnızca içeriğine bakılarak betimsel bir düzeyde analiz edilmeyecektir. İnceleme devletçilik döneminde uygulanmış kültür politikaları içerisine yerleştirilecektir. Bu bağlamda 1930'ların devletçilik politikalarının, ekonomik, siyasal, kültürel genel bir çerçevesi çizilecek, ancak kültürel çerçeve öncelikli işlenecek ve bu çerçevede sinema dergilerinin içeriğine bakılacaktır. Sinema dergilerinin devletçilik politikasının egemen olduğu dönemin kültür boyutu ile ilişkilendirilerek çözümlenmesi önem taşımaktadır.

Çalışma, aynı zamanda Türk sinema ve basın tarihine de katkı sağlaması bakımından önemlidir. Dolayısıyla bu çalışma, hem Türk sinema tarihinin, hem basın tarihinin, hem de devletçilik dönemindeki kültür politikalarının anlaşılmasına yardımcı olacak niteliktedir.

Acaba dönemin devletçilik politikaları sinema alanındaki dergilere hangi boyutta yansımıştır? Bu araştırma sorusu paralelinde sinemanın eğitcilik ve öğreticilik boyutlarıyla bu

² Burçak EVREN, **Başlangıcından Günümüze Sinema Dergileri**, İstanbul, 1993, s.9.

dergilerde tartışmalara konu olup olmadığına bakılmıştır. Ayrıca bu tartışmaların, sinemacıların ve dergileri çıkaranların bakış açısına bağlı olup olmadığı incelenmiştir. Acaba sinema dergilerinde aydınlar, eleştirmenler ve yazarlar sinemanın önemi ve yapılması gerekenler konusunda içerikli bir sinema dergiciliği yapmışlar mı yoksa eğlence, magazin içeriği yoğun dergiler mi üretmişlerdir? Çalışmada, sinemanın önemine vurgular yapılmasına karşın film üretiminin kısıtlı olmasının sebeplerinin, sinema dergilerinde yeterince tartışılıp tartışılmadığına da bakılmıştır. Ayrıca bu dönemde film üretiminin yaygın olmaması sebebiyle Hollywood'a bağımlılığın sinema dergilerinin içeriklerini ne derece etkilediği yani sinema dergilerinin içeriklerinin yurt dışında üretilen filmlere ve bunların yıldızlarına odaklanıp odaklanmadığı sorunsalına da bakılmıştır.

Tez çalışması, 1932–1939 dönemi ve bu dönemde yayımlanmış sinema dergileriyle sınırlanmıştır. Tezde kullanmak üzere: *Haftalık Sinema* (1930/1931) (1936/ 1937), *Sinema Tiyatro* (1934/1935), *Sinema Objektifi* (1937/1938), *Yeni Sakarya Sinema Mecmuası* (1936/1938), *Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası* (1937/ 1938), *Sinema ve Tiyatro Heveskarı Mecmuası* (1932/?) (?/1935), *Sinema Alemi* (1935/1937), *İstanbul Sinemaları* (1937–1940), *Ankara Sinemaları* (? - 1935–?), *Sinema Mecmuası* (1934–?), *Sine- Post* (1935–?) *Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi* (1931–1937), *Ekran Sinema Mecmuası* (1933–?), *Film Dünyası* (1939–?), *İpek Film Magazin* (1933–1937), *Yıldız* (1938–) ve *Foto Süreyya* (1931–1934) olmak üzere on yedi sinema dergisine ulaşılmıştır. Bazı dergilerin veri tabanında görülmesine karşın, Milli Kütüphane'nin yetkilileri tarafından fiziksel olarak var olmadığının belirtilmesi, Meclis Kütüphanesi'nde yalnız iki

sinema dergisine ulaşılması, halk kütüphanelerinde ise dergilerin arşivde bulunamaması tezin, bu dönemde yayımlanan tüm dergileri kapsamına almasına engel olmaktadır. Tez çalışması aynı zamanda sadece devletçilik dönemine odaklanmış, Cumhuriyetin diğer yıllarındaki gelişmeler tezin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Tez, sinema dergilerindeki tüm yazıları, reklâmları, fotoğrafları ve karikatürleri, devletçilik döneminin özellikleri ve çalışmanın sorunsalı çerçevesinde ele almış, bu özelliklerle ilişkilendirmiştir. Bu ilişkilendirmede öne çıkarılan bir başka kriter, dönemin sinema tarihi alanındaki gelişmeleridir. Başka bir anlatımla vurgulanacak olursa, Türkiye’de bu dönemde sinema alanındaki gelişmeler, üretilen filmler, filmlere yönelik tepkiler, Hollywood sinemasının Türkiye üzerindeki egemenliği gibi konular, bu tezin inceleme konusu dâhilinde olan sinema dergilerindeki yazı ve diğer materyaller göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

Bir devletin, bir dönemin sinemasının; o devletin, o dönemin politik yapısıyla ilişki içinde olduğu görülür. Sinema alanındaki gelişmeleri, bir devletin siyasal, ekonomik ve özellikle kültürel politikalarından ayrı bir bağlamda incelemek çok mümkün değildir. Çünkü devletin siyasal, ekonomik ve kültürel alanlardaki çeşitli girişimleri sinemayı etkiler. Aynı zamanda bu girişimler sinemadan etkilenir. Özellikle, devletin öncü olduğu, toplumun her sahasını düzenlemeye yönelik devrimci dönemlerde sinemanın bu gelişmelerden etkilenmemesi düşünülemez.

1930’lar Türkiye’si, toplumu ve devleti dönüştürme projesinin ekonomiden kültüre kadar her boyutuyla uygulamaya

konulduğu bir dönemdir. Tek Parti'nin (CHP) devletçilik politikaları bu döneme damgasını vurmuştur. Bu açıdan öncelikle devletçiliğin özelliklerine bakmak gerekir. Bu nedenle birinci bölümde devletçilik döneminin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarına bakılmış ve bu dönemdeki sinema incelenmiştir.

 kinci bölümde devletçilik döneminde yayımlanmış sinema dergilerinin genel özelliklerine bakılmıştır. Devletçilik döneminde Türk sinemasının geldiği boyutun sinema dergilerindeki yansıması incelenmiştir.

   nc  bölümde sinema dergilerinde yayımlanan yazıların içeriğine bakılmıştır. Yazıların hangi konular üzerinde durduğu incelenmiştir.

Son bölümde ise; sinema dergilerindeki yazılı ve görsel malzemenin dönemin devletçilik politikasıyla iliŗkilendirmesi yapılmıştır.

BÖLÜM I

DEVLETÇİLİK DÖNEMİNİN ÖZELLİKLERİ VE SİNEMA

I. A. Devletçilik Döneminin İktisadi Boyutu

Devletçilik devlet işletmeciliğini de zorunlu bir unsur olarak içeren müdahaleci bir iktisat politikasıdır.³ 1923–1929 yılları arasında özel sektör girişimlerini teşvik eden politikaların ülke kalkınmasında yetersiz kaldığını düşünen iktidar partisi CHP, 1931 yılında programına devletçiliği almıştır. 1930 sonrasında devlet, kapalı bir ekonomik politika izlemeye ve devletçiliğe yönelmeye başlamıştır.⁴ 1932’den sonra iktisadi politikada belirgin bir değişme meydana gelmiştir. Bu değişme, ekonomiye devlet müdahalesinin artması yönünde olmuş ve artan müdahale farklı biçimlerde tezahür etmiştir. İşte, 1932–1939 yılları arasında Türk ekonomisinde artan devlet müdahalesinin tezahür biçimlerinin bütünü, en genel anlamda devletçilik terimiyle nitelendirilmiştir.⁵

Devletçiliğin ortaya çıkışında dış dinamikler olduğu kadar iç dinamiklerin de etkisi vardır. Tanilli’ye göre, Atatürk’ün şu sözleri devletçilik ilkesinin Türkiye’nin ihtiyaçlarından doğduğunu göstermektedir: *“Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Maziden kendine miras kalan bütün hayati işler,*

³ Korkut BORATAV, *Türkiye’de Devletçilik*, Ankara, 1982, s.1.

⁴ Ali COŞKUN, *Atatürkçü Düşünce Dergisi*, İstanbul, 2003, s. 75.

⁵ BORATAV, *a.g.e.*, s.95.

zamanın mecburiyetlerini tatmin edecek düzeyde değildir. Siyasi ve fikri hayatta olduğu gibi, iktisadi işlerde de, fertlerin teşebbüslerinin sonuçlarını beklemek doğru olmaz. Mühim ve büyük işleri ancak milletin toplam servetine ve devletin bütün teşkilat ve kudretine dayanarak, milli egemenliğin uygulanmasını ve yürütülmesini düzenlemekle görevli olan hükümetin mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır. Diğer bazı devletlerin ikinci derecede görebileceği ve fertlerin teşebbüslerine bırakılmasında beis olmayan işlerden birçoğu, bizim için hayatidir ve birinci derecede mühim devlet vazifeleri arasında sayılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'ni idare edenlerin, demokrasi esasında ayrılmamakla beraber devletçilik prensibine de uygun yürümeleri bugün içinde bulunduğumuz hallere, şartlara ve mecburiyetlere uygun olur.” Türkiye’de devletçilik, en sorumlu mevkide olanlarca bile, özel girişimin yapabildiğini ona bırakmak, yapamadıklarını yapmak ve gerektiğinde yine ona devretmek biçiminde anlaşılmış ve uygulanmıştır.⁶

İsmet Giritli'nin yorumu da devletçiliğinin güçlü ve çağdaş bir devlet yaratma çabasında olduğunu göstermektedir. Ona göre devletçilik; *“...sosyalizmin anladığı manada ve bir doktrin mahiyetinde olan devletçilik değil, sadece pratik ve pragmatik manada yani milli ekonominin zaruretleri, memleketin hızlı kalkınması ve bunun için sanayileşmesi ihtiyacı ile sınırlı olan özel teşebbüsün tam güvenlik ve istikrar içinde varlığını sürdürmesini de lüzumlu bulan başka bir deyimle, karma ekonomi sistemine dayanan hızlı*

⁶ Server TANİLLİ, **Uygarlık Tarihi**, İstanbul, 1994, s. 285.

sanayileşmeye dönük bir kalkınmayı gerçekleştirecek bir devletçiliktir”⁷

Devletçilik politikasının iç ve dış nedenlerini ise şöyle sıralayabiliriz:

1- 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı’nın ekonomide oluşturduğu olumsuz etkileri ortadan kaldırmak: Bu bunalım, 1929’lara kadar geçerliliğini sürdüren klasik maliye anlayışını çürütmüştür. Ülkeler, klasik görüşün tersine devletin ekonomiye müdahalesini zorunlu gören Keynesyen görüşle ifade edilen politikalara başvurarak bunalımdan kurtulmuşlardır. Dünyadaki bu gelişimden, tüm gelişmeleri yakından izleyen Türkiye de etkilenmiş ve politikasını değiştirmiştir. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı’nın ülkenin ekonomik ve sosyal sorunlarını ziyadesi ile arttırması, izlenen politikaların tekrar gözden geçirilmesini ve yeni yaklaşımları zorunlu kılmıştır.⁸

2- Osmanlı İmparatorluğundan devralınan ağır borçlar da bir etkindir ve Emperyalizme karşı kendini daha iyi savunabilme gereksinimi doğmuştur.⁹

3- Sanayileşmeyi gerçekleştirmesi beklenen özel sektörün, yeterli sermaye birikimini sağlayamamış olması. Girişimcilerin yeterli deneyim ve bilgiden yoksun olmaları;

⁷ İsmet GİRİTLİ, “Kemalizmin Sosyo-Ekonomik Yönü”, **Atatürk Devrimleri**, İstanbul, 1975, s.298.

⁸ M. PALAMUT, F. GİRAY, **Cumhuriyet’ten Günümüze Yaşanan Mali Krizler ve Uygulanan Politikalar**, 2001, s.24.

¹⁰ Necdet SERİN, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi**, Ankara,1982, s.112-113.

uzun dönemde kar sağlayabilecek yatırımlar yerine, çabuk kar getiren işleri tercih etme eğiliminde bulunmaları; koruyucu gümrük vergilerinin yokluğu gibi nedenler özel sektörün sanayileşmeyi sağlamasını engellemiştir.¹⁰

4- Ekonomik gelişmenin gerçekleşmesi için, toplumsal, siyasal ve zihinsel yapılarda, gerekli dönüşümleri yapacak reformların yapılarak ilgili mekânların, kalkınmayı yaratacak raylar ve 'kaldıraçlar' döşemelerine olanak verilmesi gereği de söz konusudur.¹¹

5- 1923–1929 döneminde yabancı sermayeye karşı olan güvensizlik, müdahale nedenlerinin iç faktörlerinden birisidir. Ticari hayatın dışındaki devlet memurları arasında liberalizme karşı bazı tepkiler başlamıştır. *Kadro* dergisi etrafında toplanan ve Sovyet Rusya'yı gören bazı aydınlar devletçiliğin felsefesini tartışmış ve kalkınma konularına öncelik vermişlerdir.¹²

6-Lozan Antlaşması'nın gümrüklerle ilgili kısıtlamalarının 1929'da bitmesi nedeniyle devlet, ithalatı kısıtlayarak, buradan sağlanan fazlaları yatırımlara yöneltme konusunda daha geniş olanaklara başvurmuştur.¹³

7-Cumhuriyetin kurucularının asıl amacı olan; halkın birinci derecedeki tüketim ihtiyaçlarının karşılanması, ağır sanayinin inşası, ülkenin yaygın yol şebekesi ile örülmesi, batı

¹⁰ PALAMUT, GİRAY, **a.g.m.**, 2001, s.24.

¹¹ SERİN, **a.g.m.**, 1982, s. 112-113.

¹² PALAMUT, GİRAY, **a.g.m.**, 2001, s.24.

¹³ PALAMUT, GİRAY: **a.g.m.**, 2001, s.24.

nitelikli düşünce ve felsefe akımlarının yayımı gibi hedeflerin saptanmış olması da bir etkindir.¹⁴

8-Boratav'a göre, 1930'da Serbest Fırka'da örgütlenen icazetli muhalefetin halk yığınları içinde büyük başarı kazanması da bir etkindir.¹⁵

9-Bir diğer neden ise; devletin Türk tarihindeki, geleneksel önemi ve ağırlığı ile halkın birçok şeyi devletten bekleyen bir psikoloji içinde olmasıdır.¹⁶

İşte bu gibi sebeplerle girilen devletçilik politikası; alt yapısıyla birlikte yalnız ülkenin gelişmesini değil ulusun yükselecek olan yaşama düzeyi ile çelişkileri ve sömürüyü de en aza indirgeyecekti. Böylece ulusal egemenliği tehlikeye düşürmeyecek kadar güçlü ekonomik yapılar da oluşabilecekti.¹⁷

Kısacası siyasi iktidarı dengelendirme yapmaya zorlayan iç ve dış faktörler vardır; ancak hepsinin üstünde ve pek çok şeyin belirleyicisi olarak dünya kapitalizminin merkezlerinde 1929'da patlak veren büyük buhrandır¹⁸

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, yeni politika arayışları açısından, Türkiye için de bir dönüm noktası olmuştur. Her ne kadar bu büyük bunalım Türkiye'yi, batı ülkelerini etkilediği boyutta sarsmamış ise de, dolaylı olarak ekonomide ve sosyal

¹⁴ PALAMUT, GİRAY, **a.g.m.**, 2001, s.24.

¹⁵ Korkut BORATAV, **Türkiye İktisat Tarihi**, İstanbul, 1998, s.48.

¹⁶ SERİN, **a.g.m.**, 1982, s.112-113.

¹⁷ SERİN, **a.g.m.**, 1982, s.112-113.

¹⁸ BORATAV, **a.g.e.**, 1998, s.48.

alanda önemli darboğazlar yaratmıştır.¹⁹ Çünkü ekonomisi zaten zayıf olan genç Cumhuriyet, bu dış etki ile daha da güç bir duruma düşmüştür. Ayrıca Cumhuriyetin ilanından itibaren hızla gelişen Kemalist devrimlerin yarattığı halk katındaki tepkiler ve bu tepkiyi bastırmak için kullanılan baskı mekanizmalarına, buhranın ekonomik ve sosyal alana etkileri de kullanılarak, ülkede bir hoşnutsuzluk yaratılmıştır.²⁰

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın etkisi altında, dünya ticaret hacmi gittikçe daralmış, ekonomide otarşi denilen kendine yetme eğilimi doğmuştur: ekonomik bunalım Türkiye'de liranın sürekli değer kaybı, ihraç malları fiyatlarında önemli düşüşler ve ihracat güçlükleri olarak belirmiştir. Bu dönemde sadece Türkiye'de değil, bütün dünyada devletin ekonomik hayattaki rolü artmıştır.²¹

Türkiye'de devletçiliğe dönem olarak baktığımızda; 1930-1931 yılları, iç ekonomiye dönük müdahale önlemlerinin alınmadığı, ancak dış ticaret ve kambiyo rejimlerinin denetlendiği yıllardır.²²

1932 içerisindeki hızlı başlangıç ve 1933'teki yumuşama ve geriye dönme aşamalarından sonra 1934 -1937 yılları arasında devletçiliğin rayına oturduğu ve kendisine belirgin niteliğini veren en önemli icraatın bu yıllara ait olduğu görülmektedir. Bu gelişme 1937 yılı içinde, özellikle Celal Bayar'ın başvekil olması ile incelenen dönemin sonuna, hatta

¹⁹ İsmet ERGÜN, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomisi ve İkibinli Yıllara Bir Bakış**, Ankara, 2001, s.64-65.

²⁰ BORATAV, **a.g.e.**, 1982, s.148.

²¹ BORATAV, **a.g.e.**, 1982, s.150.

²² BORATAV, **a.g.e.**, 1998, s.51.

daha da ilerilere kadar sürecektir yeni bir gevşeme aşamasına girer.²³

1932'den sonra iktisadi politikada belirgin bir değişme meydana gelmiştir. Bu değişme, ekonomiye devlet müdahalesinin artması yönünde olmuş ve artan müdahale farklı biçimlerde tezahür etmiştir. İşte 1932–1939 arasında Türk ekonomisinde artan devlet müdahalesinin tezahür biçimlerinin bütünü en genel anlamda devletçilik terimiyle nitelendirilmiştir.²⁴ Devletçiliğin CHP'nin Mayıs 1931 Kongresi'nde saptanan programındaki tanımı şöyledir: *"Bireysel çalışma ve işleri temel tutmakla birlikte olanaklı olduğunca az süre içinde ulusu refaha ve ülkeyi bayındırlığa eriştirmek için ulusun genel ve yüksek çıkarlarının gerektirdiği işlerde özellikle ekonomik alanda devleti eylemli olarak ilgilendirmek önemli ilkelerimizdendir."*²⁵

Bu anlamda Türkiye'de devletçilik anlayışı bir kalkınma modelidir. Devletçilik, kamu hizmeti dışındaki ticari ve sınai teşebbüslerinin pazar ekonomisi kuralları gereğince kurulup işletileceği ve günü gelince geniş bir mülkiyet zemini üzerinden özel kesime devredileceği, kalkınmada devlet öncülüğünü tanıyan bir pazar ekonomisidir.²⁶ Falih Rıfkı Atay'ın şu sözleri devletçilik ilkesinin zorunluluktan doğduğunu açıkça göstermektedir: *"Yeni Türkiye'de Devletçilik, bir ekonomik meslek olarak doğmamıştır: Bir tarihi zaruret olarak doğmuştur. Yapılacak şeyleri devletten başka yapabilecek olan yoktu. Mesele bundan ibaret. Yeni Türkiye, kendi yapmak veya*

²³ BORATAV, a.g.e., 1982, s.108.

²⁴ BORATAV, a.g.e., 1982, s.95.

²⁵ Tekin ALP, **Kemalizm**, İstanbul, 1998, s.243.

²⁶ Mustafa AYSAN, **Atatürk'ün Ekonomi Politikası**, İstanbul, 2000, s.35.

hiç bir şey yapılmamasına boyun eğmek arasında bir yol seçmeli idi".²⁷

1935'te Atatürk'ün devletçilik kavramı hakkındaki görüşleri ise şunlardı: "Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi 19. asırdan beri sosyalizm nazariyatçılarının ileri sürdüğü fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizde manası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline alması."²⁸

Anlaşıldığı üzere; Mustafa Kemal Paşa ile Celal Bey için devletçi ekonomik politika bir ihtiyaçtan kaynaklanan pragmatik bir zorunluluğun ifadesiydi. Geri bir tarım toplumunu sanayileşme yoluna itecek dinamik bir özel girişim ve özel sermaye ülkede o sırada mevcut olmadığından, çaresiz temel alt-yapı ve sanayi tesislerini bizzat devlet üstlenerek yapmak zorundaydı. Ancak devletçi uygulama hem geçici bir dönem olacak, hem de özel girişim tamamen bir kenara itilmeyecekti; hatta tam aksine çeşitli kanallarla devlet tarafından güçlendirilecekti. Devlet ise, yatırımlarını özel sermayenin yetmediği alanlara kaydıracak ve devlet kesimi özel kesim ile bir rekabet içine girmeyecekti. Zaten özel girişimin ve sermayenin devlet desteği ile güçlendirilmesi bir süre sonra, özel girişimin her alanda tek başına yatırım yapabilecek derecede güçlenmesi ile sonuçlanacağından, bu noktadan sonra artık ekonomik alan

²⁷ Falih Rıfkı ATAY, **Çankaya**, İstanbul, 1984, s.452.

²⁸ Ali COŞKUN, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, İstanbul, 2003, s.75.

tamamen özel girişime terk edilecek, hatta o zamana kadar zorunlu olarak devletçe yaptırılmış yan sanayi tesis ve işletmeleri de zamanla yeniden özel sermayeye devredilerek, bir dönem için zorunlu olarak başvurulmuş devletçi ekonomik politikaya son verilecekti.²⁹

Atatürk "*Bizim göttüğümüz devletçilik bireysel çalışma ve etkinliği esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde ulusu refaha, ülkeyi bayındırlığa erdştirmek için, ulusun genel ve yüksek yararlarının gerektirdiğı işlerde özellikle ekonomik alanlarda, devleti fiilen ilgilendirmektir.*" Sözüyle de bunu göstermektedir.³⁰

Kısacası bu yıllarda dünya ekonomisi büyük buhranın içinde sürüklenirken Türkiye ekonomisinin dışa kapanarak ve devlet eliyle bir milli sanayileşme denemesi içine girmiş olduğu söylenebilir.³¹

Devletçilik ilkesini, halkçılık ilkesi ile bağlantılı olarak değerlendirmek gerekir. Yoksul, yüzyıllardır ihmal edilmiş olan halkın kalkınması ve hak ettiğı çağdaş yaşam düzeyine ulaşması hedeflenmiştir.³²

Anlaşılaçağı üzere devletçilik, sanayi kurmak ve ekonomiye devletin düzenleyici elini uzatmakla kalmamakta, devlet işletmelerinde çalışan işçilere düzgün konutlar, okul, sağlık hizmetleri, sosyal ve kültürel bir ortam da

²⁹ AKŞİN, a.g.e., 1995,s.151.

³⁰ Aytekin ALTIPARMAK, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Kayseri, 2002, s.39.

³¹ BORATAV, a.g.e., 1998, s.45.

³² Mustafa AYSAN, **Atatürk'ün Ekonomi Politikası**, 2000, s.147.

sağlamaktadır. Yani sosyal devlet işlevi de bu sayede yerine getirilmiş olmaktadır.³³

Bu anlamda, devletçiliğin ekonomik ve siyasal uzantısının yanında devletçi elitin yeni bir ulus ve devlet yaratma yönünde ki çabası³⁴ açısından kültürel boyutu önem arz etmektedir.

I. B. Devletçilik Döneminin Kültürel Boyutu

Siyasal gücün ve ideolojinin ekonomi dâhil sosyal gerçeği ve insanı yönettiği, yönlendirdiği veya biçimlendirdiğini öne sürmek³⁵ mümkündür. Ancak bunalım dönemlerinde siyasal iktidar, kültürel alanlara daha fazla müdahale ederek toplumsal ilişkileri yönlendirmede daha fazla öne geçer. Türkiye'deki devletçilik döneminde de böyle olmuştur. Hatta siyasal iktidar, kahvehanelerde üretilen sohbet, karagöz, oyun gibi insan faaliyetlerini ve ilişkilerini³⁶ dahi denetim altına almıştır.

Türkiye' de radyo yayınları 1927'de Türk Telsiz Anonim Şirketi ile yapılan on yıllık sözleşme ile düzenlenmiştir. TTTAŞ'nin devletin izniyle yayına başlaması devlet denetimi dışında olmayacağı anlamına gelmektedir. Aslında denetim baştan sağlanmış, çünkü şirket sermayesi İş Bankası ve Anadolu Ajansı yanı sıra siyasi iktidara yakın kişilerden kuruludur. Böylece devlet kendisi doğrudan yapmak istemediği bir hizmeti özel fakat güvenilir bir şirkete yaptırmayı

³³ AKŞİN, **a.g.e.**, 1995, s.151.

³⁴ ÖZTÜRK, **a.g.e.**, 2006, s.29.

³⁵ İrfan ERDOĞAN, Korkmaz ALEMDAR, **Öteki Kuram**, Ankara,2002, s.377.

³⁶ ÖZTÜRK, **a.g.e.**, 2006, s.20.

amaçlamıştır. Bu durum devletin de işine gelmektedir, çünkü devletin mali olanakları son derece sınırlıdır.³⁷ Siyasal iktidar 1930 yılından sonra radyoyla daha yakından ilgilenmiştir. Ancak devletin bu yardımlarına karşın TTTAŞ birkaç yıl hariç devamlı zarar etmiştir. Sonunda hem bu nedenden hem de devletçilik akımının hızlanmasıyla şirketin sözleşmesi yenilenmeyerek, 1936 yılında radyo yayınları yapma görevi tek başına PTT Genel Müdürlüğüne verilmiş³⁸ ve uzun yıllar radyoda devletçilik hâkim olmuştur.

Tiyatro faaliyetleri de devletçilik uygulamalarından etkilenmiştir. Bu dönemde profesyonel tiyatro çalışmalarının merkezi ise Darü'l Bedâyi'dir. Osmanlı'dan intikal eden bu kuruluşun başına 1927 yılında Muhsin Ertuğrul getirilmiştir. 25 Haziran 1927 gün ve 1167 sayılı kanun çıkarılarak eğitim amaçlı temsillerden ve konserlerden tüketim vergisi alınmaması sağlanmıştır. 19 Kasım 1930 tarihinde Darü'l Bedâyi'ye bağlı bir Tiyatro Meslek Okulu açılarak yeni sanatçılar yetiştirilmeye başlanmıştır. 1931 yılında Darü'l Bedâyi'nin adı İstanbul Şehir Tiyatroları olarak değiştirilmiştir.³⁹ Yani tıpkı radyo konusunda olduğu gibi devlet tiyatro alanında da yardımcı ve birinci elden konuyla ilgilenen bir politika izlemiştir. 1930'lu yıllarda, Atatürk'ün belirlediği amaç doğrultusunda, konusunu Türk Tarihinden, uygarlığından, destan ve efsanelerinden, halk kültüründen, Cumhuriyet'in erdemlerinden, devrimlerinden ve getirdiği yeni değerlerden alan birçok oyun yazılmıştır. Atatürk'ün konusunu

³⁷ Uygur KOCABAŞOĞLU, **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna**, Ankara, 1980.

³⁸ Kayıhan İÇEL, **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, 2005, s.38.

³⁹ Nail TAN, **Atatürk Dönemi Tiyatro ve Opera Çalışmalarında Türk Halk Kültüründen Nasıl Yararlanıldı?**, Ankara, 2001.

Türk tarihinden, halk kültüründen alan eser yaratma dinamizmi, opera alanında da ilk ürünlerini vermiştir.⁴⁰

Yayıncılık alanında da benzer bir politika gözlenir. Halkın düzeyine inen kitaplar yine 1930 başlarından itibaren bizatihi siyasal iktidar tarafından yayımlanır, geniş halk kesimlerine ücretsiz dağıtılır, Halkevleri elemanları tarafından veya köy öğretmenleri tarafından halka yüksek sesle okunur. Bu kitaplar arasında sağlık, ziraat, teknik ve eğitim konulu olanlar olduğu gibi halkın Cumhuriyet devrimlerini öğrenme ve içselleştirmesi amacıyla yazılmış olanlar da vardır.⁴¹

Bu dönemde basın, radyo ve sinema ile ilgili kanunlar ise; *Matbuat Kanunu* (25/08/1931) *Basma Yazı ve Resimleri derleme Kanunu* (02/07/1934), *Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu* (04/07/1934, madde: 8, 9, 11, 21), *Öğretici ve Teknik Filmler Hakkında kanun* (10/02/1937), *Emniyet Teşkilatı Kanunu* (04/06/1937. Madde:10), *Yazılı ve Basılı Kağıtların Kese Kağıdı Olarak Kullanılmamasına Dair Kanun* (15/07/1938)⁴² dur. Bu kanunları çıkarmakla devletin bu alanların öneminin farkında olduğunu ve düzenlenmesi gerekliliğini düşündüğünü söylemek mümkündür.

Türkiye’de siyasal iktidar 1930’ların başlarından itibaren daha önceden gerçekleştirdiği ve halen sürdürdüğü devrimlerin toplum tarafından içselleştirilmesini sağlamak için kültürel alanlarda bazı atılımlar yapar. Halkevlerini, Türk Tarih Kurumu’nu, Türk Dil Kurumu’nu ve okumanın geniş halk

⁴⁰ TAN, **a.g.m.**, 2001.

⁴¹ Başgöz, İ. and Wilson H., **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk**, Ankara, 1968, s.159.

⁴² Çiftçi Ahmet, **Radyo ve Televizyon Hukuku**, Ankara, 1999, s.144

kesimlerine yapılması için Okuma Odaları'nı kurar.⁴³ Devlet çeşitli alanlarda değişik meslek okulları, bu arada tiyatro ve müzik için konservatuarlar açar, yurt dışına öğrenciler gönderir.⁴⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilköğretim zorunluluğu, tevhid-i tedrisat, harf devrimi, okuma yazma seferberliği, halk dershaneleri, millet mektepleri, halk odaları, halkevleri gibi atılımlarla kendini gösteren eğitim ve kültür alanındaki savaşım, sinemadan daha uygun bir araç bulunamazdı.⁴⁵ Aynı şekilde 1930'lu yıllara baktığımızda; sinemanın iç ve dış politikada güçlü bir silah olduğu kadar, modern tekniklerin, sağlık ve yurttaşlık bilgilerinin öğretilmesi için de kullanılabileceği ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nde sinema filmlerinden, gerek devrimin ve yenedünya görüşünün geniş yığınlar anlatılması, gerekse yeni kurumların yetişip benimsenmesi ve yeni yöntemlerin kullanımının öğretilmesi açısından bilinçli ve yoğun bir yararlanma söz konusuydu. Devletçilik döneminin Türkiye'si, hem siyasal kadroları hem de sanat çevreleriyle bu gelişmeden haberdardı. Gerçekten, bu dönemde her iki çevrede de üzerinde önemle durulan konu sinemanın "terbiye" ve öğretici yönüdür. 1937 yılında çıkarılan Öğretici ve Teknik Filmler hakkında Kanun bunun bir kanıtı olmaktadır.⁴⁶

Ancak sinema gösterim olarak desteklenmekle beraber, yapım ve endüstri olarak fazlaca desteklenmemiştir.⁴⁷ Kemalizm'in altı ilkesine (devletçilik, devrimcilik, milliyetçilik,

⁴³ Serdar ÖZTÜRK, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halk Kitaplarını Modernleştirme Çabaları**, Ankara, 2006, s.54.

⁴⁴ Nijat ÖZÖN, **Karagözden Sinemaya**, Ankara, 1995, s.318.

⁴⁵ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

⁴⁶ Nilgün ABİSEL, **Türk sineması üzerine yazılar**, İstanbul, 1994, s.47.

⁴⁷ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

halkçılık, cumhuriyetçilik, laiklik) dayanarak sanat ve kültürün, el becerilerinin her dalında etkinlik gösteren halkevleri ve halkodaları bu dönemde film gösteriminde de önemli bir görev yüklemişlerdir. Ayrıca halkevleri için dışalım yapılacak sinema aygıtlarının çeşitli vergi ve harçlardan muaf tutulmasını öngören bir yasa da çıkarılmıştır.⁴⁸ “Öğretici ve Teknik Filmler Hakkında” yasa çıkarılarak bu tür filmlerin dışalım ve bunların yapımı için gerekli her türlü araç ve gerecin her türlü vergi ve harçtan muaf olarak yurda sokulabilmeleri sağlanmıştır.⁴⁹ 1933’de bir denetleme yönergesinin hazırlanmış olması da aslında devletin sinemaya önem verdiğinin bir göstergesidir. Sinemacılara göre devlet sinemayla yalnızca vergi ve denetleme için ilgilenmektedir.⁵⁰ Ancak devletin gereken ilgiyi göstermesi için sinemacıların varlıklarını ve ağırlıklarını yeterince ortaya koyamadıkları da bir gerçektir.⁵¹ Türkiye’ye sinema devlet eliyle sokulduğu halde devlet sinemanın sanat, kültür, ekonomi, endüstri ve ticaret yönlerinin birbiri içine geçen çapraşık yapısını sinemacılar anlatamadığı için kavrayamamıştır.⁵²

Cumhuriyet, içinde bulunulan koşullar altında yeni bir devlet, toplum, insan yaratma biçiminde özetlenebilecek bir modernleşme projesini uygulamaya koymuştur.⁵³ Devletin toplumu denetlemesinin asıl amacı, topluma ve devlete çağdaş bir biçim vermek, yeni bir toplum ve devlet yaratmaktır. Buna karşın devletin içinde bulunduğu koşullar değerlendirildiğinde, Cumhuriyetin ilk yıllarında toplumsal yaşamı en ince ayrıntılarına kadar denetlemek istese bile, bunu

⁴⁸ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

⁴⁹ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.55.

⁵⁰ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

⁵¹ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

⁵² ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.56.

⁵³ ÖZTÜRK, **a.g.e.**, 2006, s.33.

gerçekleştirebilecek kapasitesinin olup olmadığı tartışmalıdır.⁵⁴ Bu amaç ve bağlamda devlet gene de, halka ulaşabilmek için birçok yol ve yöntem geliştirmiştir. Örneğin, 1931'de kurulan, Halkevleri ve Halkodaları aydınlanma hareketini taşraya yayan merkezler olmuşlardır. Dönemin şartları göz önüne alındığında, okulların kitaplık, tiyatro, müzik alanlarında olanaklardan ne denli yoksun olduğu ve yetişkin nüfus için kültür merkezlerinin önemi düşünüldüğünde, bu hareketin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.⁵⁵

10 Nisan 1931'de Türk Ocaklarının Olağanüstü Kurultayı, örgütü dağıtma kararı aldıktan sonra Türk Ocakları'nın yerine bu kez partiye bağlı olarak 19 Şubat 1932'de halkevleri (ve halkodaları) kuruldu.⁵⁶ Halkevleri, partili ve partisiz herkesi toplayacak, birleştirecek ve tanıştıracak olan ulusal kültür ve eğitim yuvaları olarak tasarlanmıştı. Amacı, ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven ve ulusal ideale bağlı bir topluluk haline getirmektir. Ayrıca Türk Devrimi'nin değerlerinin korunmasına, yayılmasına ve halk tarafından benimsenmesine de çalışacaktı.⁵⁷ Halkevlerine bakıldığında 9 etkinlik kolu olduğu görülmektedir: 1. Dil, edebiyat, tarih 2. Güzel sanatlar 3. Temsil 4. Spor 5. İçtimai (toplumsal) yardım 6. Halk dershaneleri ve kurslar 7. Kütüphane ve yayın 8. Köycülük 9. Müze ve sergi.⁵⁸ Mali kaynaklarının devlet bütçesinden ve Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan aktarılan fonla karşılanması⁵⁹ devletçiliğin kültürel boyutunun bir göstergesidir.

⁵⁴ ÖZTÜRK, a.g.e., 2006, s.33.

⁵⁵ AKŞİN, a.g.e., 2001, s.192.

⁵⁶ AKŞİN, a.g.e., 2001, s.155.

⁵⁷ AKŞİN, a.g.e., 2001, s.155.

⁵⁸ AKŞİN, a.g.e., 2001, s.155.

⁵⁹ AKŞİN, a.g.e., 2001, s.155.

I. C. DEVLETÇİLİK DÖNEMİNDE SİNEMA

Türkiye’de sinema ise ilk adımlarını devlet sineması olarak atmıştır. Tiyatro, resim, müzik gibi sanatların batılı biçimleri Türkiye’ye bireylerce getirildiği halde, sinema devlet eliyle, devlet zoruyla sokulmuş, verimsiz özel kuruluş denemelerine karşılık, devlet sinemacılığın sürekliliğini korumuştur.⁶⁰

Tüm bunlara rağmen 1930’larda Türkiye’de film üretiminin, diğer ülkelerle kıyaslandığında yeterli olmaması sonucu film ithaline yönelinmiştir. Bunların başında Hollywood filmleri gelmektedir. Özuyar’ın da belirttiği gibi; hikâyesi, anlatımı, kurgusu ve görkemiyle Hollywood filmleri Türk seyircisini etkilemiş ve kısa sürede beğenisini kazanmıştır. Seyircinin Amerikan filmlerine göstermiş olduğu ilgi, Türkiye’de sinemanın ticari faaliyetlerini yürüten azınlıkların yanına yerli tüccarların ve salon sahibi yerli işletmecilerin de katılımını sağlamış ve Türkiye’de yabancı film ithali hızlanmıştır.⁶¹

Muhsin Ertuğrul’un ürettiği sayısı sınırlı⁶² filmlerin ise Fransız tiyatrosundan, Alman tiyatrosu ve tecimsel sinemasından ve Rus devrim sinemasından etkilendiği görülmektedir.⁶³ Az sayıda da olsa çekilen filmlerde ve özellikle uyarlamalarda dolaylı ya da doğrudan bir şekilde

⁶⁰ ÖZÖN, a.g.e., 1995, s.190.

⁶¹ Ali ÖZUYAR, **Babıali’de Sinema**, İstanbul, 2004, s.49.

⁶² Muhsin Ertuğrul 1930-1939 yılları arasında 14 film yönetmiştir. Bu filmler; *İstanbul Sokaklarında* (1931), *Kaçakçılar* (1929/1932), *Bir Millet Uyanıyor* (1932), *Karım Beni Aldatırsa* (1933), *Söz Bir Allah Bir* (1933), *Cici Berber* (1933), *Fena Yol* (1933), *Milyon Avcıları* (1934), *Leblebici Horhor* (1934), *Aysel, Bataklı Damın Kızı* (1934/1935), *Aynaroz Kadısı* (1938), *Bir Kavuk Devrildi* (1939), *Allahın Cenneti* (1939), *Tosun Paşa* (1939)dır.

⁶³ Giovanni SCOGNAMİLLO, **Türk Sinema Tarihi**, İstanbul, 2003, s.41.

görülen bir batı etkisi söz konusudur.⁶⁴ Mesela; *Himmet Ağa'nın İzdivacı* bir Moliere uyarlamasıdır; *Pençe* ağırlıkla Fransız toplumsal-ruhbilimsel tiyatrosundan izler taşır; *Binnaz* geniş bir yoruma göre Victor Hugo'dan esinlenmiştir; *Bican Efendi* ise bir sahne oyununun uyarlamasıdır.⁶⁵ Bunun nedeni bir ulusal kaynak eksikliği değil; o dönemin emeklemekte olan film endüstrisinde çalışan kişilerin -ister yazar, ister tiyatrocu olsun- başlangıçta Batı'dan gelen filmler sayesinde sinemaya en azından konusal açıdan bir Batılı gibi bakmak gereksinimi hissetmeleridir.⁶⁶

Türk sinemasında 1923'ten 1939'a kadar süren döneme "Tiyatrocular Dönemi" denilmektedir.⁶⁷ Dönemin en belirgin özelliği, tiyatronun sinema üzerindeki etkileri ve bu etkileri sinema perdesine taşıyan Muhsin Ertuğrul'dur. Tiyatrocular döneminde sinemacılar, sinema ile tiyatro arasındaki ayrılığı bilmediklerinden filmlerin hiçbiri 'tiyatro filmi' olma özelliğini aşamamıştır.⁶⁸ Çünkü oyuncu ve yönetmenlerin anlayışına göre tiyatro üstün bir sanat, sinema sıradan, hatta aşağı bir eğlencedir. Muhsin Ertuğrul *Temaşa* dergisinin "*Bir İzah*" adlı yazısında; fotoğrafın resim yanında ne derece sanat eseri sayılacağı gibi, sinemanın da tiyatro karşısında aynı derecede kalacağını belirtmektedir. Ancak gene kendi ifadesiyle tiyatronun rakibi olan sinemanın tiyatronun önüne geçmeye başladığını çünkü dünyanın her yan ve yönünü de naklettiğini belirtmektedir. Muhsin Ertuğrul ayrıca Avrupa'nın Türkiye'yi geri bir doğulu ülke bildiklerini, Berlin'de gördüğü "İstanbul Gülü" operetinde Türklerin şalvarlı ve nargileli yaratıklar olarak

⁶⁴ SCOGNAMİLLO, a.g.e., 2003, s.39.

⁶⁵ SCOGNAMİLLO, a.g.e., 2003, s.39.

⁶⁶ SCOGNAMİLLO, a.g.e., 2003, s.39.

⁶⁷ Alim Şerif ONARAN, *Türk Sineması*, Ankara, 1994, s.21.

⁶⁸ Nijat ÖZÖN, *Türk Sineması Kronolojisi*, Ankara, 1968, s.4.

gösterildiğini açıkladıktan sonra Türkiye’de de eğer Avrupa’da olduğu gibi sinema sanatı olsaydı hem Türkiye’yi tanıtır hem de para kazanılacağını ifade etmektedir. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti’nin film çevirme girişimi ile ilgili olarak da; işi bilen Türk insanlarına yaptırmaları gerektiğini ancak Türkiye’nin teknik elemanlarının yetersiz olduğunu belirtmektedir.⁶⁹

Ertuğrul’un sinema ile ilgili ileri sürdüğü görüşler şöyle özetlenebilir:

1. Sinema sanayii, çeşitli aygıtları, araç ve gereçleri ile uzmanlığa birinci derecede ihtiyaç gösteren bir endüstri koludur.

2. Sinemasını geliştirerek, sosyal bakımdan yeni yükselişler kaydetmiş ve bunları kendilerini tanımayan ülkelere tanıtmak isteyen ülkeler; teknik bakımdan, dışarıdan uzman getirterek veya kendi ülkesinden yetiştirmek üzere sineması gelişmiş ülkelere eleman göndererek bunları sanayide kullanmadıkça başarı elde edemez.

3. Film yönetmenlerinin dışarıdan getirilmesi uygun değildir; kesinlikle dışarıda yetişmiş Türk eleman kullanılması zorunludur. Çünkü her ülkenin kültürel ve sosyal özellikleri, bunları iyice bilmeyen yabancıların sinemada bocalamalarını zorunlu kılacak kadar değişiktir.

⁶⁹ Alim Şerif ONARAN, **Muhsin Ertuğrul’un Sineması**, Ankara, 1985, s.147-150

4. Film yönetmeni, sanayinin ruhudur, temel unsurudur. Oyuncular onun elinde filmin gerçekleştirilmesi bakımından diğer birçok araçlar gibi bir araçtır.

5. Senaryo, filmin temelidir; üzerinde aylarca çalışılması gereken bir uzmanlık konusudur.

6. Film sanayii, büyük sermaye ile desteklenen, sabır ve zaman isteyen bir endüstri koludur.⁷⁰

Dönemin bazı yetersizlikleri içinde sayısı sınırlı film çeviren Muhsin Ertuğrul filmlerinde yukarıda belirtildiği gibi, çeşitli kaynaklardan yararlanmıştır. Yabancı tiyatro ve sinemanın örneklerini kullanmış, bu arada yerli yapıtlara ve zaman zaman da özgün senaryolara yönelmiştir. Aslında kesin bir seçimden çok tecimsel bir endişe, film izleyicileri tarafından tutulan bir eseri tekrarlama yaklaşımı söz konusudur.⁷¹ 1930'lu yıllardaki filmlerine baktığımızda bu durum daha da netleşmektedir:

İstanbul Sokaklarında (1931) Muhsin Ertuğrul'un özgün senaryosudur; *Kaçakçılar* (1929/1932) bir Alman filminden alınmadır; *Bir Millet Uyanıyor* (1932) da özgün bir senaryodur, buna karşılık senaryosunu -Mümtaz Osman takma adıyla- Nazım Hikmet'in yazdığı *Karım Beni Aldatırsa* (1933) tipik bir Fransız vodvilidir. Söz Bir Allah Bir (1933) Mahmut Yesari'nin *Kudret Helvası* ya da Maurice Hennequin ve Pierre Veber'in *Et moi j'te disqu'elle fa fait D'l'oeil* (Ben Sana Göz Kırptı Diyorum) adlı eseridir. *Cici Berber*'in (1933) senaryosu yine Nazım Hikmet'indir ve tür olarak müzikli vodvildir. Yunanlılarla birlikte

⁷⁰ ONARAN, a.g.e., 1985, s.153

⁷¹ SCOGNAMİLLO, a.g.e., 2003, s.42.

çevrilen *Fena Yol* (O Kakos Dromos, 1933) Yunanlı yazar Gregorios Ksenopoulos'un bir romanından alınmıştır. *Milyon Avcıları*'nin (1934) senaryosu da Nazım Hikmet'in imzasını taşır ama asıl kaynağı Max Neufeld'in yönettiği *Sehn Sucht* 202 adlı Alman filmidir.⁷²

Leblebici Horhor (1934) nihayet yerli bir kaynağa dayansa da *Aysel*, *Bataklı Damın Kızı* (1934/1935) Hasan Cemil Çambeli'nin *Selma*'sı Lagerlö Pun Töser fran Stormyrtorpet adlı uzun öyküsünden yaptığı bir uyarlamadır. *Aynaroz Kadısı* (1938) ve *Bir Kavuk Devrildi* (1939) Musahipzade Celal'in oyunlarıdır. *Allahın Cenneti*'yse (1939) Ziya Şakir Sako'nun özgün bir konusu gibi görünmektedir. *Tosun Paşa* (1939) aslında Jean de Letraz'in Bichon adlı oyunundandır.⁷³

Yine de Muhsin Ertuğrul için sinema, ikinci derecede bir iş olarak görülmüştür. Öyle ki tiyatro mevsimi kapandığında şehir tiyatrosunun oyuncularını alıcının karşısına götürerek, onlara, tiyatro mevsiminde oynadıkları herhangi bir oyunu tekrarlatmış ya da herhangi bir yabancı filmi alıp bir yeniden çevrim yapmıştır.⁷⁴ Devletten ilk isteği de hep tiyatro için olmuştur. Hatta 1930 yılında Ankara'da Türk Ocağı sahnesinde oynarlarken Atatürk, oyunların hepsini izlemiş ve son gece sanatçıları köşke çağırmış; hepsini ayrı ayrı kutlamıştı. Başbakan İsmet İnönü'ye haber göndermiş; İnönü gelince, “*Bu sanatçıların elbette birçok dertleri vardır, bunları dinlemeniz faydalı olur*” demişti. Başbakan sanatçıların isteklerini sorunca, Muhsin Ertuğrul'un sanatçılar adına söylediği söz

⁷² SCOGNAMİLLO, a.g.e., 2003, s.42.

⁷³ SCOGNAMİLLO, a.g.e., 2003, s.42.

⁷⁴ ÖZÖN, a.g.e., 1968,s.4.

şudur: “*Paşam, bir tiyatro okulu açmanızı istiyoruz*”⁷⁵ Devlet politikası ise mümkün olduğunca kültür ve sanata yatırım yapmaktı. O yıllarda devlet para sıkıntısı içindeydi. İstanbul'da Darülbeyti binasının içinde belediyenin yardımıyla bir tiyatro okulu açıldı. İki yıl sonra buradan birkaç sanatçı diploma aldı; Hükümet imkân bulunca 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı kuruldu.⁷⁶

Türkiye’de 1930’larda sinema filmlerinin üretiminde fazla gelişme olmasa bile, siyasal iktidar, dönemin devletçilik politikalarıyla uyumlu olarak sinema alanında bazı girişimler başlatmış ve bunları genişletmiştir. Örneğin, 1932’de Halkevlerinin kurulmasından başlayarak özellikle 1932 -1939 döneminde, sinema toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Buna karşın, bu dönemin aydınları arasında sinema konusunda bazı tartışmalar bulunmaktadır. Bir kısım aydın, sinemanın eğitici ve öğretici çok önemli bir araç olduğunu iddia ederken, bir fikir ve kültür dergisi olan *Yeni Adam*’da 1934’te yazan İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) gibi diğer bir kısmı, sinemanın sanat açısından tiyatrodan sonra gelen değersiz bir eğlence olduğunu söylemişlerdir.⁷⁷ Hatta dergide sinema diye isim konulan ve yalnızca patronlarını doyurmak isteyen müesseseden fayda görülemeyeceği belirtilerek, *Yeni Adam*’ın vazifesinin, etrafı çoktan sarmış bulunan bu tehlikeye karşı koymak olacağı ifade edilmektedir.⁷⁸

Bu açıdan döneme damgasını vuran bu gelişmelerin ve tartışmaların sinema dergilerine yansımaları ve bunların

⁷⁵ ONARAN, a.g.e., 1985, s.118.

⁷⁶ ONARAN, a.g.e., 1985, s.118.

⁷⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Yeni Adam*, sayı18, 30 Nisan1934.

⁷⁸ *Yeni Adam*, sayı 18, 30 Nisan1934.

devletçiliğin kültür politikalarıyla ilişkilendirilmesi önem kazanmaktadır.

BÖLÜM II

DEVLETÇİLİK DÖNEMİNDE YAYIMLANAN SİNEMA DERGİLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

II. A. Devletçilik Döneminde Yayınlanan Dergiler

Ulaşılabilen sinema dergilerinin genel özelliklerine bakmadan önce Burçak Evren'in o dönemlerde yayımlandığını belirttiği⁷⁹ dergilerin isimlerini vermekte yarar vardır. 1932'de devam eden dergiler; *Türk Sineması* (1927),⁸⁰ *Foto Süreyya* (1931),⁸¹ *Holivut* (1931),⁸² *Film Gazetesi* (1931),⁸³ *Glorya* (1930)⁸⁴ ve o yıl yayımlanmaya başlayan *Ankara Sinema Risalesi* olmak üzere 6 dergidir.

1933'te varolan dergiler; *Türk Sineması*, *Foto Süreyya*, *Holivut*, *Sinema ve Tiyatro Heveskarı Mecmuası* (1930),⁸⁵ *Film*

⁷⁹ EVREN, a.g.e., 1993, s. 27-37.

⁸⁰ Haftalık Şark ve Balkan Mecmuası, Osmanlıca- Fransızca. Mesul müdürü ve sahibi: Antonie Paul (sonra Halil Kamil), İstanbul Ekspres Matbaası.

⁸¹ Aylık Fotoğraf, Sinema ve Spor mecmuası, Sahibi: Süleyman Süreyya, Mesul müdürü: Muammer Cahit. Ahmet İhsan Matbaası.

⁸² Her Çarşamba yayınlanan sinema mecmuası, Neşriyat müdürü: Muammer Cahit(daha sonra Cihat Kentmen), Sahibi: Cihat Kentmen. Holivut Matbaası (daha sonra Vakıf Matbaası).

⁸³ Sinema ve Stüdyolardan bahseden haftalık gazete. Umumi neşriyat müdürü: Halil Kamil. Türk Yurdu Basımevi.

⁸⁴ Haftalık Sinema ve Tiyatro mecmuası. Sahibi ve Umumi neşriyat müdürü: Ahmet Zeki. Ahmet İhsan Matbaası.

⁸⁵ Her ayın 1 ve 15'inde yayımlanan derginin müdürü: Antony Stol, Başmuharriri: Antony Paul, Sahibi imtiyaz ve neşriyat müdürü: Müslim oğlu Emin. Milliyet Matbaası. (sonra Daküs Matbaası). Bu derginin 1003 sayı numaralıdır. Onbeş günde bir yayımlanan derginin 9 yıl içinde bu sayıya ulaşması mümkün görülmemektedir. Derginin daha sonraki yıllarda günlük ya da haftalık olduğuna dair bir bilgi bulunamamıştır.

gazetesi ve *Ses* (1931)'dir.⁸⁶ O yıl yayımlanmaya başlayan *İpek Film Magazin*⁸⁷ ile sadece 7 dergi olduğu bilinmekteyse de Meclis Kütüphanesi'nde bulunan, 1933 yılında yayımlanmaya başlayan *Ekran Sinema Mecmuası*⁸⁸ ile o yıl yayımlanan dergi sayısının 8 olduğu görülmektedir.

1934'de devam eden dergiler; *Türk Sineması*, *Holivut*, *Sinema ve Tiyatro Heveskârı*, *İpek Film Magazin* ve *Film Gazetesi*'dir. O yıl yayımlanmaya başlayanlar ise *Ankara Sinemaları*,⁸⁹ *Sinefon*⁹⁰, *Sinema Mecmuası*⁹¹, *Sinema Mecmuası*⁹² ve *Sinema – Tiyatro*⁹³ ile 10 dergidir.

1935'de yayımlanmakta olanlar; *Türk Sineması*, *Holivut*, *Sinema ve Tiyatro Heveskârı Mecmuası*, *İpek Film Magazin*, *Film gazetesi*, *Ankara Sinemaları*, *Sinefon*, *Sinema Mecmuası*(İzmir), *Sinema Mecmuası* (Bursa), *Sinema-Tiyatro* dergileridir. O yıl yayımlanmaya başlayanlar; *Gösteriş Sinema Mecmuası*⁹⁴, *Sinema Alemi*⁹⁵ ve *Sine-post*⁹⁶ ile toplam 13 dergidir.

⁸⁶ Onbeş günde bir çıkan (sonra her hafta Pazar günleri çıkar) Radyo, Film ve Gramofon mecmuası. Sahibi ve yazı işleri müdürü: Sun'i Hulusi (sonra yazı işleri müdürü: Şemsi İzzet).E. Daküs Matbaası.

⁸⁷ İpek Filmin yapıtlarını tanıtan Türkçe- Fransızca Haftalık Sinema mecmuası.

⁸⁸ İrtibat adresi İstanbul Tahtakale olarak belirtilmiş ancak umumi neşriyat müdürü veya sahibi yazılmamış.

⁸⁹ Haftada iki kez yayımlanan derginin idare yeri Kulüp sineması içinde hususi dairedir. İmtiyaz sahibi ve umumi neşriyat müdürü: Ahmet Şevket Koçin. Ulus Basımevi.

⁹⁰ Sinema ve Film Mecmuası. Sahip ve neşriyat müdürü: Müslim oğlu Emin. İstanbul Ticaret Matbaası.

⁹¹ Sahibi ve umumi neşriyat müdürü: İsmail Hakkı. İzmir Yıldız matbaası.

⁹² Sahibi: Baha. Bursa, Bizim matbaa.

⁹³ Sahibi: A. Tevfik. İstanbul, Tecelli Matbaası.

⁹⁴ Haftalık çıkan derginin sahibi ve neşriyat müdürü: S. C. Kutman. Kütahya İl Basımevi.

⁹⁵ İmtiyaz sahibi: M. Recai. Ankara Ulus Basımevi.

⁹⁶ İstanbul.

1936'da yayımlanmakta olanlar; *Holivut, Sinema ve Tiyatro Heveskarı Mecmuası, İpek Film Magazin, Film Gazetesi, Sinema Mecmuası, Sinema Alemi ve Film gazetesi*'dir. O yıl yayımlanmaya başlayanlar; *Holivut İstanbul Magazin*,⁹⁷ *Yeni Sakarya Sinema Mecmuası*,⁹⁸ *Film Mecmuası*⁹⁹, *Yeni Film*¹⁰⁰ ve *Projektör*¹⁰¹ ile toplam 12 dergidir.

1937'de yayımlanmakta olanlar; *Sinema ve Tiyatro Heveskarı Mecmuası, İpek Film Magazin, Film Gazetesi, Sinema Mecmuası, (İzmir), Gösteriş Sinema Mecmuası, Sinema Alemi, İstanbul Holivut Magazin, Yeni Sakarya, Film Mecmuası, Yeni Film*'dir. O yıl yayımlanmaya başlayanlar ise; *Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası*,¹⁰² *Haftalık Sinema*¹⁰³ ve *İstanbul Sinemaları*¹⁰⁴ ile toplam 13 dergidir.¹⁰⁵

1938'de yayımlanmakta olan dergiler; *Sinema ve Tiyatro Heveskarı Mecmuası, İstanbul Holivut Magazin, Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası, İstanbul Sinemaları ve Sinema objektifi*'dir.

⁹⁷ Onbeş günde bir çıkan gazetenin sahibi: Vakit, yazışları ve umumi neşriyat müdürü: Kentmen. İstanbul, Artun Basımevi.

⁹⁸ Haftalık, Türkçe-Fransızca yayımlanan derginin sahibi ve umumi neşriyat müdürü: Dr. Necaettin Atasagun. İstanbul, Becid Basımevi.

⁹⁹ Haftalık çıkan derginin imtiyaz sahibi: Eczacı Etem Ulupınar. Bursa, Bizim Basımevi.

¹⁰⁰ Haftalık Sinema gazetesinin, sahibi ve umumi neşriyat müdürü: Muammer Cahit. İstanbul, Becid Basımevi.

¹⁰¹ İstanbul.

¹⁰² Haftalık yayımlanan derginin, sahibi ve umumi neşriyat müdürü: B. Emin. İstanbul, Becid Basımevi.

¹⁰³ Haftalık Sinema, film ve stüdyolardan bahseden Türkçe derginin sahibi ve umumi neşriyat müdürü: Turan Aziz Beler. Yazı işleri müdürü: Fehamettin Arvay. İstanbul, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası.

¹⁰⁴ Haftalık Türkçe ve Fransızca yayımlanan derginin, sahibi ve umumi neşriyat müdürü: İhsan İpekçi. İstanbul, Becid Basımevi.

¹⁰⁵ Milli Kütüphane'nin arşivinde 1931/1937 yılları arasında *Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi*'nin nüshaları da yer almaktadır.

O yıl yayımlanmaya başlayan tek dergi ise; *Yıldız*'dir.¹⁰⁶ O yıl yayımlanan toplam dergi sayısı sadece 6 ile sınırlı kalmıştır.

1939'da yayımlanmaya devam edenler ise; *Sinema ve Tiyatro Heveskârı*, *İstanbul Sinemaları* ve *Yıldız*'dir. O yıl yayımlanmaya başlayan tek dergi olan; *Film Dünyası*¹⁰⁷ ile toplam 4 dergi olduğu görülmektedir.

Dönemin ulaşılan sinema dergilerine bakıldığında sayıca az ve yayımlanma süreleri kısa¹⁰⁸ olmasının yanında bir kısmının sinema salonlarında gösterime giren filmlerin tanıtım dergileri olduğu ve içerik yönünden de Hollywood haberleriyle sınırlı oldukları da görülmektedir. Burçak Evren'in de belirttiği gibi bu dönemde sinema işletmecilerinin de dergiciliğe el atarak kendi sinemaları ile filmlerinin promosyonunu dergiler yoluyla kitlelere aktarmaya başlamaları¹⁰⁹ da sinemacıların sinemaya bir eğlence gözüyle baktıklarını ve bu bakış açısını da dergilere yansıttıklarını göstermektedir.

¹⁰⁶ 1938'de yayıma başlayan dergi 1954'e kadar devam etmiştir. Onbeş günlük yayımlanan dergi 1950'den sonra haftalık yayımlanmaya başlamıştır. Gençlik, güzellik ve sanat revüsü. Sahip ve umum neşriyat müdürü: Tahsin Demiray. Yazı ve teknik sekreteri: Cemil Cahit (sonra Sezai Solelli). Türkiye Yayınevi. İstanbul Cumhuriyet Matbaası (sonra Türkiye Basımevi).

¹⁰⁷ Haftalık yayınlanan sinema mecmuasının sahibi ve sermayedarı: Ferit Dura. Başmuharrir ve yazı işleri müdürü: Cihat Kentmen. İstanbul, Doğu Basımevi.

¹⁰⁸ Dönemin kütüphanelerde ulaşılan sinema dergileri ise: *Haftalık Sinema* (1930/1931- 1936/ 1937), *Sinema Tiyatro* (1934/1935), *Sinema Objektifi* (1937/1938), *Yeni Sakarya Sinema Mecmuası* (1936/1938), *Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası*(1937/1938), *Sinema ve Tiyatro Heveskârı Mecmuası* (1930/1939), *Sinema Alemi* (1935/1937), *İstanbul Sinemaları* (1937/1940), *Ankara Sinemaları* (1934/1935), *Sinema Mecmuası* (1934/1935), *Sine-Post* (1935), *Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi* (1931/1937), *Ekran Sinema Mecmuası* (1933/?), *Film Dünyası* (1939/), *İpek Film Magazin* (1933/1937), *Foto Süreyya* (1931/1934), *Yıldız* (1938/)

¹⁰⁹ EVREN, a.g.e., 1993, s.18.

II. B. Dergilerin Genel Özellikleri

Dergiler incelendiğinde Yeni Sakarya Sinema Mecmuası, İlkü Sakarya Sinema Mecmuası, Sinema Alemi, Sine-post, Ankara Sinemaları, Sinema Mecmuası, Haftalık Sinema Gazetesi, Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi, İstanbul Sinemaları, Film Dünyası, İpek Film Magazin ve Sinema ve Tiyatro Heveskarı'nın (1935'deki nüshasının içeriğinin) sinema salonlarında oynayan film tanıtımları ile tasarımı yapılmıştır. Mesela sadece Sinema Alemi'nde 212 civarında film tanıtımı yer almaktadır.

II. B. 1. Yeni Sakarya Sinema Mecmuası (1936 – 1937, İstanbul)

İstanbul Galata'da Becid Basımevinde basılan derginin sahibi ve genel yayın müdürü, Dr. Necaettin Atasagun olarak belirtilmektedir. Hem Türkçe hem de Fransızca olarak çıkan dergi, haftalık olarak yayımlanmaktadır. Derginin ulaşabildiğimiz on dört nüshasında Sakarya Sineması'nda gösterime giren filmlerin ve sinema mekânının reklamları yapılmaktadır. Derginin içeriğini resimli sinema filmlerinin reklamlarının oluşturduğu görülmektedir. Birkaç sinema dedikodularının da bulunduğu derginin reklam almış olması dikkat çekicidir.



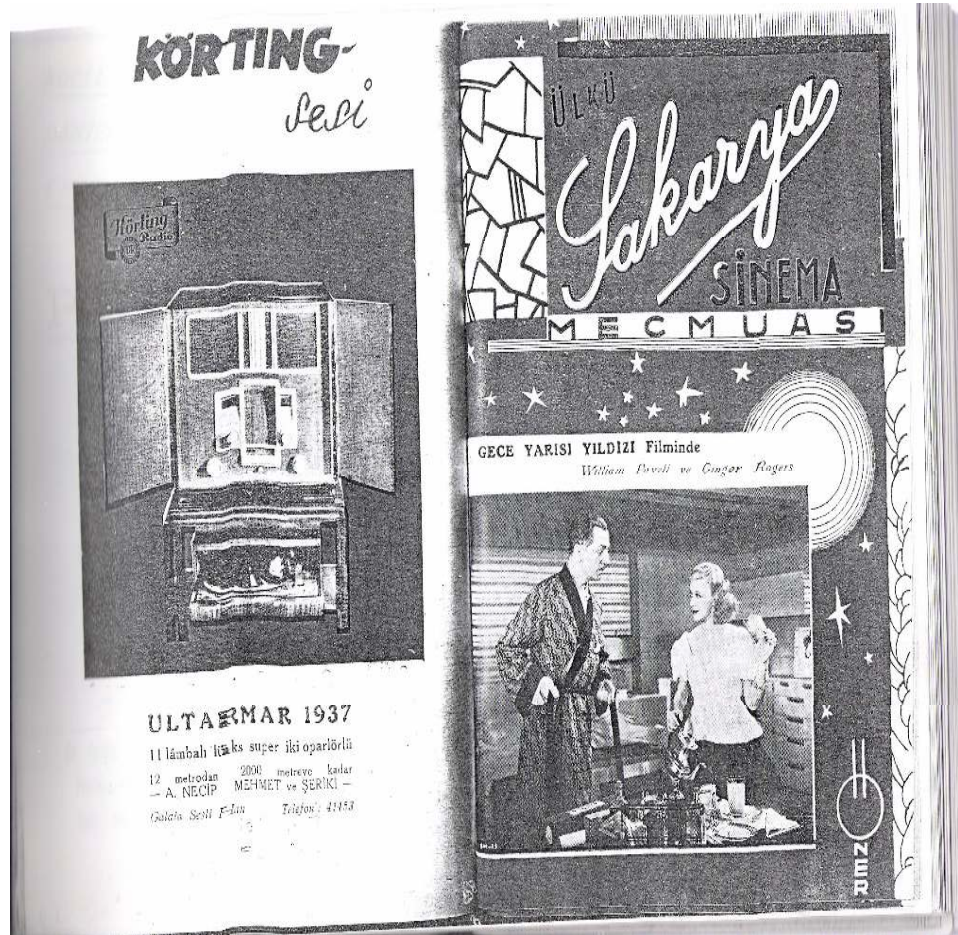
Yeni Sakarya Sinema Mecmuası (1937)

II. B. 2. İlkü Sakarya Sinema Mecmuası (1937–1938, İstanbul)

İstanbul Galata'da Becid Basımevinde basılan derginin sahibi ve genel yayın müdürü, B. Emin olarak belirtilmektedir. Hem Türkçe hem de Fransızca olarak çıkan dergi, haftalık olarak yayımlanmaktadır. Derginin ulaşabildiğimiz otuz altı nüshasında Sakarya sinema salonunda gösterime giren filmlerin ve sinema mekânının reklamları yapılmaktadır.¹¹⁰ Derginin içeriğini resimli sinema reklamlarının oluşturduğu görülmektedir. Çevrilmekte olan Hollywood filmleri ile ilgili az sayıda sinema haberlerinin de bulunduğu derginin *Yeni Sakarya Sinema Mecmuası*'ndan daha fazla reklam aldığı

¹¹⁰ Aslında sayı olarak dergi, otuz beşinci sayıyla beraber son bulmakta ise de 10. nüshanın birbirinden farklı olarak iki defa yayımlandığı görülmektedir.

görülmektedir. Bu reklamların birisi de *Paramount Dünya Haberleri Gazetesi*'dir. Bu gazete reklamdan anlaşıldığı üzere haftalık çıkan bir sinema gazetesidir.



Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası (1937)

tanıtımları oluşturmaktadır. 1935'te ise hem Türkçe hem de Fransızca olarak yayımlanmakta ve Sümer Sineması'nda gösterime girecek olan filmlerin reklamları yapılmaktadır.

Elde edilen sayılar bunlar olmakla beraber Burçak Evren'e göre; 1932'lerde yayın hayatına başlayan dergi 1941'e dek aralıksız 1003 sayı çıkararak Türkiye'de yayımlanan en uzun dergilerden biri olmuştur.¹¹¹

Resimli derginin almış olduğu reklamların içinde en fazla dikkat çeken seyyar sesli sinema makinesinin reklamıdır. Ayrıca sinema makinesinin parçaları ve projeksiyon kömürleri reklamları da yer almaktadır. Bu da aslında halkın en az sinema seyretmek kadar çekimle de ilgilendiklerini düşündürmektedir. Bu dönemde sinema salonları son derece azdı ve olanlar da İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerde toplanmıştı. 1934- 1939 yılları arasında Ankara ve İzmir de yapılan istatistiğe göre "sinema, tiyatro ve emsali" Ankara'da 8, İzmir'de ise toplam 14 mekân olduğu¹¹² bilinmektedir. Dolayısıyla sinema salonlarının az olduğu bir ülkede seyyar sinemacılık önem kazanır. Türkiye'de dağınık bir yerleşim olduğundan halkı sinemaya götürmek yerine sinemayı halka götürmek daha mantıklı gözükmektedir. Nitekim *Haftalık Sinema*'da "Sinema ve Propaganda"¹¹³ başlıklı yazıda da bu hususa değinilmektedir:

...Memleketimizde sesli film çekecek bir değil iki stüdyo vardır. Bunların makineleri portatiftir. Türkiye'nin her tarafına gidebilir.

¹¹¹ EVREN, a.g.e., 1993, s.9.

¹¹² ÖZTÜRK, a.g.e., 2005, s.91.

¹¹³ *Haftalık Sinema*, sayı 2, 24 Şubat 1937.



Sinema Alemi (1936)

II. B. 4. Sinema Alemi (1935 – 1937, Ankara)

Genel yayın müdürü; M. Recai olan dergi, Ankara Ulus'ta basılmıştır. Haftada iki defa çıkması düşünülen derginin, beşinci, sekizinci, on üçüncü ve doksan altıncı nüshalarının kayıp oldukları görülmektedir.

Dergi, Kulüp Sineması'nda gösterime giren filmleri tanıtmak amacıyla çıkartılmıştır. Derginin içeriğine

bakıldığında, *Yeni Sakarya ve Sinema Mecmuası* ile *Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası* gibi resimli film tanıtımlarından oluştuğu görülmektedir. Sinema filmlerinin reklamlarının dışında olan bir yazıda, 1935 yılında Ankara’da yalnızca iki sinema salonu olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca Türk Film Stüdyosunda *Türkiye İlerliyor* filminin çevriliyor olmasından ve Almanların çekmiş olduğu *Abdülhamit* filminin Türkiye’de sansüre uğrayarak, seyredilemediğinden bahsedilmektedir. Film tanıtımlarının içinde *Ali Baba ve Kırk Haramiler* filmine Türkçe dublaj yapıldığı da yer almaktadır.

Ayrıca 1936’da sinema gösterimi dışında Halk Opereti gibi eğlenceler de yapıldığından, Ankara Yeni Sinema’da gösterime girecek olan halk operetlerinden bahsedildiği de görülmektedir. Yeni ve Halk sinemalarında cumhuriyetin 13. yıldönümüne ait “Büyük Geçit Resmi” ve “Kamutayın Açılma Töreni ve Ulu Önder Atatürk’ün Mühim Nutku”nun genel istek üzerine gösterileceğine dair bir reklam haberi de dikkat çekicidir.

1935’te Kulüp Sineması ve Yeni Sinema’da bilet fiyatlarında indirim yapıldığı yazmaktadır. Buna göre Kulüp ve Yeni Sinema’da balkon 75, hususi mevki 50, birinci mevki 40 ve duhuliye 30 kuruş olarak belirtilmektedir. Yeni Sinema’da ayrıca lüks balkon, 90 kuruştur. 1936’da iki sinemada da balkon 60 kuruşa düşmüştür. Kulüp sinemasında hususi mevki 40, birinci mevki ve duhuliye ise: 25 kuruşa düşmüştür. Yeni Sinema’da ise hususi mevki 40, birinci mevki ve duhuliye ise 30 kuruşa düşmüştür. İlerleyen zaman içerisinde Halk Sineması bazı günlerde daha fazla indirim yapmış ve balkon 20, salon 10 kuruşa kadar düşmüştür.



Sinema ve Tiyatro (1935)

II. B. 5. Sinema Tiyatro (1934–1935, İstanbul)

Derginin basım yeri, İstanbul'da Ankara caddesi olup sahip ve genel yayın müdürü; A. Tevfik'dir. Derginin ulaşılan yedi nüshası bulunmaktadır. Halka sinemayı sevdirecek ve onları sinemaya izleyici ve oyuncu olarak yöneltecek çeşitli kampanyalar ve yarışmalar yer almaktadır. Halka bedava

sinema biletleri verilmekte, “Artist Müsabakaları” düzenlenmektedir.¹¹⁴



Sinema Tiyatro. (1934)

Ayrıca “Sinema ve Tiyatro Müsabakası” adı altında eser yazma yarışmaları ve bazı şiir, hikâye, karagöz ile ilgili yazılar, sinema dersleri ve karikatürler de yer almaktadır. Türk yıldızları ve Türk filmleriyle ilgili 8 haber, tiyatro ile ilgili 7 haber yer almakta ve bu bakımdan diğer dergilerden ayrılmaktadır. Halit Kamil’in çalışmalarından bahsedilmekte ve Türkiye’yi tanıtıcı filmler çektiği anlatılmaktadır. Memleket filmlerinden *Bataklı Damın Kızı*’ndan (1935) bahsedilmekte ve Muhsin Ertuğrul’un çektiği yedinci film olduğu yazmaktadır. Sanatın her dalında sanatçı eksikliğinden yakınılmakta, 1928’den beri çalışan Cumhuriyet Gençler Mahfeli ve

¹¹⁴ Sinema Tiyatro, sayı 1, 1934.

Atatürk'ün açtığı sanatkâr yetiştiren Erdem Okulları anlatılmaktadır.

Ayrıca dergide okuyuculardan muhabir olmaları istenmekte ve bu doğrultuda yönlendirme yapılmaktadır. “Muhabirlerin Dikkat Bakışlarına”¹¹⁵ başlıklı yazıda muhabir olacak okuyuculardan bir takım şartlar beklenmektedir:

...Muhabirlerimizin vazifesi bulunduğu yerlerde satışı artırarak ve tiyatro haberlerini muntazaman bildirmektir. Muhabirlerimiz mecmuamız namına abone kaydedebilirler... Sene nihayetinde, muhabirlerimize yaptıkları iş ve çalışmaları mukabilinde bir çok kıymetli hediyeler verilecektir...

Derginin genel içeriğini Fransız ve Hollywood filmleri ve yıldızları oluşturmaktadır. Ayrıca dergide; kadın ve güzellik konularına yer verilmekte, bazı kozmetik ürünlerin yanı sıra rakı ve iktidar hapı reklamları da dikkat çekmektedir. Derginin diğerlerine oranla daha fazla reklam aldığı da görülmektedir.

Dergide sinema üzerine bazı yazılar bulunmaktadır. Bu yazılardan birinde sinemanın iyi bir propaganda aracı olduğu ve maddi destekle Türk sinemasının güçleneceği anlatılmıştır. Ayrıca sinemanın faydalarına değinilerek milli sinema arzusu dile getirilmiştir. Bir başka yazıda ise sinemanın çocuklar üzerindeki etkisi anlatılmaktadır. Filmlerin % 98'inin yabancı olduğundan ve sürekli yabancı filmlerin gösterildiğinden ve İstanbul'da o dönemlerde 20 sinema, 2 tiyatro ve birkaç bar olduğundan bahsedilmektedir.

¹¹⁵ Sinema ve Tiyatro, sayı 3, 1934.



Haftalık Sinema (1930)

II. B. 6. Haftalık Sinema (1930- 1931, 1936 – 1937, İstanbul)

1930'da genel yayın müdürü Tefvik Zühtü olan derginin 1937'li nüshalarında genel yayın müdürü belirtilmemiştir. 1930'da üç nüshaya, 1931'de iki nüshaya (8 ve 9. nüshalar) ulaşılmıştır. 1937'de ise ikinci yıl yazmasına rağmen diğer nüshalara ulaşılamadığından elimizde ancak dokuz nüshası bulunmaktadır.

Dergide 1930'larda İstanbul sesli sinemalarının Elhamra, Opera, Melek, Majik, Glorya, Artistik Sinema olduğu Asri sinemanın ise sessiz olduğu anlatılmaktadır. Dergide haberlerin çoğu kadınların nasıl artist olduklarıyla ilgilidir. Ayrıca çıplak kadın resimleri de kısa süreliğine yer almış ve her hafta yayınlanacağı duyurulduğu halde bir süre sonra sessizce kaldırılmıştır:¹¹⁶ 1930'lu nüshalarda görülen bu fotoğrafların kaldırılma nedeni 1931'de çıkan Basın Kanunu olabilir.



Haftalık Sinema. (1930)

İstanbul'da sinema mecmualarının faaliyetlerinin kısa zamanda sona ermesinin nedeni olarak müesseselerin propaganda aleti olmaları gösterilmiştir. Derginin varlık nedenleri; her sınıftan okuyucuya hitap etmek, eğlendirmek, gerçek haber vermek ve öğretici olmak olarak sıralanmıştır.

¹¹⁶ **Haftalık Sinema**, sayı 3, 1930.

“Gazeteyi Niçin Çıkarıyoruz” başlıklı yazı da derginin genel özelliği hakkında fikir vermektedir.¹¹⁷ Birinci nüshadaki yazının tamamı şu şekildedir:

Gazetemiz, memlekette kendisini kuvvetle hissettiren medeni ve bedi'i bir boşluğu doldurmak arzusile çıkıyor.

Her gün, her medeni memlekette bir çok sinema gazetesi çıkar ve halka, bu mühim temaşa hayatı hakkında yeni yeni malumat verdiği halde bizde filim ve filim sanatkarları ile iştigaleden tek bir gazete yoktur. İşte gazetemiz bu noksanı gidermek maksadile neşrolunuyor.

Gazetemiz, sevgili okuyucularına her yeni filim, her yeni artist hakkında en yeni haberleri, en yeni resimleri takdim edeceği gibi, İstanbul ve taşra Sinema hayat ve hareketleri hakkında da havadisler verecektir.

1937 yılında yeniden yayımlanan *Haftalık Sinema*'da gene bir başlangıç yazısı yer almaktadır. “Başlarken” adlı birinci sayıdaki yazıda; sinema mecmualarının uzun ömürlü olamayışı ve oluşan boşluğun doldurulması amacıyla derginin çıkarıldığı yazmaktadır:¹¹⁸

(*Haftalık Sinema*) hiçbir müessesenin propaganda aleti olamayacağı gibi hiç bir şeyi de herhangi bir gaye ile olduğundan başka şekilde göstermeyecektir.

Londra, Paris ve holivit gibi sinema merkezlerinde temin ettiğimiz muhabirler vasıtasıyla okuyucularımıza en taze ve en calibidikkat havadisleri vereceğiz...

Ayrıca aynı yazıda sinemanın eğitici yanları ve halk üzerindeki etkisinden de bahsedilmektedir:

...Sinema, artık vakit geçirmek için girilen bir eğlence yeri olmaktan çıkmıştır. Sinema bilhassa seslendiğinden beri, hakiki hayatı öğreten bir mektep olmuştur.

¹¹⁷ *Haftalık Sinema*, sayı 1, 1930.

¹¹⁸ *Haftalık Sinema*, sayı 1, 17 Şubat 1937.

Seyredilen her filmde (iyice dikkat ederseniz) mutlaka yeni bir şey öğrenirsiniz fakat bu öğrenilen şeyin daime fenni ve ilmi bir şey olacağını iddia etmiyorum. Bununla beraber ekseriya bunun faydalı olduğuna şüphe yoktur...

...Filmlerde talebenin tarih, coğrafya vs. gibi bir çok ilim ve fenler hakkında malumat edindiğini ispat için eserler göstermeye lüzum görmüyorum. Daha basit fakat nazari dikkati çekmeyen küçük noktalara temas edeceğim...

...His ve düşünce üzerinde de sinemanın tesiri büyüktür. Bir kralın, bir çobanın kızı ile, bir milyonerin sekreterin ile, banka direktörünün daktilosi ile, bir şoförün milyarderin kızı ile evlenmesinde bir mani olmadığını sinemada görürsünüz...

...Sinema, bugün öyle bir kitapdır ki ; karanlıkta bile okunur ve her hangi lisanda olursa olsun anlaşılabilir.

Gene bu dergide de Hollywood'un kadın artistlerinden bahsedilmekte yıldızların evlilik düşkünü olduğuna değinilmekte ve film stüdyosundan haberler verilmektedir.

Sinemada film seyredilmesi için kuponlar dağıtılmaktadır. "Bu Artisti Tanıyın" gibi çeşitli kampanyalar yapılmakta ve meraklılarına artist adresleri verilmektedir. Artist adaylarına ödüllerle yarışmalar düzenlenerek teşvik edilmeye çalışılmakta, şöhret olmak bir talih işi olarak görülmekte ve yıldız olmak için gerekenler anlatılmaktadır. Ancak aynı dönemde gene bir başka yazıda Japonya'da bir kanun çıkarılarak 17 yaşından küçüklerin artist olamayacağını açıklandığı da belirtilmiştir. Ayrıca bir diğer yazıda sesli filmlerin nasıl çekileceği anlatılmaktadır. Sinemalarda iki film birden gösterilmesinin ve bozuk havalı sinemaların sağlığa zararlarından, sinemalardaki ses ve görüntü uyumsuzluklarının da sinemanın rezaletleri olduğundan bahsedilmektedir. Üstelik

sinemacıların vergi hususunda hükümetten yardım gördükleri de anlatılmaktadır:¹¹⁹:

...İşbu asıl tuhafı, halkı soyan müesseselere hükümetin azami tenzilat göstermesi, şoförlerle biçare seyyar esnafı ezen belediyenin bütün nizamsızlıklarına göz yummasıdır.

Elhamra sineması belediye talimatnamesine katıyet riayet etmez ve belediyeyi adam yerine bile koymaz.

Belediye talimatnamesi mucibince, her seanstan sonra sinema salonlarının havalandırılması şarttır. Halbuki Elhamrada halk balık istifi gibi, bilafasıla salonda oturur ve bütün bir gün salona hava namına bir şey girmez, herkes sinemadan baş ağrısı ile çıkar.

Başka yazımızda vergi hususunda hükümetten gördükleri yardımı da yazacağımız bu sinemaların daha ne kadar zaman böyle başları boş bırakılıp halkın sırtından insafsıca geçinmelerine müsaade edileceğini acı acı soruyoruz.

Bir diğer yazıda; 1934'de indirimli öğrenci bileti, demiryollarında indirim, su tarifelerinde indirim olduğu, her şey ucuzladığı halde sinemanın pahalı olduğu ve hükümetin bu duruma ses çıkarmadığına dikkat çekilmektedir.

Bir yandan belediyelerin sessiz kalmasından şikayetçi olunurken diğer yandan 1937'de belediyenin İstanbul'da iki sinema salonu açacağından mutluluk duyulduğu çünkü belediyenin Şehir Tiyatrosu'nu çok güzel idare ettiği ve tiyatroya operet kısmı açtığı da belirtilmektedir:¹²⁰

...Belediyemiz idaresinde olan sinemalar milli propagandamıza ve milli gayelerimize daha çok hizmet edecektir...

Bir diğer yazıda Kültür Bakanlığının okullara sinema koydurmakla ilgili çabalarından bahsedilmektedir:¹²¹

¹¹⁹ **Haftalık Sinema**, sayı 3, 1930.

¹²⁰ **Haftalık Sinema**, 1937, s. 84.

¹²¹ **Haftalık Sinema**, 1937, s. 84.

...Mektep talebelerine bilhassa leyli mekteplerde bulunanlara büyük faydaları dokunacak güzel terbiyevi filimler gösterilmesini temin için her mektebin birer sinema makinesi ile teçhiz edilmesini Kültür Bakanlığı'nın karar altına aldığını memnuniyetle haber aldık...

Bu yazılar da bize sinema dergicilerinin, sinemanın devletleştirilirse ancak ilerleyebileceği yönünde bir görüşe hakim olduklarını düşündürmektedir.

Bir yazıda ilk filmin 1895'te gösterildiğini ve otuz beş senelik sinemanın hızlı bir gelişim gösterdiği anlatılmıştır. Fransa'da yapılan bir araştırma sonucuna göre 1936 yılında 116 tane Fransızca sözlü film, Fransa dışında 25 tane Fransızca sözlü film ve 190 tane dublaj yapıldığı anlatılmaktadır.

1930' da her sene dünyada iki bin filmin imal edilmekte olduğu, tanınmış sinema filmlerinin elli yedi bin ve her gece seyredenlerin ise birkaç milyonu geçmekte olduğunu belirten bir yazı da yer almaktadır. Dünyada filmlerin ilk gösterime girdiği yerlerden birinin Türkiye olduğu da belirtilmektedir. Fikirlerin kolayca aşılanabilmesinden dolayı sinemanın bir propaganda aracı olduğu da yazılar arasındadır.

1932 senesinde filmcilerle sinema müdürlerinin birbirleriyle anlaşarak, birlikte çalışma kararı aldıkları da bir başka yazının içeriğini oluşturmaktadır. Türkiye'de bu dönemde filmlerin geç gösterime girmeye başladıkları da belirtilmektedir.

1937'de k ğıtlara zam yapıldığı; 22 kuruştan 36 kuruşa çıktığı ve tüm k ğıt ların birleşerek aşağı fiyattan

vermedikleri ve kâğıtların yurt dışından gelmesinin de sıkıntı yarattığı anlatılmakta ve belediyenin bu haksız kazanca ses çıkarmadığı yazılmaktadır. İzleyen bölümlerde bu yazılar ayrıntılı olarak analiz edilecektir.



Sinema Objektifi (1937)

II. B. 7. Sinema Objektifi (1937–1938, İstanbul)

Sahibi Kenan Dinçmen başyazarı ve genel yayın müdürü Cihat Kentmen olan ve haftalık çıkması planlanmış olan derginin toplam 14 nüshasına ulaşılmıştır. Bu derginin de diğerleri gibi stüdyo haberleri ve kadınlara dair yazılarla dolu olduğu görülmektedir. Diğer dergilerden farklı olarak tüm nüshalarda genel bir çerçeve çizilerek düzenleme yapıldığı

görülmektedir. İçerik tüm dergilerde genel olarak; “Bu Haftaki Filimler Bana Ne Diyor”, “Sinema Objektifi Haberleri”, “Hollywood’dan Haberler”, “Bir Artist ve Yeni Filimleri”, “Haftanın Yıldızı”, “Haftanın Filmi”, “Kari Sütunu” ve “Büyük Sinemalarda Haftanın Filimleri” başlıkları ile dizayn edilmiştir.

Ayrıca, 1937’de ancak 8 – 10 Türk filmi olduğu ve üç, dört senedir büyük mevzu Türk filmi olmadığı belirtilmiştir. İpek Film Stüdyosu ve bir iki stüdyo daha olduğu ve filmlerin tüm Türkiye’de gösterilmesine rağmen masraflarını karşılayacak bir hâsılat elde edememiş olduklarından bahsedilerek bu stüdyoların mecburen dublaj işine girmiş oldukları belirtilmektedir.

“Celal Bayar’ın İmar Programı ve Türk Sinemacılığının İstikbali” yazısında sinemacılığın her memlekette milli bir güzel sanat olduğu ve Atatürk’ün son nutkunun bunu belirttiği anlatılmaktadır. Sinemacılık milli bir mesele olarak Başvekâlet programına dâhildir: “ *Halk hükümeti, Türk inkılâbının içtimai bünyesini halklaştırmak ve bu bünyeyi alana da beşeri bir realite olarak kabul ettirebilmek vazifesini ihmal edemez. Bu vazifenin ifası için ise, milli sinemacılığın teessüsünden başka vasıta da mevcut değildir. Bu hale göre, milli sinema sanayini kurmak mecburiyetindeyiz.*”

Dergide ayrıca tüm ülkelerin sinemacılığı milli mesele görüp bütçe ayırdıkları yazmaktadır. Cihat Kentmen ise bir yazısında; “*Türk inkılâbının vasfı olan dinamizm, sinemacılıkla birleşmezse, nakilde kalır, realiteye girememiş olur*” demektedir.

İSTANBUL SİNEMALARI
 TÜRKÇE ve FRANSIZCA HAFTALIK SINEMA MECMUASI
 Sahibi ve Neşriyat Müdürü: İHSAN İPEKÇİ — Basıldığı yer: BECİD Basımevi - Galata
 SENE I — SAYI I — 5 Eylül 1937

**Sinema Mevsimi
başlamak üzere**

Memleketimizde sinema mevsimi eylülünden mayısa kadar devam etmek üzere dokuz aydır.

Amerika ile Avrupanın bir çok büyük şehirlerinde açık yaz sinemaları faaliyetlerine devam eder, bu yüzden sinema mevsimi yazın sıcaklarına rağmen inkıta uğramaz. Eylülün yaklaşması bizde de sinema mevsiminin gelmesi demektir. Memleketimizin sinemacıları harıl harıl yeni sinema mevsimine hazırlanıyorlar. Bütün bir sene içinde bize gösterecekleri filmleri topluyorlar; içlerinde bu hazırlıkları bitirmiş çoktur.

Bu sene doğrudan doğruya memleketimizin sinemacılık dünyasında bazı mühim hadiseler cereyan etmiştir ki, bunları mevsime bağlamazdan evvel okuyucularımıza haber vermeyi faydalı buluyoruz.

Bir defa memleketimizde hariçten film getirmek, Türkiye sinemalarına tevzi etmek gayesiyle (Filmcilik Türk Anonim Şirketi) isminde yüz bin lira sermayeli büyük bir şirket kurulmuştur. Millî bir bankamızın himaye ve iştirakile kurulan bu yeni teşebbüs İstanbulda İpek, Saray, Melek sinemalarının, Ankarada Yeni ve Halk, İzmirde Elhamra sinemalarının bütün film ihtiyaçlarını temin edeceği gibi Türkiye'nin elli şehrinde mevcut diğer sinemaların da bütün filmlerini tevzi edecektir.

ÖĞRETİCİ FİLİMLER

Bu sene eylülünden itibaren Türkiye'nin hangi şehrinde olursa olsun sinemaya gidenler mühim bir yenilikle karşılaşacaktır. Yeni çıkan sinema kanununa göre, bundan böyle her sinema esas filmine ilâve olarak halka bir de öğretici film göstermek mecburiyetindedir. Bu kanuna uymayan sinemalar mühim para cezasına uğrayacağından yeni mevsimden başlayarak Türkiye içinde her sinema, programında kesin metrajlı bir öğretici film gösterecektir.

İstanbul Sinemaları (1937)

II. B. 8. İstanbul Sinemaları (1937-1940, İstanbul)

Sahibi ve yazı işleri müdürü İhsan İpekçi olan, Türkçe ve Fransızca yayımlanan derginin 1940'a kadar 90 nüshasına ulaşılmıştır. 1937'de 18, 1938'de 33 nüsha ve 1939 da ise 37 nüshasına ulaşılan dergide sinema haberleri adı altında film tanıtımları yer almaktadır. Derginin birkaç konulu yazı dışında sinemalarda oynayan filmlerin tanıtımları ile içeriklendirilmiş olduğu görülmektedir. Becid Basımevinde yayımlanan derginin ilk nüshasında Terbiyevi ve öğretici Filmler hakkında kanundan bahsedilmektedir. Yazıda öğretici filmlerin eğlenceli olmadığı ancak sinemaya eğlenmeye gidenlerin aynı zamanda bir şeyler

öğrenmesi açısından iyi olacağı yazmaktadır. Ayrıca bu filmlerin gümrüksüz olarak gireceğine de değinilmiştir:¹²²

...Öğretici filmler belki eğlenceli olmaz, fakat halkın bu filmlerden edileceği istifade mühimdir. Sinemaya yalnız eğlenmek için, hoş bir vakit geçirmek için gelen halk aynı zamanda istifade edeceği, yeni şeyler öğreneceği kısa mevzulu bir film de görmüş olacaktır.

Hükümetimizin çıkardığı yeni kanunla öğretici filmler memleketimize, gümrüksüz olarak girmesine müsaada edilmiştir. Buna karşılık olarak şehrimiz filmcilerinden bir çoğu halkın bu gibi öğretici filmlerden tam bir istifade temin edebilmesi için bunları Türkçeye çevirmeye ve halka kendi dilimizde olarak göstermeye karar vermişlerdir.

İkinci nüshasında yerli filmlerin çekim masraflarını gösterimde kurtaramadıklarından ve zarar ettiklerinden bu nedenle son yıllarda konulu filmlerin yapılamayışından bahsetmektedir:¹²³

...Üç dört sene var ki memleketimizde bir tane bile, büyük mevzulu Türkçe film göremiyoruz...Filmler hiçbir veçhile masraflarını örtemiyor. Memleketimizde yaptığımız filmler on beş ile yirmi bin lira arasında oynayan bir masrafla meydana getirilebiliyor. Halbuki Türkiye'de mevcut bütün sinemalar bu filmleri geçirdiği halde elde edilen umumi hasılat bir türlü on beş bin lirayı geçmemiştir. Birçok defalar yapılan tecrübelerden doğan bu hakikat, film yapımcılarının ellerini kol-larını bağlamış, yeni teşebbüslere girişmek cesaretini tamamilen öldürmüştür.

14. nüshada Hasan Ali Yücel'in *Güneşe Doğru* hakkında görüşlerine yer verilmiştir. Hasan Ali Yücel'e göre bir eseri meydana getiren tüm unsurlar asil, hilesiz ve temiz olmalıdır:¹²⁴

...Herşeyden önce sanatkar, bu unsurları kendi mevzuunda elde etmiş bulunmalıdır. Realizm, burada sanatkarı kendine çeker. Hayat içinde kökü olmıyan fikir, hayal, şahsiyet

¹²² İstanbul Sinemaları, sayı 1, 1937.

¹²³ İstanbul Sinemaları, sayı 2, 1937.

¹²⁴ İstanbul Sinemaları, sayı 14, 1937.

ve şahıslar onu dalalete götürmemelidir... Bir makine sanatı olan sinemada bu, fevkalade mühimdir. Oyunculardan yapılmış ve beş altı metre murabbalık bir adam, damdan dama atlarken seyirci, eğer şehri şehir, evi ev, damı dam, adamı adam gibi görüyor ve onun bir oyuncak olduğunu

...farketmiyorsa bu görüşün sahibisini görmekten kıymetçe hiçbir ayrılığı yoktur. Esasen teknik, ilmin sihirbazlığından başka nedir ki!..

Aynı yazıda Hasan Ali Yücel ileri tekniği benimsemeyen yapılacak bir işin başarıya ulaşamayacağını ve büyük eser yaratmak için ayrıca kurucu ve yaratıcı bir fikre de ihtiyaç olduğunu belirtmektedir:

...Teknik, izahı kabil ve tabiat kanunlarına dayanarak bir şaşırtmaca değil midir? Bugünün ileri tekniğini benimsemeyen, kullanmadan herhangi bir işi yapmaya kalkmak, birkaç tonluk bir kütleyi yerinden oynatmaya benzer. Farzedelim ki yapacağımız eser için unsurlarımız sağlam, tekniğimiz kuvvetli yine iş bitmiş değildir. Bu unsurları terkip etmek ve terkip edişte teknikten edilecek istifadeleri tayin edebilmek için toplayıcı, kurucu ve yaratıcı bir fikrin bizde doğmuş olması lazımdır. Kurucu ve inşacı ruh, esprit constructif işte budur. Büyük eserleri yapmakta bu ruh, deha derecesine yükselir. Mesela yeni bir felsefe sistemi kurmak, Süleymaniye gibi bir mimari eseri inşa edebilmek, göklerde yol alabilecek bir alet keşfetmek inşa ruhunu deha mertebesine ermesi ile yapılabilecek işlerdendir.

No. 216 7 Mart 1935 Yüz para

Ankara Sinemaları

İdare yeri: Kulüp Sineması içinde hususî daire — basıldığı yer «ULUS» Basın Evi — imtiyaz sahibi ve umumî neşriyat müdürü: AHMET ŞEVKET — yazar N. Hakkı — Haftada iki defa çıkar.

En çılgin Gecesi

Almanca Sözlü Paprika filminin Fransızca Versiyonunu oynayan IRENE DE ZİLAHYin eşsiz fimi
Musiki — Çıldırtıcı danslar — kahkaha dolu bir film

Filmin ismine dikkat edilirse bu çılginlık bir gece içinde geçen bütün zevk ve eğlencelerin ne olabileceğini gösteriyor. Hakikaten bir gecede yapılamıyacak çılginca bütün zevk ve neşe yaratan artistleri bir araya toplamış bunlar bir araya gelirse tabii böyle olur filmde baş rolü alan IRENE DE ZİLAHY geçen sene Almancasını seyrettiği



eglencelerin bu filmde nasıl bir geceye sığdırıldığına biz de hayret ettik. Şimdiye kadar bir çok komdiler bir çok coşkun müzikli filmler seyrettik fakat bir çok gazetelerin yazdığı gibi çılginlığın bu derecesine varan filme rast gelmedik. Bunun sebebine gelince: filmi yapan Rejisör evvelce gördüğümüz komedi müzikal filmlerdeki rol alan

miz Paprika filminin Fransızca versiyonunu çevirmiştir. Diğer erkek artistler Almanca filmlerde sık sık gördüğümüz en kuvvetli komedi ve operet artistleridir. Film baştan sonraye kadar güzel kadınlar, nadide tuvaletlerle doludur. Musiki fevkalâdedir filmin Almanca ismi Ihre tolle nacht dir İstanbul'da çok beğenilmiştir. Bu sene gördüğümüz

Ankara Sinemaları (1935)

II. B. 9. Ankara Sinemaları (1934 - 1935 Ankara)

Sahibi ve yazı işleri müdürü Ahmet Şevket olan ve ulus basımevinden yayımlanan derginin 1935 yılındaki 211 ile 240 arası nüshalarına ulaşılabilmıştır. Derginin *Kulüp Sineması*'nda gösterime giren filmlerin tanıtımı ile içeriklendiği görülmektedir. 220. nüshada *Aysel Bataklı Damın Kızı* tanıtılırken Muhsin (Ertuğrul) eşsiz bir oyuncu ve rejisör olarak anlatılmıştır. Yazıda ayrıca filmin Londra'da büyük bir salonda

Türkçe olarak gösterildiği ve kabul gördüğü de yer almaktadır.¹²⁵

...Çok Müşkülât ve yokluk içinde yılmadan çalışarak varlık yaratan büyük rejisöre, artistlere, teniysen ve musikicilere eseri yazan Hasan Cemil'e tebriklerimizi sunarken, bundan sonra çevrilecek filmlerin bu filminden daha yüksek olacağına inandığımızı bildiririz.

SİNEMA

MECMUASI

Sahibi: Bahar Yazı işleri müdürü Bahar

Her Pazartesi neşrolunur Fiyatı 1 kuruş merkezi Bursa Zevk Sineması

Basıldığı Yer 2/1 İnci Kânun/934 Pazartesi

Bursa Bizim Malbaa AŞ 5

Şeytan kardaşlar

Oynayanlar: Sitan lorel, Oliver hardi, Telmatot Denis kinik

Asilzade, (San marko) namı müste-
arı ve kisvesi altında, en büyük maha-
file giren en muhteşem ziyafetlerde bu-
lman (İrediyavlo) Şeytan kardaşlar 18
ci asırda bütün İtalyayı şakavetle deh-
şetlere gark etmişlerdi. Haydutların mu-
vaffakiyyetlerine imrenen ve işsiz kalan
Sitan lorel ile Oliver hardi haydut olur-
lar ve ilk haydutluklarında bizzat (Şey-
tan kardaşlar) la karşılaşılır.

Bunları maskaradan ibaret olduğunu
gören Şeytan kardaşlar asacağı sırada af
eder ve çetesine uçak olarak alır.

Genç bir zabıt olan (Lorenzo) bir
misafirhanenin güzel kızına aşık olursa-
da babası kızını çok zengin birine ver-
mekte musir olduğundan zengin olmak
için Şeytan kardaşları, yakalayarak hü-
kmetin, yakalayana vait ettiği mükafa-
tı alarak zengin olmaya karar verir.

Şeytan kardaşları çetesile yakalama-
ya muvaffak olur. Cümlesini asacağı sı-
rada Sitan lorel bir mendille burnunun
ucunu silmelerini rica eder, kırmızı bir
mendille silinirken bu renkten ürken
buğa hücum eder herkes kaçır ve bir
firsattan istifade ile kendileri ve şakı e-
endileride kaçır ve kurtulurlar.

ZEVK Sinemasında **3 Pazartesi 2** Büyük film
1 nci kânun

Türkçe büyük film

AŞK FIRTINALARI

Oynayanlar
Gari Koper ve **Helen hays**

Ayrıca helvecanlı muazzam eser

MARKE ARKASINDA

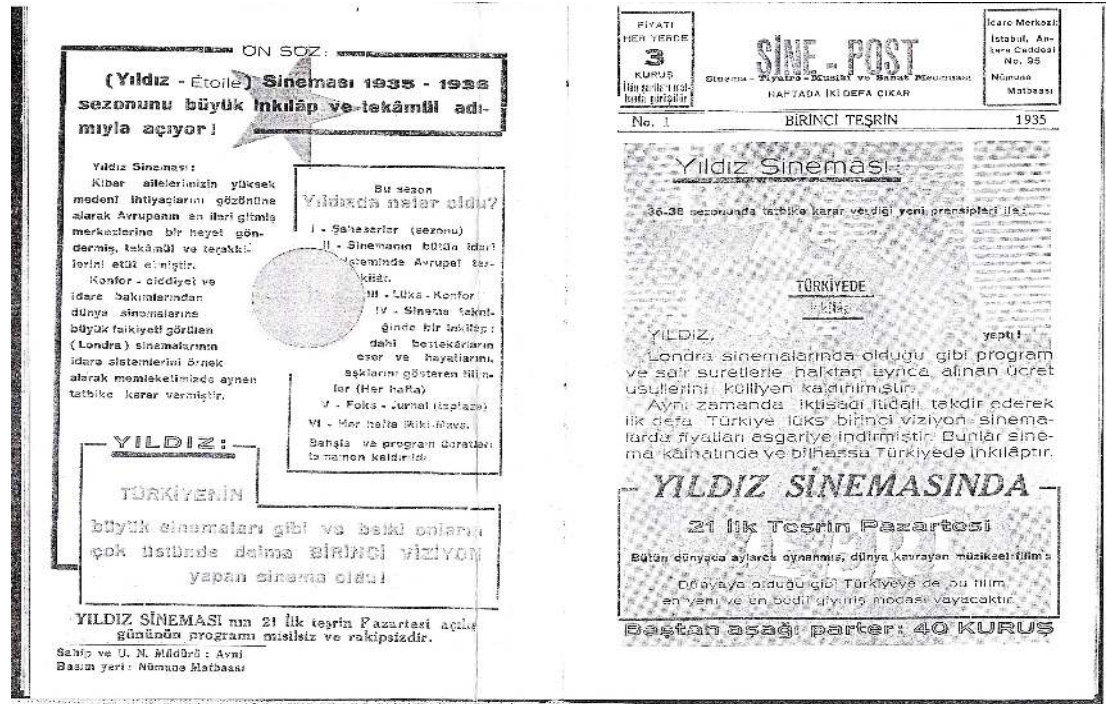
Oynayanlar **Jak Holt** ve **Boris Karlof**

Sinema Mecmuası (1934)

¹²⁵ Ankara Sinemaları, 1935, s.220.

II. B. 10. Sinema Mecmuası (1934–1935, Bursa)

Sahibi ve yazı işleri müdürü Baha ve basım yeri Bursa Bizim Matbaa olarak belirtilen dergi *Bursa Zevk Sineması*'nda gösterime giren filmlerin tanıtımını yapmaktadır. 1934'de 9 nüshası olan derginin 1935'te 10. nüshadan devam edip 1936'da da 58. nüshadan itibaren devam ettiği görülmüştür. 1. nüshadan 69. nüshaya kadar ulaşılan derginin 42, 43 ve 48. nüshalarının eksik olduğu tespit edilmiştir.



Sine-Post (1934)

II. B. 11. Sine- Post (1935, İstanbul)

Ulaşılan tek nüshadan anlaşıldığına göre dergi *Yıldız Sinema*'sında gösterime giren filmlerin tanıtımını yapmaktadır. Sahibi ve yazı işleri müdürü Avni, basımevi ise Nümune Matbaası olarak belirtilmiştir.



Yeni Film (1934)

II. B. 12. Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi (1931–1937 İstanbul)

Türkçe ve Fransızca olarak Becid Basımevinden yayımlanan ve film posterleri de dağıtan derginin yazı işleri müdürü Muammer Cahit Olarak belirtilmiştir. Dergi Saray sinemasında oynayan filmlerin tanıtımını yapmaktadır. Kütüphanede ulaşılan 5. sayıdan 17. sayıya kadar 1934 senesine ait olan derginin 3. yılı olduğu belirtilmektedir ve 24 nüshası ise 1936 senesine aittir ve derginin 5. senesi olduğu belirtilmektedir. Dergide film tanıtımları, çeşitli reklamlar ve tren istasyonlarının sefer saatleri yer almaktadır. Derginin arasında *Yeni Film Sinema Mecmuası* adlı Poster şeklinde

Ülkü Matbaasında basılan ve film tanıtımları yapan çeşitli nüshalara rastlanmıştır.

Sinema meslek mecmuası
YAZI VE İDARE İŞLERİ :
Tahtakale - Prévoyance bini, 88
Téléphone : 23838
ABONNE NERATIL :
Türkiye için : sene için T. L. 4
altı aylık : 2,50
Yabancı memleketler için :
sene için Prévoyance 80
altı aylık : 45

EKKRAN

İNEMA MECMUA/İ

Revue professionnelle du Cinéma
REDACTION - ADMINISTRATION
Tahtakale - Prévoyance Bini 88
Téléphone : 23838
ABONNEMENTS
Turquie : L. an. L. 4
Six mois : 2,50
Etranger : L. an. L. 80
Six mois : 45

TÜRK FİLMLERİ

Türk sinema piyasasına, bir senelik ihtiyacı temin için vasatı olarak—herbiri 1800 metreden fazla tulde—iki yüz seksen film lazımdır. Senevi yapılan bes, altı türk filmi müstesna olmak üzere, diğer bütün filmler Birleşik Amerika Hükümetleri veya Avrupa stüdyolarında yapılıyorlar.

Bu filmler ağırlığınca dolar mukabilinde getirilir. Her sene, filmlerimiz Paris'e, Londra'ya veya Berlin'e kadar giderek Kaliforniya veya Avrupa stüdyolarında yapılmış olan en son filmleri görürler ve uzun tecrübe lerin yardımı, para kuvveti ve biraz da halkın zevkini bilmeleri neti cesi olarak kendi sinemaları için, sinemacılığın "ticari" kelimesinin tem manasıyla yaptığı en mükemmel filmleri angaje ederler. Bu veçhile, sinema meraklısı halkımız, en meşhur sahne vazılarının, en meşhur artistle rin, en maruf fecillerin vücude getirdikleri şaheserleri zevkle seyretmek fırsatına nail olur.

Bunların yanında, millî filmlerimiz ... muvaffakiyetin esası olan şartlar dan mahrumiyet içinde büyük müşkü latla yapılan eserler, rekabete kal karlar...

"İpek-Film" şirketinin sarfettiği menaiye rağmen, halk bu filmleri acı acı tenkit eder ve böylece müstahsillerin büyük fedakârlıkları alelekar takdir edilmez. Türkiye'de millî bir filmin işletilmesi 20000 türk lirasından fazla bir hasılat getiremediği cihetle, nega tifi maliyet fiatı, bizzarure hasılatla mütenasip olacaktır. Bu hal, müstahsil, filminin mesarifini kışnağa mecbur kılar.

Sahne vazı — teknik olmayan — hilelere müracaat eder; maksadı, mevzuu daha iyi anlaşılır bir hale getirmektir. Çünkü, birbirleriyle kaynaşmış mümessillerden murekkep bir trupu angaje etmek ancak, birçok me muru besleyebilecek geniş bir imalat

ÖN SÖZ

Bugün, Türkiye ve yabancı memleketler sinemalarına bu mecmuanın ilk sayısını takdim etmekle kendimizi bahtiyar edede riz. Bunun pek ziyade takdir edileceğini ve onlara lâzımlı bir nesir vasıtası olacağını kaviyen ümit etmekteyiz.

Maksadımız Türkiye ve yakın şark si nema piyasasını yabancı memleketlere ve bunlarınkine de evvelkilerle tanıtmak; bu memleketler arasındaki ticarî münahebbetlerin inkişafında mütevasatlık vazifesini ifa et mektir.

Bir noksanı tamamladığına emin oldu ğumuz EKKRAN bir meslek, sinemacılık mes leğinin gazetesidir. Aynı zamanda bir aile organı olmaktadır, ki bu noktada asardus gü nünde kadar Türkiye'de çıkan yegâne Mec muadır. Binaenaleyh, sütunları bütün fikir lere, teşebbüslere temennile açık kuluna caktır.

Deruhte ettiğimiz vazifeyi ifa ederken duçar olacağımız güçlüklerle ne kadar büyük olduğuna müdrikiz; fakat, hiçbir şey bizi azimden çeviremeyecektir. Teşebbüd ütlü büyük bir himatla karışlayan ve şun diden müsterilerimiz olmaları bizi müftürl erün yahanca firmalarını gösterdikleri derin alakaya istinaden istikballi pek ümit verici bir şekilde gördüğümüzü de bila tetaher şüyilebiliriz.

Film yapımcıları, kiralayıcıları, sinema müdürleri heyl ve efendiler, bu mecmua stindir; binaenaleyh, onu yapmak ta size ait bir borçtur. Karşılıklı yardımlarla her iş kolaylaşır ve bundan da ilk istifadeyi gördük bizim cemiyetimiz, meslekimizdir.

programını evvelâ hazırlamakla mü kundür.

Bununla beraber, en ameliî hi bir mevzu intihabı ve güçlüğlü mükâleme tasarlanmasında meseleliş mündemiçli. Bizim film yapımcıları t nu pek iyi bildikleri için, şimdî kadar daima ticarî büyük menfaat temin etmiş olan operet filmleri ehemmiyet verdiler.

En iyi filmler görmek isteyenl son iki filmi seyrettikleri zaman, g dürücü mahiyette muhaverele ri lerkem gözlemleri yaş akacak dere de güldüklerini itiraf etmişlerdir.

Ben, her Türk filminin böyle mahiyette, yani „alakâ uyandıran r havereli“ olması tarafarıyım. Az masrafla halkın alakasını celbetme en iyi çaresi budur.

Binaenaleyh, millî filmleri ba zı zaviyeden görmekte ıktifa ede ... Onlardan muhteşem dekorlar, sı sürü figüranlar, 150 galgıcadan mür kep bir orkestranın refakatini is miyelim ... bu şeyler çok masra olur.

Ve bilhassa, şimdi gösterilme olan mesai ve gayreti takdir ve t vik etmeği unutmayalım.

ANCIKRE PAT

Taşra sinemaları müdürlerine

İstanbulda gösterilmiş olan filml e dair bilumum malûmatı kendilerine ve mek içi her zaman emirlerine ama bulundukları taşra sinemaları müd leri Beylere arz ederiz.

Cevap için, mektuplarına posta pu koymalarını ayrıca rica ederiz

Ekran Sinema Mecmuası (1933)

II. B. 13. Ekran Sinema Mecmuası (1933—? İstanbul)

İrtibat adresi olarak İstanbul Tahtakale geçmekte ancak basımevi ve yazı işleri müdürü belirtilmemektedir. Meclis Kütüphanesi'nde sadece 3 nüshasına ulaşılmıştır. 1933 senesinde ulaşılan 1. nüshasında "Türk Filmleri" başlıklı

yazıda film şirketlerinin zorlanarak çektiği filmleri izleyicilerin takdir etmediği belirtilmektedir:¹²⁶

...İpek Film Şirketi'nin sarfettiği mesaiye rağmen, halk bu filmleri acı acı tenkid eder ve böylece müstahsillerin büyük fedakarlıkları alelekser takdir edilemez...

1. nüshada *Tan Sineması*'nın açılışı ve film tanıtımları yer almaktadır. O yıl Bulgaristan da 63 sinema salonu olduğu, 2. sayıda ise Romanya'da o yıllarda 710 sinema salonu olduğu belirtilmektedir. 3. Nüshada ise, Amerika'da 1933- 1934 mevsimi için 510 büyük film hazırlandığından bahsedilmektedir. "Türk Filmleri" başlıklı yazıda Türk sinema piyasasına bir sene de en az 280 filmin gerekli olduğu yazmaktadır. Türkiye'de sadece beş altı film olduğu geri kalan ihtiyacın Amerika ve Avrupa'da çekilen filmlerle giderildiği ve bunların da oldukça pahalıya getirildiğini yazmaktadır.¹²⁷

Türk sinema piyasasına, bir senelik ihtiyacını temin için vasati olarak herbiri 1800 metreden fazla türde iki yüz seksen film lazımdır. Senevi yapılan beş, altı Türk filmi müstesna olmak üzere, diğer bütün filmler Birleşik Amerika Hükümetleri veya Avrupa stüdyolarında yapılıyorlar.

Bu filmler ağırlığınca dolar mukabilinde getirilir. Her sene, filmcilerimiz Paris'e, Londra'ya veya, Berlin' e kadar giderek Kaliforniya veya Avrupa stüdyolarında yapılmış olan en son filmleri görürler ve uzun tecrübelerin yardımı, para kuvveti ve biraz da halkın zevkini bilmeleri neticesi olarak kendi sinemaları için, sinemacılığın "ticari" kelimesinin tam manasile yaptığı en Mükemmel filmleri angaje ederler. Bu veçhile, sinema meraklısı halkımız, en meşhur sahne vazılarının, en meşhur artistlerin, en maruf fencilerin vücade getirdikleri şaheserleri zevkle seyretmek fırsatına nail olur.

Bunların yanında, milli filmlerimiz muvaffakiyetin esası olan şartlar dan mahrumiyet içinde büyük müşkülâtla yapılan eserler, rekabete kalkarlar ...

¹²⁶ Ekran Sinema mecmuası, sayı 1, 1933.

¹²⁷ Ekran Sinema mecmuası. Sayı 1, 1933.

İpek Film şirketinin uğraşlarla çektiği filmleri halkın eleştirdiği ve taktir etmediği, oysa yirmi binden fazla bir hasılat getiremediğinde masrafları karşılayamadığını bu nedenle yapımcıların filmlerin harcamalarını kısmak zorunda kaldıkları belirtilmiştir:¹²⁸

...İpek-Film şirketinin, sarfettiği mesaiye rağmen, halk bu filmleri acı acı tenkit eder ve böylece müstahsillerin büyük fedakarlıkları alelekser takdir edilmez. Türkiye’de milli bir filmin işletilmesi 20000 Türk lirasından fazla bir hasılat getiremediği cihetle, negatifi maliyet fiatı, bizzarure hasılatla mütenasip olacaktır. Bu hal, müstahsili, filminin mesarifini kısımağa mecbur kılar .

Sahne vazı - teknik olmayan- hilelere müracaat eder; maksadı, mevzuu daha iyi anlaşılır bir hale getirmektir. Çünkü, birbirleriyle kaynaşmış mümessillerden mürekkep bir trupa angaje etmek ancak, birçok memuru besleyebilecek geniş bir imalat programını evvela hazırlamakla mümkündür.

Bununla beraber, en ameli hiç bir mevzu intihabı ve gülünçlü mükaleme tasarlanması meselesine mündemiçti. Bizim film yapımcıları bunu pek iyi bildikleri için, şimdiye kadar daima ticari büyük menfaat temin etmiş olan operet filmlerine ehemmiyet verdiler.

En iyi filmleri görmek isteyenler son bir filmi, seyrettikleri zaman, güldürücü mahiyette muhavereleri derlerken, gözlerinden yaş akacak derecede güldüklerini itiraf etmişlerdir...

Aynı yazıda az masrafla halkın dikkatini çekecek filmlerin yapılmasını ve halkın da fazla beklentiye girmeden çabaları taktir etmesi gerektiği yer almaktadır:

...Ben, her Türk filminin böyle bir mahiyette, yani alaka uyandıran mahavereli olması taraftarıyım. Az masrafla halkın alakasını celbetmenin en iyi çaresi budur.

Binaenaleyh; milli filmleri başka bir zaviyeden görmekle iktifa ederler. Onlardan muhteşem dekorlar, bir sürü figüranlar, 150

¹²⁸ Ekran Sinema mecmuası, sayı 1, 1933.

çalgıcıdan, mürekkep bir orkestranın refakatini istemiyelim.
Bu şeyler çok masraflı olur.

Ve bilhassa, şimdi gösterilmekte olan mesai ve gayreti takdir
ve teşvik etmeği unutmayalım.

Aynı dergide “Türk Sinema Piyasası” başlıklı diğer bir yazıda Türkiye’de o yıllarda 150 sinema salonu bulunduğu ve bunların bir kısmının sesli makineler kullandığı yazmaktadır. İstanbul’da 25, Ankara’da 2, İzmir’de ise 9 sinema salonu olduğu belirtilmiştir:¹²⁹

Türkiyede takriben 150 sinema mevcut olup bugüne kadar bunlardan 55 i, "Western, R. C. A. Tobis, Nietzsche markalı sesli film makinalarile teçhiz edilmiş ve birkaç sessiz makine da memleketin bazı atelyeleri tarafından sesli film makinası haline konulmuştur.

İstanbul’da bulunan 25 sinemadan 18’i şehir dahilinde ve 7’si de banliyödedir. Bunlardan: "İPEK, SARAY, ARTİSTİK, TÜRK, MELEK" birinci vizyon sinemalarıdır. "ASRİ ve ALKAZAR" sinemaları ihtiyari olarak ikinci ve bazan birinci vizyon filmler gösterirler. Alkazarın birinci vizyon filmleri hep Amerika yapısı macera filmleridir.

İzmir’de 9, Ankara’da 2 sinema vardır ve 20 kadar sinema da diğer şehirlerde bulunmaktadır...

Dergideki aynı yazıda son yıllarda sessiz film getirilmediği için taşra sinemalarının da salonlarına sesli makinalar almak zorunda kaldıklarını ancak mali durumlarından dolayı bunu karşılamakta zorlandıklarını belirtmektedir:

...Son seneler zarfında memlekete sessiz film getirilmediği cihetle, taşradaki yeni sinemalar sesli film makinalarile teçhiz edilmektedirler. Gerek bulundukları şehirlerin ehemmiyeti, gerek sinemayı işletenlerin mali vaziyeti, ihtimalki müşterileri tarafından rağbet görmeyecek sesli film tesisatına müsait olmadığından birçok sessiz sinemaların kapanmaları muhtemel görünmektedir.

¹²⁹ Ekran Sinema mecmuası, sayı 1, 1933.

Sesli sinema Türkiye'de film işini temelinden sarstı ve film kiralayıcılar daimi surette, büyük şehirlerin zevklerini ikinci derecedeki vilayet şehirlerinin zevkleriyle te'lif etmekten ibaret çok mühim bir mes'ele karşısında bulunmaktadır...

Aynı yazıda büyük şehirlerde beğenilen filmlerin taşrada istenmediğini, küçük şehirlerdeki sinemacıların beğenilen filmleri gümrüklerin pahalı olmasından dolayı getirtemediklerini de yazmaktadır:

...Filhakika, İstanbul'da, Ankara'da ve diğer iki üç büyük şehirde hoş giden filmler, macera filmlerinden hoşlanan taşra şehirlerinde beğenilmiyorlar. Pek heyecanlı mevzulu filmler getirtmek keyfiyeti düşünülürse de, neticenin filmciler için pek vahim olacağı kanaatine varıldı. Çünkü, Türkiye'de filmlerden çok yüksek gümrük resmi alınıyordu ve bu filmlerin büyük birinci vizyon sinemasında gösterilmesine imkan yoktu.

Programlarına bu filmleri koyan ikinci sınıf sinemalar ise binnisbe az fiat verdiklerinden, bu para film bedelinin ancak üçte ikisine tekabül edebiliyordu. Film kiralayıcılar, bu filmlerin kendilerine gayet ucuza mal olmasına rağmen bir türlü bu cüz'i bedeli telafi edemiyorlardı.

Kibar sınıfın devam ettiği birinci derecede mühim sinemalarda gösterilmeğe mahsus büyük fimler için müstahsiller tarafından istenilen gayet şehirlerde bulunmaktadır. yüksek fiatların verilmesini imkansız kılan sebeplerden biri de budur...

Gene aynı yazıda Fransız filmlerinin Fransız işletmecileri ile anlaşmanın güçlüğünden ve filmlerinin tiyatro türünde olduğu için beğenilmediğinden dolayı Türk piyasalarını kaybettiklerini yazmaktadır:

...Bu mes'ele hakkında, umumiyet itibarile, Amerikan ve Alaman film amillerile itilaf ediliyorsa, ağır metalibet serdeden Fransız müstahsillerle anlaşmak pek güç; ve bu hal onların kendilerine iyi bir mahreç olabilecek Türk piyasasını kaybetmelerine sebep oluyor.

Fakat, Fransız filmlerinin memleketimizde kendilerine hakim bir mevki temin edememelerinin yegane sebebi bu değildir. Bu filmlerin nevileri de bugünkü hali husule getiren mühim

sebeplerden biridir. Fransada, filme alınmış tiyatrodan başka bir şey olmayan birçok vodviller çevrilmektedir...

Dergide yer alan aynı yazıda Alman ve Amerikan Filmlerinin ise büyük rağbet gördüğü ve halk tarafından beğenildiğine yer verilmiştir:

...Halbuki, Amerikalılar bize gayet eğlenceli, güzel musikili filmler, Almanlar da memleketimizde büyük bir zevkle seyredilen ve çok rağbet gören operetler vermektedirler.

Fransız filmleri, umumiyet itibarile, pek az hasılat getirici olup bu cihetten az çok şikayet edilmektedir. Binaenaleyh, büyük bir Fransız film müstahsili firmasının, kendi filmlerinin tevziini temin için, tıpkı Amerikan firmaları gibi memleketimizde yerleşmesi, fikrimizce, müşküldür. Müşteri, sürekli bir program tertibi için, kendisine mümkün mertebe mütenevvi mevzulu filmler temin edecek vaziyette bulunan Amerikan kumpanyalarına güvendiği kadar bu Fransız firmasına güvenemez.

Musevi teşekküller tarafından Alman filmlerine karşı ittihaz edilen boykotaj kararlarından mutahasis şimdiki vaziyet, şayet nevi itibarile daha ticari bir mahiyette olsalardı, **Fransız** filmlerinin revaç bulmalarını tesis edebilirdi.

Maahaza, fırsat müsaittir ve bundan istifade edilmesini temenni ederiz...

Dergide aynı yazıda film kiralayan şirketlerin isimleri de verilmiştir:

Şehrimizdeki film kiralayıcı idarehaneler şunlardır:
İpekçi Kardeşler (Paramauot acentası), Metro-Goldvin (İstanbul),
Foks film(İstanbul), Haka-film (İstanbul), Opera-film (İstanbul), Kemal-film(İstanbul), Disk-film (İstanbul), Kofifra-film (İstanbul), Depollo film (İzmir), Mondiyal-film (İzmir), Star-film(İzmir), Poli-film(İzmir), Elektra-film (İzmir), Mustafa Sırrı(İzmir).

Dergide yer alan bir başka yazının “Sinemanın mekteplerde usul dairesinde kullanılması ve bunun tedrisi bir vasıta olarak hazırlanması” başlığını almıştır. Yazıda yapılan

araştırmaların filmlerin öğrenciler üzerinde etki yarattığını bu nedenle terbiyeye yardımcı olacağı belirtilmektedir.¹³⁰

...Talebeye Vakaları tam bir hakikat çerçevesi dahilinde yaşatmağa hadim olarak onların dersin hakiki manasını kolayca ve mükemmelen kavramasına hizmet eder. Bu noktai nazardan da film, tehayyül kudretini inkişaf ettirir ve zihnin kavrama işini kolaylaştırır...



Film Dünyası (1939)

II. B. 14. Film Dünyası (1939, İstanbul)

Yazı işleri müdürü Cihat Kentmen olan derginin yayımlanması ilk sayıda Doğu Basımevi ikinci nüshada ise, Artin Basımevi olarak belirtilmiştir. Toplam 5 nüshasına ulaşılan derginin sahibi ise Ferit Dura'dır. Derginin içeriğini ise Hollywood haberleri ve Film tanıtımları oluşturmaktadır.

¹³⁰ Ekran Sinema mecmuası, sayı 2, 1933.



İpek Film Magazin (1934)

II. B. 15. İpek Film Magazin (1933–1937 İstanbul)

Sahibi ve müdürü İhsan İpekçi olan ve Becid Basımevi'nde yayımlanan derginin ulaşılabilen ilk nüshası 1934'de ki 44. nüshadır. Sonraki nüshalardan anlaşıldığı üzere dergi *Melek* ve *İpek* sinemalarında oynayan filmlerin tanıtımını yapmaktadır. Hem Türkçe hem de Fransızca olarak yayımlanan derginin 56. sayısından itibaren 1935 senesine geçtiği, 105. sayısından itibaren 1936, 142. sayısından itibaren de 1937

senesine geçtiği görülmektedir. Dergide Nivea Güzellik Kreminin reklamı hemen hemen her nüshada mevcuttur.

II. B. 16. Yıldız (1938, İstanbul)

15 günde bir yayımlanan gençlik, güzellik, sinema ve sanat rövüsü olarak tanıtılan derginin 5. nüshasından 29. nüshaya kadar olan sayılarının 1939 yılına ait olduğu görülmektedir. Hollywood haberleri, şıklık güzellik, güzellik ve sıhhat, Hollywood dedikoduları, dert ortağı ve film tanıtımları gibi köşeleri bulunan dergide karikatürlere, çizgi romanlara ve hikayelere de yer verilmiş olduğu görülmektedir. Yazı işleri müdürü Tahsin Demiray, teknik sekreteri ise Cemil Cahit olan dergi Türkiye Yayınevi'nde basılmaktadır.

Birinci nüshada 3 yeni Türk filminin hazırlanmasından bahsedilmektedir. *Aynaroz Kadısı* için 6 ay uğraşıldığından ve kadın başrol oyuncusunun tiyatrocusu Şevkiye olduğu yazmaktadır. Filmin İpek Sinema'sında oynayacağına dair ilan ise 3. nüshada verilmiştir. Diğer iki film ise; *Bir Kavuk Devrildi* ve *Kıskanç*'tir. Muhsin Ertuğrul'un *Kıskanç*'ta başrol oynayacağı belirtilmektedir.

Dergi'deki bir yazıda iki yıldan beri Türk filmi çıkmamasını sadece halkın rağbet göstermemesine bağlamanın yanlış olduğu belirtilmiştir. Halkın hala eski filmlere rağbet gösterdiği, memleketin çeşitli yerlerinde hala istenmesinin de bunun ispatı olduğu yazmaktadır.¹³¹ Gene aynı nüshada İhsan İpekçi sinema ve film vergilerinin indiğini, hükümetin bu konuda büyük fedakarlıklar yaptığını belirtmiştir.

¹³¹ Yıldız, sayı 1, 1938.

15. nüshada yeni bir Türk filmi olarak *Tosun* anlatılırken, Muhsin Ertuğrul'un başrolünde olduğu *Kıskanç* isimli filmin bir facia olduğu ve çekimin gelecek mevsime kalacağı yazmaktadır.¹³² 29. nüshada ise; *Allahın Cenneti* için o yılın en güzel filmi olduğuna dair bir yazı yer almaktadır. Yazıda Münir Nurettin'in başrolde olmasının filmi cazip hale getirdiği, senaryo ve montajında iyi olduğu ancak ışık ve teknikte hatalar olduğu da belirtilmiştir.¹³³



Foto Süreyya (1934)

¹³² Yıldız, sayı 15, 1938.

¹³³ Yıldız, sayı 29, 1938.

II. B. 17. Foto Süreyya (1931–1934 İstanbul)

Beyoğlu Alman Kitaphanesi'nde basılan aylık fotoğraf, sinema ve spor mecmuasının sahibi Süleyman Süreyya'dır. Aylık denmesine rağmen 7. nüshadan sonra 15 günde bir çıkmaya başlamıştır. Nüshaların birçoğunda fotoğrafın nasıl çekildiği ve sinema üzerine teknik bilgiler verilmekte ve bunlar ders şeklinde devam etmektedir. Estantane köşesinde çeşitli fotoğraflar sunulmaktadır. Bu fotoğraflarda İsmet İnönü'nün ağırlıklı olduğu dikkat çekmektedir. Derginin kuşe kağıda basılarak, gerektiğinde poster olarak kullanılmak üzere hazırlanmış sayfaları da dergiyi diğer dergilerden ayıran bir özelliğdir. Halkı sinema oyunculuğuna yöneltici yazılar, Artist olmak isteyenler için çeşitli yönlendirmeler, güzellik müsabakaları, sinema ve tiyatro haberleri, ünlülerin fotoğrafları, bilmeceler, Hollywood haberleri ve spor haberleri gibi bölümler derginin içeriğini oluşturmaktadır. 1931 senesinde yer alan çıplak kadın fotoğrafları 1932 senesinde kalkmış ancak 1933 sonu, 1934 başında tekrar yayımlanmaya başlamıştır.

1932 yılında yayımlanan 12. nüshada “Radyo Ruhsatiyesi ve Kaçakçıların Ağır Cezaları” başlıklı yazıda; radyo merkezlerinin her yerde ya doğrudan devlet eliyle ya da imtiyazlı şirketler tarafından işletildiğinden bahsedilmektedir. Radyo ruhsatlarının ve malzemelerden alınan rüsumun devletin önemli bir geliri olduğu belirtilmektedir. Türkiye’de yedi sekiz bin radyo kullanıcısı olduğu halde üç binden fazla abone ruhsatiyesinin alınamadığı yazmaktadır.¹³⁴

¹³⁴ Foto Süreyya sayı 12, 1932.

“Cumhuriyet” başlıklı yazıda ise devlet’in fotoğrafçılığa büyük önem verdiği yazmaktadır:¹³⁵

Cumhuriyet devrinde fotoğraf büyük bir terakki sahasına girdi. Her medeni memlekette olduğu gibi memleketimizde de Reportage kısmı her gün kuvvetlenmektedir. Cumhuriyetten evvelki devirlerde fotoğrafın bu kısmı çok ağır şerait dairesinde çalışıyordu. Cumhuriyette ise halk beyinde gazete fotoğrafçılığı denilen bu nevi fotoğrafçılık hayli ilerledi. Bu ilerlerlemeye saik olan büyük amil hükümet erkanının ve bil hassa Fırkanın albümler yaparak hadisatı tevsik eylemesi ve vekayii matbuat dosyalarında fotoğrafla tesbiti ve gelen ecnebilere albümler takdimi ve gazetelerin resimli çıkması hulasa fotoğrafın cumhuriyette lazımı gayri müfarık bir eleman addedilmesi bizde de fotoğrafı genişletmiştir.

Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Katipliği onuncu yıldönümünün her hareketini fotoğrafla ve sinema ile tespit eylemiştir. En hücre köylerde bile yapılan merasim albüme alınmıştır. Hatta fotoğrafçı bulunmayan yerlerde alaminütçülerden istifade edilmiştir ve sonra bu resimler tarafımızdan ıslah edilmiştir.

Ayrıca 1933 yılında yayımlanan 23. nüsha da “İnkılap Mecmuası ve Gazinin Eseri” başlıklı yazıda devletin Türk fotoğrafhanelerinin reklam ve propagandalarını ücretsiz yaptığı yer almaktadır:¹³⁶

...İnkılap; bütün Türk fotoğrafhanelerinin her türlü reklamlarını ve propagandalarını hiçbir bedel mukabili olmıyarak yapmayı kendisine vazife edinmiştir...

1933 senesinde bir arada çıkan 28 ve 29. nüshalarında “İnkılap ve Cumhuriyetin On Senelik San’at Kazancı” başlıklı yazı da ise fotoğraf ve sinema konusuna değinilmiştir. Yazıda fotoğraf makinelerinin ve malzemelerinin henüz imal edilemediğinden ancak gene de fotoğrafçılığın geliştiğinden bahsetmektedir:¹³⁷

¹³⁵ Foto Süreyya, sayı 34/35, 1934.

¹³⁶ Foto Süreyya, sayı 23, 1933.

¹³⁷ Foto Süreyya, Sayı 28/29, 1933.

...Evet, şunu hemen itiraf edelim ki memleketimiz henüz fotoğraf makine ve malzemesi imal eden bir sanayi memleketi haline gelmemiştir. Kullandığımız makine ve malzeme hep ecnebi memleketlerden geliyor.

Fakat fotoğrafçılık ve sinemacılık yalnız makine ve malzemecilikten ibaret değildir.

İyi resim çıkartmak, zevkle işlemek, san'at eseri meydana getirmek, halkın bedii tekamülüne hizmet etmekte birer mühim san'at kazancıdır...

Ayrıca gene aynı yazıda; cumhuriyetle birlikte, hükümetin ve milletin kendini anlatma çabasının arttığı bu nedenle fotoğrafçılığın geliştiği belirtilmektedir:

...On sene evvel de memleketimizde muhakkak fotoğrafçılık vardı. Fakat inkar edilemeyen ve ıftihar ile iddia edilen bir nokta vardır:

Memleketimizde inkılap ve cümhuriyetle beraber fotoğrafçılık ihtiyacı daha ziyade duyuldu. Millet ve hükümet bu vasıta ile meramını ve arzusunu bildirmek zaruretinin her devirden ziyade hissetti.

Bir taraftan hükümetin himayesi öbür taraftan da halkın rağbeti hiç şüphesiz Türkiye'de fotoğrafçılığı pek ileri götürmektedir. Buna da en bariz misal işte bizim bu güzel mecmuamızdır.

Marifet iltifata tabidir derler. San'at ve fotoğrafçılık da öyledir. Rağbet lazım. Mükafat sanatkarı doyurur...

Aynı yazıda inkılap ve cumhuriyet sayesinde Türkiye'de filmciliğin doğduğu da yazmaktadır. Parasızlıktan dolayı teknik bazı sorunlar yaşansa da Türk filmlerinin tüm dünyada sevilerek izlendiği belirtilmektedir. Tüm bu gelişmeler ve Türk Radyosu'nun dünyaya Türkiye'nin propagandasını yapmasının Kemalizm sayesinde olduğu belirtilmiştir:

...Bir de yeni Türk sinemacılığı vardır. On sene evvel biz böyle birşey bilmiyorduk. Hep ecnebi filimlerine muhtaçtık.

Memleketimizde her çeşitten ve her lisandan film görüyor ve dinliyorduk. Fakat Türk filmi yoktu.

İşte bu on senelik inkılap ve cumhuriyet devri bize Türk filmi de gösterdi...

...Şimdi artık iftiharla görüyoruz ve söylüyoruz:

Bugün, Türk cumhuriyetinde, Türkler kendi sanatkarlar ile, kendi dehalar ile, kendi lisanları ve musikileriyle pekala filmler tertip ediyorlar. Bu filmlerin belki teknik bazı kusurları vardır, belki çok paramız olmadığı için fazla masraf edip zengin eserler vücutte getiremiyoruz. Fakat muhakkak olan bir şey varsa bugün Türkiyenin haricinde bile bizim filmlerimiz seve seve seyrediliyor ve alkışlanıyor.

Her ne kadar haddimizin dışarısında da olsa şunu da söylemeden kendimizi alamıyoruz:

Bugün Türkiye'de hem gramofon plağı imal ediliyor ve hem de gramofon dolduruluyor. Aynı zamanda da memleketimizin radyosu bütün dünyaya Türk musikisini, Türk havadislerini, Türk propagandasını kemali iftiharla ilan ediyor.

İşte on senemiz böyle san'at muvaffakiyetleriyle doludur. Biz bu muvaffakiyetleri Gazimize, Kemalizme borçluyuz.

Dergi de dikkat çeken bir diğer yazı ise “Halk Evlerinde Tiyatro faaliyetleri” adı altında yayımlanmıştır. Halkevi temsil şubelerinin oyun oynamaktan ziyade sanatçı yetiştirmek ve çeşitli konferanslarla halka tiyatronun ne olduğunu anlatarak sanatı sevdirmek misyonunu üstlendiği yazmaktadır:¹³⁸

...Ankara Halkevinde mühim san'at hadiseleri oluyor ve bilhassa bedii kıymeti haiz temsiller veriliyor; bizim İstanbul evindeki temsil şubesinin faaliyeti ise akademik bir şekildedir. Gençlere tiyatro terbiyesi vermek, san'atkar yetiştirmek ve bu san'atkar grubunu fırkaya ve halka faydalı bir hale sokmak için çalışılıyor. İstanbul Halkevinin tiyatro şubesi diğer halkevlerine tiyatro şubelerinden bambaşka bir hususiyet arz etmektedir. İstanbul şehrinin tiyatro ihtiyacı şimdilik tatmin edilmiş bir haldedir, buna binaen İstanbul Halkevinin temsil şubesi oyun oynamaktan ziyade, san'atkar yetiştirmeyi, konferanslar ve toplantılarla hakiki tiyatronun ne olduğunu halka anlatmayı, san'ati sevdirmeyi vazife edinmiştir...

¹³⁸ Foto Süreyya, sayı 22, 1933.



Foto Süreyya

Film kordelası :

Sinema resimleri kordela halinde filme çekilir bunun için filmin kabili inihina, şeffaf ve hafif olması lazımdır. Böyle bir kordelaya resimler arka arkaya çekilip top halinde bir makaraya sarılır. Projeksiyon makinasında bu makarayı açarak üzerindeki resimleri tedricen ve müteakiben akseder. Filmler, yumuşak, şeffaf, hafif olmakla beraber üzerine sürülen fotoğraf emülsiyonuna bir tesir yapmamalı ve muhtelif fotoğraf banyolarına girdiği zaman kimyevi bir tehavvüde düşer olmamalı.

Selloloit film :

Film imalinde bir çok mahzurlarına rağmen yegâne olarak kullanılan madde selloloittir. Bu madde batının odun kısmını teşkil eden sellüloz müstekkattır. Pamuk oldukça saf sellülozdur; hamızı azot ve hamızı kibritle mahlutla ile muamelede (nitro-cellulose) teşekkül ederki buda alkol ve eter mahlutunda eriyerek (kolodyon) namını alır. kolodyon (collodion) tababette suni beşere yap-

mak hususunda kullanılır kolodyon bir madde üzerine sürülüp hava temasında tebehhura terk edilirse kabili inihina şeffaf bir zar (gısa) bırakır. Eğer kolodyona bir miktar kâfûru ilave edilirse gısa oldukça mukavim olurki buna selloloit denir.

Selloloidin yanma kabiliyeti, yanmayan filimler :

Selloloitten yapılan film (nitro-sellüloz) dumansız barut gibi yanar, ve sönmesi mümkün değildir. Şu halde selloloit film sinema salonu için bir felakettir bu itibarla bir çok zamandanberi yanmayan film imalile meşkul olan büyük fabrikalar (Agfa, Kodak, Pathé) (acétate de cellulose) dan film imal etmişlerse de bütün gayretlere rağmen revaç bulamamıştır. Çünkü (aceto-cellulose) zamanla tehallül ederek çok kabili inkisar bir hal alır ve bu hatayı tamir etmekte mümkün olamaz. Binaenaley selloloit film bizzatı kullanılmaktadır.

Filmin bir tarafı emülsiyonu ihtiva etmesinden mat ve diğer tarafı parlak görünür.

Rifat

Foto Süreyya (1931)

Dönemin sinema dergileri sadece sinemayı halka tanıtmak ve sevdirmek adına çaba sarf etmiş ve birçok kampanyalarla bu çabalarını desteklemeye çalışmıştır. Ancak film üretiminin yetersiz oluşu nedeniyle ve kültür dergilerinde sinema, aşağılanan bir eğlence olarak algılandığı için destek bulamamışlardır. O dönemlerde halkın sinema dergisine ihtiyaç duymadığı ve talep etmediği de düşünülebilir. Ayrıca okuma yazma oranının o dönemlerde yüksek olmadığı da unutulmamalıdır. Bu nedenlerle yayımlanma süreleri az ve içerikler de film tanıtımı ve Hollywood haberleriyle sınırlı kalmıştır. Sonuçta sinemanın önemine vurgular yapılmasına

karşın film üretiminin kısıtlı olması ve bunun nedenleri sinema dergilerinde gereğince tartışılmamıştır.

BÖLÜM III

III. A. Dergiler Hakkında Genel Değerlendirme

Türkiye'deki sinema salonlarında gösterilen filmler üzerine yazılar dergilerin temel içeriğini oluşturmaktadır. Dönemin sinema dergilerinin büyük bir kısmı sinema salonlarında oynayan filmlerin tanıtımı üzerinedir. İncelenen on yedi sinema dergisinden on ikisinin sadece sinemalarda oynayan filmleri tanıtmak için çıkarıldığı görülmektedir.¹³⁹ Diğer beş dergide de filmlerin tanıtımı ağırlık kazanmaktadır. Bunun dışında dergilerde sinemanın etkili bir propaganda aracı ve eğitimde önemli bir rol oynadığının vurgulandığı birkaç yazı da yer almaktadır.¹⁴⁰ Ayrıca devletin bu anlamda desteklemesi gereken milli bir sinema sanayinin kurulması gereğinden de bahseden yazılar bulunmaktadır. Örneğin, *Haftalık Sinema*'da 1937'de belediyenin İstanbul'da iki sinema salonu açacağı ile ilgili bir haberde belediyenin idaresindeki sinemaların milli propaganda ve milli gayelere daha çok hizmet edeceği belirtilmiştir.¹⁴¹

Sinema dergilerinde yayımlanan yazıların içerikleri incelendiğinde film tanıtımları, artistlerin hayatları, sinemaya seyirci ve oyuncu çekebilmek amaçlı kampanyaları görebilmek

¹³⁹ *Yeni Sakarya Sinema Mecmuası* ve *Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası* Sakarya Sineması'nın, *Sinema ve Tiyatro* Heveskarı Mecmuası Sümer Sineması'nın, *Sinema Âlemi* Kulüp ve Halk Sineması'nın, *Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi* Saray Sineması'nın, *Sinema Mecmuası* Bursa Zevk Sineması'nın, *Ankara Sinemaları* Kulüp Sineması'nın, *Sine-Post* Yıldız Sineması'nın, *İpek Film Magazin* ise, Melek ve İpek Sinemaları'nın tanıtım dergileridir.

¹⁴⁰ **Sinema ve Tiyatro**, sayı 3, 1934. **Haftalık Sinema** sayı 1, 1937.

¹⁴¹ **Haftalık Sinema**, 1937, s.84.

mümkündür. Sinema konusunda halkın ilgisini ve dikkatini toplamaya çalışan sinema dergileri bazı aydınlar tarafından da destek görmemiştir. Bu anlamda *Yeni Adam*'a bakıldığında aslında sinema üzerinde bazı tartışmaların geçtiği, ancak derginin bakışının sinemaya olumsuz olduğu görülmektedir. Sinema küçümsenmekte, sinema dergileri yok sayılmaktadır. *Yeni Adam* yeni cumhuriyetin ulus kimliğini belirleme çabasında yer alırken sinemayı küçümseyerek birçok kişi ve kurumları da etkileme olanağına sahip olmuştur. Bu etkilerin sonuçları da sinema ve sinema dergilerinde yansımaları bulmuştur. Bu bakış açısı belki de sinema dergisi yayımlayanların kendilerini ciddi bir iş yapmadıklarına ikna etmiş ve sadece film tanıtımı yapmaya yönlendirmiştir. Sinemanın önemine vurgular yapılmasına karşın film üretiminin kısıtlı olması ve bunun nedenleri de sinema dergilerinde gereğince tartışılmamıştır.

III. B. Sinemanın Etkisi İle İlgili Yazılar

Dönemin kültür ve fikir dergilerinden *Yeni Adam*'da; sinema salonlarında gösterilen filmlerin kilise, büyü ve emperyalizm propagandası yaptığı ve insanları etkilediği bu nedenle, sinema, televizyon ve radyonun etki gücünün bilinerek filmlerin ciddi bir kontrolden geçirilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır.¹⁴² “Kiliseci, Büyücü ve Emperyalist Filmler” başlığını taşıyan yazıda bu konular üzerinde durulmaktadır:

¹⁴² *Yeni Adam*, sayı 198, 1937.

...Ne garip tezat, değil mi, memleket imparatorluğu yıkıyor, hilafeti de softalığı da yıkıyor, evliyalar mezhebini, adağı yıkıyor, büsbütün laik bir terbiye yolu tutuyor, fakat kapitalistlerin filmleri bizim halkımıza kilise, papas[z], büyü, sır, militarist aşısı getiriyor. Denilebilir mi ki bunlar filmdir ve hiçbir zararı yoktur...

Yazıda henüz toplumsal yaşamı özümseyememiş olan halkın etki altında kalacağı ve bu anlamda sinemanın tehlike yaratacağı vurgulanmaktadır. Bu durum aslında kitle iletişim araçlarının etkileri için çok yıllar sonra geliştirilmiş olan “şırınga” veya “sihirli mermi” adlarıyla anılan iletişim modelini çağrıştırmaktadır. Sihirli mermi modelinde de, bir gönderi (etki), alıcı (organizma) ve etki (tepki) ana öğelerdir. Modelin özünde; içeriğin izleyicinin damarlarına şırınga edildiği varsayılmaktadır.¹⁴³ A. Hilmi Malik de temiz, sağlam ve düşünceli bir cemiyetin kurulması ve milli şuurun oluşturulmasında, bunun çocuklara ve halka aşılmasıyla ve milli kültürü dış tesirlerden korumakla sağlanacağını belirtmiştir.¹⁴⁴ Yazıda halkın etki altında kalacağı vurgulanmaktadır:

...Bu durum halk için zararlıdır. Köprüde sağdan gitmesini, yere tükürmemesini henüz öğrenmemiş insanlar var ki 5 kuruş verip içlerine zehir alıyorlar. Din propagandası yapan bir softa, büyü yapan bir büyücü, yabancı devlet propagandası yapan bir casus ne kadar tehlikeli ise, bu filmlerde o kadar tehlikelidir. Yapılacak şey çok basittir. Üç noktada topluyorum; 1- Türkiye'ye giren filmleri kültür bakımından daha sıkı kontrol etmek. 2- Kilise, büyü, militarizm propagandası, hatta motifi taşıyanları yasak etmek. 3- Rejim ideali ve modern kültür değerleri taşıyan yerli filmleri sübvansiyonne etmek. Bugünkü film bir tehlikedir, halkı onun ağına düşürmeyelim...

Dönemin en etkili siyaset ve kültür dergilerinden biri olan *Yeni Adam*'da yazılanların okuyucu halkı etkileyeceği

¹⁴³ Denis McQUAIL, Sven WINDAHL; **Kitle İletişim Modelleri**, çev. Konca YUMLU, Ankara, 1997, s.73.

¹⁴⁴ A. Hilmi MALİK, **Türkiye'de Sinema ve Tesirleri**, Ankara, 1933, s.53.

düşünülebilir. Çünkü ne olursa olsun basının etki gücü unutulmamalıdır. Ancak sinemanın tehlike yarattığını, iyi bir şeyler öğretmediğini düşündürerek sinemaya olumsuz bir bakış açısı kazandırmaya çalışırken diğer taraftan yazılanlar yorumlandığında sinemanın en etkili araçlardan biri olduğunu da vurgulaması açısından dikkat çekicidir. Nitekim sinema dergilerinde sinemanın bu özelliğinin eğitimde kullanılabileceği üzerinde durulmaktadır.

Örneğin dönemin sinema dergilerinden *Sinema ve Tiyatro*'nun "Sinemanın Faydaları" başlıklı yazısında; sinemanın sadece bir eğlence mekânı olmadığı aynı zamanda bir okul olduğu belirtilmekte ve çocukların dersleri görsel materyallerle öğrendiklerinde daha kalıcı olacağı üzerinde durulmaktadır. Bugün görsel öğrenmenin önemi tüm kesimler tarafından kabul gördüğü ve hala Türkiye'de görsel materyal ağırlıklı eğitim sistemine geçilemediği halde otuzlu yıllarda görsel öğrenmenin öneminden bahsedilmiş olması sinemanın etki gücünün anlaşıldığının bir göstergesidir. Yazıda ayrıca çocuğu olumsuz etkileyecek filmlerin gösterilmesindeki sakıncalardan da bahsedilmiştir:¹⁴⁵

Birçok kimseler sinemayı sade bir ey[ğ]lence yeri zannederler. Halbuki hiçte öyle değildir. Sinema yalnız ey[ğ]lence yeri değil, sinema mektep, sinema hoca, sinema her şeydir... Sinema çocuğun fikrinin inkişafına yardım eder, birçok bilmediği şeyleri öğretir...

Sinemada gösterilen filmlerin konusuna da dikkat edilmesi gerektiği çocuğun olumsuz etkilenebileceği belirtilmektedir. Yazılanlara bakıldığında sinemada aşk filmlerinin ağırlıkta olduğu ve bunların olumsuz etkilerinin olabileceğinin vurgulandığı görülmektedir. A. Hilmi Malik

¹⁴⁵ **Sinema ve Tiyatro**, sayı 3, 1934.

1933'te yayımladığı Türkiye'de Sinema ve Tesirleri adlı kitabında; sinemanın olumsuz etkileri yanında olumlu etkileri de olduğunu belirtmektedir. İyi ve müspet filmlerin halkın bilgisini arttıracasına, öğrencilerin daha iyi ve kolay kavramalarına yol açacağına değinmiştir:¹⁴⁶

...Yalnız çocuklar için faydeli olduğunu söylediğimiz sinema bazı aksi tesirler yapar, çocuğun fikrini altüst eder, ahlakını bozar. Bunun için çocuklara avanturi, kafasının halledemeyeceği, karışık, aşkı filimler gösterilmemelidir... Fakat bununla beraber bu filimlerin yerine çocuklara bilgilerini arttıracak ahlaki, terbiyevi, coğrafya malumatlarını genişletecek ve tarihi filimler gösterilmelidir...

Sinema ve Tiyatro'nun "Sinemanın Faydaları" adlı yazısında da derslerin sinema yoluyla anlatıldığında daha kalıcı olacağı üzerinde durulmaktadır. Sinemanın önemine vurgular yapılmasına karşın film üretiminin kısıtlı olması ve bunun nedenlerinin sinema dergilerinde tartışılmamış olması da oldukça ilginçtir. Oysa Türkiye'de; Osmanlı İmparatorluğu'nun, 1. Dünya Savaşı'nda yenilmesi ve ardından yaşanan Milli Mücadele dönemi her alanda olduğu gibi, yapılması muhtemel sinema faaliyetlerinin de önünü tıkamıştır.¹⁴⁷ Ancak bu durumla ilgili dergilerde tartışmanın yer almaması dikkat çekicidir. A. Hilmi Malik'e göre; dünyanın her tarafından gelen ve her türlü propaganda için hazırlanan filmlerin halka ve gençliğe gösterilmesi tehlikelidir ve milli filmler çoğalana kadar sıkı bir kontrol altına alınması gereklidir:¹⁴⁸

...Eğer mekteplerde (tarih, tabiat, coğrafya) dersleri sinema ile gösterilecek olursa alınacak neticenin iyi olacağı yüzde yüz muhakkaktır... Sonra okuduğu şeyi unutan çocuk gördüğü

¹⁴⁶ MALİK, a.g.e., 1933, s.46.

¹⁴⁷ ÖZUYAR, a.g.e., 2004, s.48.

¹⁴⁸ MALİK, a.g.e., 1933, s.52.

şeyi kolayca unutmaz. Bunun için çocuklara mahsus filimler yaptırılmalı, gösterilmelidir...

Acaba kültür alanında yapılan kesin ve keskin çalışmalarda böylesine etkili bir araç olan sinema kullanılamaz mıydı? Gerçekten de cumhuriyetin ilk yıllarında her tür atılımla kendini gösteren siyasal iktidar, eğitim ve kültür alanındaki savaşımında, sinemadan daha uygun bir araç bulamazdı.¹⁴⁹ Bu konu sinema dergilerinde az da olsa tartışıldığı gibi A. Hilmi Malik gibi aydınların eserlerinde de ele alınmıştır. A. Hilmi Malik bu konuyla ilgili olarak film pedagojisi adlı yeni bir alanın da ortaya çıkacağını ve bu sayede pedagoji ve konferansçılık prensiplerinin gelişerek terbiyevi filmlerin çoğalacağını belirtmektedir.¹⁵⁰

Haftalık Sinema'nın başlangıç yazısı da bu anlamda dikkat çekicidir. Yazıda sinemanın hayatı öğreten bir okul olduğu yazmaktadır. Ayrıca derginin propaganda aleti olmayacağı belirtilerek sinemanın etkisi üzerinde durulmaktadır. Sinemanın eğiticiliği ve insanların toplumsallaşmasındaki etkilerinden bahsedilmektedir.¹⁵¹ Yazının ilgili bölümü şu şekildedir:

...Sinema, artık vakit geçirmek için girilen bir eğlence yeri olmaktan çıkmıştır. Sinema bilhassa seslendiğinden beri, hakiki hayatı öğreten bir mektep olmuştur.

Seyredilen her filmde (iyice dikkat ederseniz) mutlaka yeni bir şey öğrenirsiniz fakat bu öğrenilen şeyin daima fenni ve ilmi bir şey olacağını iddia etmiyorum. Bununla beraber ekseriya bunun faydalı olduğuna şüphe yoktur...

¹⁴⁹ ÖZÖN, a.g.e., 1995, s.54.

¹⁵⁰ MALİK, a.g.e., 1933, s.53.

¹⁵¹ *Haftalık Sinema*, sayı 1, 1937.

...Sinema sayesinde kızlarımız güzelliklerine, zarafetine fazla dikkat etmeye başladılar. Gençlerimiz şık ve temiz giyinmeye koyuldular.

İstanbul Sinemaları'nda ilk nüshada Terbiyevi ve öğretici Filmler hakkında kanundan bahsedilmektedir. Yazıda öğretici filmlerin eğlenceli olmadığı ancak sinemaya eğlenmeye gidenlerin aynı zamanda bir şeyler öğrenmesi açısından iyi olacağı yazmaktadır. Ayrıca bu filmlerin gümrüksüz olarak gireceğine de değinilmiştir:¹⁵²

...Öğretici filmler belki eğlenceli olmaz, fakat halkın bu filmlerden edileceği istifade mühimdir. Sinemaya yalnız eğlenmek için, hoş bir vakit geçirmek için gelen halk aynı zamanda istifade edeceği, yeni şeyler öğreneceği kısa mevzulu bir film de görmüş olacaktır.

Hükümetimizin çıkardığı yeni kanunla öğretici filmler memleketimize, gümrüksüz olarak girmesine müsaade edilmiştir. Buna karşılık olarak şehrimiz filmcilerinden bir çoğu halkın bu gibi öğretici filmlerden tam bir istifade temin edebilmesi için bunları Türkçeye çevirmeye ve halka kendi dilimizde olarak göstermeye karar vermişlerdir.

Ekran Sinema Mecmuası'nda yer alan "Sinemanın mekteplerde usul dairesinde kullanılması ve bunun tedrisi bir vasıta olarak hazırlanması" başlıklı yazıda yapılan araştırmaların filmlerin öğrenciler üzerinde etki yarattığı bu nedenle terbiyeye yardımcı olacağı belirtilmektedir:¹⁵³

...Talebeye Vakaları tam bir hakikat çerçevesi dahilinde yaşatmağa hadim olarak onların dersin hakiki manasını kolayca ve mükemmelen kavramasına hizmet eder. Bu noktai nazardan da film, tehayyül kudretini inkişaf ettirir ve zihnin kavrama işini kolaylaştırır...

Sinemanın eğiticiliği ve öğreticiliği üzerine yazılar sadece sinema dergilerinde değil kültür dergilerinde de yansımaları bulmuştur. Dönemin düşünürlerinin sinemanın

¹⁵² *İstanbul Sinemaları*, sayı 1, 1937.

¹⁵³ *Ekran Sinema mecmuası*, sayı 2, 1933.

eğitici ve öğretici yönünün bilincinde olduklarını gösteren yazılar bulunmaktadır. Gene bu amaçla bakılan *Yeni Adam*'da, *Comoedia*'dan alıntı olan Adliye nezareti avukatı Marcel Cauvy'e ait bir açıklama yazısında; bilim adamlarınca sinemanın propaganda aracı olarak kullanımı ve eğitici yönünün düşünüldüğü anlatılmıştır.¹⁵⁴

Çoktan beri ve hatta harpten evvel, sinemanın ne bugünkü geniş yayılışı ne de teknik intişafı husule gelmemişken, icat fikri taşıyan bazı kimseler sinemayı hem bir propaganda hem de bir terbiye vasıtası olarak kullanmayı düşünmüşlerdi...

“Terbiyevi Filimler: Yapılma ve Mübadele Edilmeleri için Milletlik ve Milletler Arasındalık Nasıl Bir Teşkilat Lazımdır” başlıklı yazıda, aslında eğitici filmlerin ülkelerarası anlaşmalarla düzenlenmesi gereği üzerinde durulmuş ve yapılan çalışmalar anlatılmıştır:

...Esasen terbiyevi film meselesi mana ve ehemmiyeti icabı olarak, memleket hududlarını aşarak ve milletler arasındalık hukuk müesseselerini tutacak vaziyeti gelmişti. Bunun içindir ki Genevre' de, geçen senenin sonunda, terbiyelik mahiyette oldukları anlaşılan filmlere, mukaveleye girmiş bulunan bütün memleketlere ücretsiz ve serbestçe girebilmelerini temin edecek bir tasdikname verilmesi karar altına alındı...

“Terbiyevi filmler” üzerine uluslararası toplantıların sürekli yapıldığını siyasal iktidarın farklı kademeleri arasında yazışmalar olduğunu belirten Serdar Öztürk'e göre de siyasal iktidar, konunun öneminin farkında olduğunu aldığı kararlar, çıkardığı kararnameler ile göstermiştir.¹⁵⁵

1930'lu yıllara baktığımızda; sinemanın iç ve dış politikada güçlü bir silah olduğu kadar, modern tekniklerin, sağlık ve yurttaşlık bilgilerinin öğretilmesi için de

¹⁵⁴ **Yeni Adam**, sayı 22, 04 Haziran 1934.

¹⁵⁵ ÖZTÜRK, a.g.e., 2005, s.205.

kullanılabileceği ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nde sinema filmlerinden, gerek devrimin ve yenedünya görüşünün geniş halk kitlelerine anlatılması, gerekse yeni kurumların yetişip benimsenmesi ve yeni yöntemlerin kullanımının öğretilmesi açısından bilinçli ve yoğun bir yararlanma söz konusuydu. Devletçilik döneminin Türkiye'si, hem siyasal kadroları hem de sanat çevreleriyle bu gelişmeden haberdardı. Gerçekten, bu dönemde her iki çevrede de üzerinde önemle durulan konu sinemanın terbiyevi ve öğretici yönüdür. 1937 yılında çıkarılan öğretici ve Teknik Filmler Hakkında Kanun bunun bir kanıtı olmaktadır.¹⁵⁶ Benzer düzenlemelerin başka ülkelerde de yapıldığının bir göstergesi olarak aynı yazıda belirtilenler dikkat çekicidir:

...Filimlerin kontrolü vize vermek yetkisini taşıyan Roma'da milletler arasındalık terbiyeli sinema enstitüsü tarafından yapılır. Bununla beraber şüphe yok ki her memleket yalnız kendi tayin edebileceği bazı milletlik siyaset sebeplerinden dolayı, bu filimlerin tahdit veya yasak edilmesi hususunda serbesttir.

Milletler cemiyetinin çocuk koruma komitesi de bu mesele ile uğraşmıştır. Bu itibarla çocukların yararına ve onlar için yapılan filimleri korumak imkanlarını tetkik etmiştir.

Yeni Adam'da "Terbiyevi Sinema" başlıklı bir başka yazıda ise Marcel Cauvy; İtalya'da ilk ve orta dereceli okullarda eğitici filmlerin gösterilmesi çalışmalarından ve sinema meslek okullarının açıldığından bahsetmektedir:¹⁵⁷

...1933 senesinin son aylarında bu memlekette (S. A. C. E. B.) ismiyle gayesi ilk ve orta mekteplerde sinemayı verimli bir surette kullandırmak olan bir cemiyet meydana gelmiştir. Bu cemiyetin elindeki vasıtalar çok basit ve ucuz bir projeksiyon makinesinden ibaret ve gösterdiği filmlerde biri tedrislik, diğeri ilimlik "vulgarisasyon" yayma gibi iki güç sonlu filmlerdir.

¹⁵⁶ Nilgün ABİSEL, **Türk Sineması Üzerine Yazılar**, İstanbul, 1994, s.47.

¹⁵⁷ **Yeni Adam**, sayı 27, 2 Temmuz 1934.

Diğer taraftan sinemayı büyük mikyasta kullanan mesleklik yollarına mektepleri denilen mektepler açılmıştır. Bu mektepler iptidai tahsili tamamlamakla beraber, aynı zamanda çocuğu bir meslek intibahına doğru çevirmektedir. Demek ki bu mektepler teknik mesleklik neviden olduklarına göre, burada gösterilen filmlerle ekseriside teknik mahiyettedir. Fazla olarak, tetkik ve telebbü için kolaylaştırıcı bir vazife gören canlı resim ve şemalarda bu filmlerin içerisinde mühim mevki almaktadırlar.

Bu suretle meydana getirilen filmlerin en iyilerini seçmek şartıyla beynelmilel bir koleksiyon vücutte getirmek çok alaka uyandırıcı ve terbiyelik ehemmiyet olduktan başka, aynı zamanda sanayi alemine de temas edip menfaatlandıran bir teşebbüs olur.

Yeni Adam'da yer alan "Sinema ve Gençlik" başlıklı yazıda bir propaganda vasıtası olarak kabul edilen sinemanın çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerinden bahsedilerek eğitim alanında kullanılabileceği anlatılmaktadır.¹⁵⁸

Bugün garp aleminde en kuvvetli ve en müessir propaganda vasıtası şüphe yokki filimdir. Fakat bu kuvvetin cemiyet hayatı üzerindeki tesirlerinin muhtelif şekillerini ve muhtelif manzaralarını tetkik edecek bir sistemli çalışma bulunulmamıştır. İşte bu ihtiyaca cevap vermek kaygusu ile 1929 senesinde Newyork'ta toplanan payne Fund teşekkülü Amerika'nın en güzide terbiyecilerinden mürekkep olan 'educational resource committee' sinin bu hususta faaliyette bulunabilmesini mümkün kılmıştır. Bu araştırmalardan alınan neticeler iki eserde neşredilmiştir. Bu kıymetli eserlerin üçüncüsünü Edgar Dale'in 'How to appreciate motion pictures' isimindeki kitabı teşkil etmektedir. Bu eserlerin üçüde muasır filmin çocuk üzerindeki tesirlerin başka başka bakımlardan araştırmayı sonluyor...

Görüldüğü gibi sinemanın çocuklar üzerine etkilerine dair o dönemlerde dünyada sistemli çalışmalar yapılmıştır. Bu yapılan çalışmalar sinemanın çocuklar üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu savunmaktadır:

¹⁵⁸ *Yeni Adam*, sayı 18, 30 Nisan 1934.

...Bazı kimseler on altı yaşını dolduran çocukların her filmi görebileceklerine kanidirler, halbuki bu tecrübelerden anlaşıyor bu yaş bilakis çocuğun cinsellik vakıalar ve hadiselerle karşı en hassas olduğu bir yaştır. Chartes'in eseri de çocuğun film intibalarını almak ve zaptetmek hususundaki kabiliyetinin ders ve malumat edinme tecrübelerinde gösterdiği kabiliyetten kat kat fazla olduğunu meydana çıkarmak itibarile çok dikkate değer bir eserdir...

Gerek sinema dergilerinde ve gerekse *Yeni Adam*'da geçen sınırlı sayıda da olsa yazılanlara bakıldığında ortak bir görüş ortaya çıkmaktadır: Sinema çağın en etkili propaganda aracıdır ve eğitimde kullanılmalıdır. Ancak genel bakış açısından değerlendirildiğinde bu yazılar da; o dönemdeki kültürel devletçilik politikalarının sinema alanındaki dergilere yansımalarının, sinemanın eğiticilik ve öğreticilik boyutlarıyla bu dergilerde tartışmalara konu olmasının sinemacılara ve dergileri çıkaranların bakış açısına bağlı olduğunu gösterdiği görülmektedir.

Yeni cumhuriyetin temelini kültür politikasında gören ve her alanda devletçilikle ciddi atılımlar yapan dönemin siyasetçileri, sinemanın bu özelliğinden faydalanmaya çalışmamışlar mıdır?

Bu açıdan sinema dergilerine bakıldığında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın gençlik ve kültür kolu olarak çalışan Cumhuriyet Gençler Mahfeli'nin çalışmalarından bahsedildiği görülmektedir. *Sinema ve Tiyatro* dergisinin "Cumhuriyet Gençler Mahfeli" başlıklı yazısında, mahfelin yedi şubesinden birinin de temaşa şubesi olduğundan ve halka müsamereler verildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca R.E. Koşar'ın yazısından anlaşıldığına göre mahfel; Cumhuriyet Halk Fırkası'nca da destek görmektedir.¹⁵⁹ Bu da dönemin

¹⁵⁹ **Sinema ve Tiyatro**, sayı 7, 1935.

politikasının kültüre önem verdiğini göstermesi açısından önemlidir:

Amatör sahneleri arasında büyük bir namı ve Beyoğlu Cumhuriyet halk fırkasında geniş bir salon ve mükemmel bir sahnesi bulunan Cumhuriyet gençler mahfeli rejisör ve çevirgeni kıymetli ve enerjik bir azimle çalışarak mahfeli ve bu günkü hale getiren bay Muçteba Salahaddin bize 1928 den bu gününe kadar çalışmalarını anlattı.

Yazıda temaşa şubesinin İstanbul'da bulunan öğrencilere ve mahfelin üye ve ailelerine çeşitli temsiller verildiğinden ayrıca turneler düzenlenerek Türkiye'nin diğer illerine de ulaşılmaya çalışıldığından bahsedilmektedir:

...Bu müddet zarfında her on beş günde bir, sabahları saat on birde İstanbul mektepleri talebelerine, diğeri saat 15 buçukta mahfel aza ve ailelerine olmak üzere muntazam müsamereler verilir. Bu mevsim müsamerelerinden başka yazın hayır cemiyetleri menfaatlerine, fırka teşkilatları adına muhtelif sahnelerde yine bedava temsiller verir ve yurdun muhtelif yerlerinde turneler tertip eder. Mesela birisi Balıkesir himayeî etfal cemiyeti menfaatine 3 ve İzmir 9 Eylül sergisinde keza temsiller verilmiştir ve Adana'da dahi temsiller verdik...

Foto Süreyya'da ise "Halk Evlerinde Tiyatro faaliyetleri" adı altında yayımlanan yazıda Halkevi temsil şubelerinin oyun oynamaktan ziyade sanatçı yetiştirmek ve çeşitli konferanslarla halka tiyatronun ne olduğunu anlatarak sanatı sevdirmek misyonunu üstlendiği yazmaktadır:¹⁶⁰

...Ankara Halkevinde mühim san'at hadiseleri oluyor ve bilhassa bedii kıymeti haiz temsiller veriliyor; bizim İstanbul evindeki temsil şubesinin faaliyeti ise akademik bir şekildedir. Gençlere tiyatro terbiyesi vermek, san'atkar yetiştirmek ve bu san'atkar grubunu fırkaya ve halka faydalı bir hale sokmak için çalışılıyor. İstanbul Halkevinin tiyatro şubesi diğer halkevlerine tiyatro şubelerinden bambaşka bir hususiyet arz etmektedir. İstanbul şehrinin tiyatro ihtiyacı şimdilik tatmin edilmiş bir haldedir, buna binaen İstanbul Halkevinin temsil şubesi oyun oynamaktan ziyade, san'atkar yetiştirmeyi,

¹⁶⁰ **Foto Süreyya**, sayı 22, 1933.

konferanslar ve toplantılarla hakiki tiyatronun ne olduğunu halka anlatmayı, san' atı sevdirmeyi vazife edinmiştir...

Ancak mahfelin çalışmalarına bakıldığında dönemin sinema sanatını tiyatro sanatından sonra gelen bir sanat olarak değerlendiren bakış açısının yansıması görülmektedir. Bu nedenle dönemin Türkiye'sinde sinema kültürü ile ilgili içeriklere bakmakta fayda vardır.

III. C. Türkiye'de Sinema Kültürü ve Hollywood İle İlgili

Yazılar

Sinema ve Tiyatro'nun "Cumhuriyet Gençler Mahfeli" başlıklı yazısında, temaşa şubesinin çalışmalarında tiyatro gösterilerinin sinema gösteriminden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Yazıda mahfelin, şehir tiyatrosundan sonra gelen bir tiyatro ocağı olduğu özellikle vurgulanmıştır:¹⁶¹

...Bu konuşmadan sonra katibi umumi Bay Melih bize mahfelin sahnesini gezdirdi. Sahne mükemmel, aksesuar zengindir. Hatta diyebiliriz ki, Cumhuriyet gençler mahfeli amatör bir mahfel olduğu halde şehir tiyatrosundan sonra gelen en ciddi ve muntazam çalışan bir tiyatro ocağıdır.

Yeni Adam'da; "Sinema ve Tiyatro" başlıklı yazıda sinemanın tiyatronun yerini tutamayacağı ve tiyatronun ise kendini yenilemesi gereğinden bahsedilmektedir.¹⁶² Bu bakış açısı Türkiye'de sinemanın o dönemki durumu ile ilgili bir fikir de vermektedir:

¹⁶¹ *Sinema ve Tiyatro*, sayı 7, 1935.

¹⁶² *Yeni Adam*, sayı 10, 5 Mart 1934.

...Gerçi ne dansın heykeltıraşlığı yahut ne heykeltıraşlığın dansı öldüremediği gibi, sinema da tiyatronun yerini tutamaz ve yerine geçemez. Fakat ergeç bilhassa renkli ve kabartılı olunca film hiç olmazsa tiyatro sanatının bazı eskimiş şekillerini ortadan kaldıracağı muhakkaktır. Bununla beraber filmde televizyonun yayılması az çok mevkiinin değişmesi ihtimali vardır. Hergün gittikçe inkişaf eden sinema sanatının terakkilerine mukabil tiyatro sanatı, kendi mevkiini tutmak üzere techizat ve teşkilatını asrileştirirse, bundan, manen ve maddeten, hem kendi hem de halk istifade etmiş olur.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte milli ve modern bir Türkiye için atılan adımlar, "Şeyh Sait İsyanı" ve "Kubilay Olayı" gibi birtakım çevrelerin siyasi ve dini amaçlı faaliyetlerince engellenmek isteniyordu. Yurdun, dört bir köşesinde halkı ve gençliği bir araya getirebilecek ve yapılacak devrimlerin gerekliliği konusunda halkı bilgilendirip ikna edebilecek¹⁶³ Türk halkına uygun büyük bir kuruluşun varlığı şarttı. Bu bağlamda Atatürk, "Halk Evleri Projesi"ni gündeme getirdi. Ancak 1930'ların Türkiye'sinde böyle bir projenin hayata geçirilmesi oldukça zordu. Çünkü yurdun her köşesine Halk Evi açmak para ve zaman demektir. Varını yoğunu Milli Mücadele'de tüketmiş Genç Cumhuriyet'in ise böyle bir proje için ne harcayacak parası ne de zamanı vardı. İşte Türk Ocakları bu durumda devreye girdi. Çünkü Türk Ocakları böyle bir projenin hayata geçirilmesi için gerekli olan mekân, alt yapı, teknik donanım ve uzman kadrolara sahipti. Atatürk'ün çalışmalarını en başından beri beğendiği ve takdir ettiği Türk Ocakları, Atatürk'ün isteği ve aynı zamanda derneğin de bu projeyi benimsemesiyle 1931 tarihinde CHP ile birleşerek tüm mal varlığını bu Partiye devretmiş, böylece devrimlerin halka ulaşmasını sağlayacak olan Halk Evleri projesi hayata geçirilmiştir.¹⁶⁴ Böylece halkın kültürüne uygun olarak yapılan devrimlerle ilgili propaganda yapılmaya çalışılmıştır. Eldeki

¹⁶³ ÖZUYAR, a.g.e., 2004, s. 66.

¹⁶⁴ ÖZUYAR, a.g.e., 2004, s.67.

tüm imkânların kullanılmaya çalışıldığı göz önüne alınırsa, devlet tarafından sinemanın önemsenmediği değil halkın kültürünün üst bir noktaya taşınmaya ve sinema için gerekli maddi birikimin sağlanmaya çalışıldığını düşünmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Belki dönemin siyasetçileri bu çalışmalarla önce halkın kültürünü yükselterek yeniliğe direnç göstermesini aşama aşama kırma yoluna gitmiş ve bir yandan da maddi imkânsızlıklar aşıldıktan sonra sinemaya büyük yatırımlarla girilmesinin uygun olacağını düşünmüşlerdi. Çünkü kültür politikalarına ve hatta inkılâplara bakıldığında halkı tedirgin etmeyecek bir şekilde istikrarlı bir ilerleme görülmektedir.

Ayrıca; Türkiye’de sinemanın gelişimine bakıldığında, sinemanın propaganda amaçlı kullanılması adına bir takım çalışmalar yapıldığı da görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun, 1. Dünya Savaşı’nda yenilgiye uğraması ve ardından yaşanan Milli Mücadele dönemi her alanda olduğu gibi, Türkiye’de yapılması muhtemel sinema faaliyetlerinin de önünü tıkamıştır. O dönemlerde; askeri, yarı askeri ve hayır kurumu niteliğindeki üç kurum olan; Merkez Ordu Sinema Dairesi, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Malul Gaziler Cemiyeti birkaç konulu film çekmeye¹⁶⁵ çalışırken devletçilik döneminde sinemayı bir kenara bırakmış olamazdı.

Aynı şekilde 1930’lu yıllara baktığımızda; sinemanın iç ve dış politikada güçlü bir silah olduğu kadar, modern tekniklerin, sağlık ve yurttaşlık bilgilerinin öğretilmesi için de kullanılabileceği ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği’nde sinema filmlerinden, gerek devrimin ve yenedünya görüşünün geniş

¹⁶⁵ ÖZUYAR, a.g.e., 2004, s.48.

yığınlar anlatılması, gerekse yeni kurumların yetişip benimsenmesi ve yeni yöntemlerin kullanımının öğretilmesi açısından bilinçli ve yoğun bir yararlanma söz konusuydu. Devletçilik döneminin Türkiye'sinin, hem siyasal kadroları hem de sanat çevreleriyle bu gelişmeden haberdar olduğu belirtilmişti. Bu dönemde her iki çevrede de üzerinde önemle durulan konu sinemanın "terbiye" ve öğretici yönüdür.

Ancak kültürün toplum tarafından uzunca bir süreçte ortak üretildiği ve ortak biçimlendirildiği hatırlanırsa, siyasi otoritenin henüz yeni yaygınlaşmaya başlayan sinemayı, tek başına bir araç olarak kullanması pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü sinemaya giden halk bir iki saat avunmak, hoş dekorlar ve yüksek konfor içinde geçen hayata bakarak fakirliklerini unutmaya çalışmaktadır. Sinema bu bakımdan fakir insanların hayatına bir iki saat rüya sokan ve onu afyon gibi uyuşturan bir vasıta durumundadır.¹⁶⁶

Sinema ve Tiyatro'da "Sinema Seyrederken" başlıklı yazı Türk seyircisinin henüz sinema izleme alışkanlığını dahi kazanamadığını ve dolayısıyla sinemaya bakışını göstermektedir:¹⁶⁷

...Mesela nişanlıyla sinemaya girmiş uslu uslu filim seyrederken paradiden hank[gi] keratanın atti[ı]ği[i] belli olmayan bir amerikan fıstığı yanınızdaki bayanın başına konar. Şayet gözlerinizi yü[u]karı kaldırıpt[d]a meşhur nişancıyı aramak ihtiyatsızlığında bulunursanız vay halinize!... o zaman fişekleri sakız leblebisi olan mitrilyozlar harıl harıl işlemeğe başlar, sonra filimde bir artist rol icabı diğerini öpecek olsa bazı uygunsuzların dudak şapırtıları işitilir. Bu kadarla kalsa kafi. Bu yetmiyormuş gibi birde öteden beriden inceli, kalınlı sesler gelmeğe başlar...

¹⁶⁶ ABİSEL, a.g.e., 1994, s.48.

¹⁶⁷ *Sinema ve Tiyatro*, sayı 5,1935.

Bu bakış açısında olan, görkemli Hollywood filmlerini seyrederken dahi henüz sinema seyretme adabını geliştirmemiş olan halka, sinemanın tek başına eğitim ve propaganda aracı olarak kullanılması doğal olarak beklenemezdi. Yeni yeşermeye başlayan bu sinema kültüründeki boşluk, Türk sinemasının gelişmemiş olmasının da etkisiyle Hollywood filmleriyle doldurulmaya başlanmıştır. Fakir halka ucuz radyo lazım olduğu gibi ucuz sinema da lazımdır. Fakat en azından içinde yabancı milletlerin propagandasını yapmayan, din ve faşizm fikirlerini ifade etmeyen¹⁶⁸ bir sinema kültürü oluşturmak adına denetim mekanizması kullanılmaya çalışılmıştır. Çünkü önceleri film satışını ve dağıtımını herhangi bir üründen farkı olmayan bir mal olarak gören Amerika, ilerleyen yıllarda sinemanın diğer boyutlarının da farkına vararak dağıttığı filmlerle kendi kültürünü de pazarlamaya başlamıştır.¹⁶⁹

Hollywood filmlerinin yurdumuza girişi Lozan Antlaşması'nın ertesinde TBMM Hükümeti ile ABD yönetimi arasında 1923'te imzalanan, dostluk ve ticaret anlaşmasının ardından gerçekleşmiştir.¹⁷⁰ 1920'lerin savaş Türkiye'sinde yerli film yapılamıyor olması, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra açılan birçok sinema salonunun boş kalması, Milli Mücadele'nin zaferle noktalanmasıyla ve seyircinin Amerikan filmlerine göstermiş olduğu ilgi Türkiye'de sinemanın ticari faaliyetlerini yürüten azınlıkların yanına yerli tüccarların ve salon sahibi yerli işletmecilerin de katılımını sağlamış ve yabancı film ithalini hızlandırmıştır.¹⁷¹ Özuyar'ın da belirttiği gibi; hikâyesi, anlatımı, kurgusu ve görkemiyle Hollywood

¹⁶⁸ ABİSEL, **a.g.e.**, 1994, s.47.

¹⁶⁹ ÖZUYAR, **a.g.e.**, 2004, s.45.

¹⁷⁰ ÖZUYAR, **a.g.e.**, 2004, s.48.

¹⁷¹ ÖZUYAR, **a.g.e.**, 2004, s.49.

filmleri Türk seyircisini etkilemiş ve kısa sürede beğenisini kazanmıştır.¹⁷²

Ekran Sinema Mecmuası'nda yer alan "Türk Sinema Piyasası" başlıklı yazıda bu görüşü doğrulamaktadır. Yazı, Alman ve Amerikan Filmlerinin büyük rağbet gördüğü ve halk tarafından beğenildiğine yer vermektedir:¹⁷³

...Halbuki, Amerikalılar bize gayet eğlenceli, güzel musikili filmler, Almanlar da memleketimizde büyük bir zevkle seyredilen ve çok rağbet gören operetler vermektedirler.

Halkın Hollywood filmlerine düşkünlüğüne yol açan faktörlerden birisi de 1920'lerin Türkiye'sinde yerli film yapılamıyor olmasıdır. *İstanbul Sinemaları*'nda İkinci nüshada yerli filmlerin çekim masraflarını gösterimde kurtaramadıklarından ve zarar ettiklerinden bu nedenle son yıllarda konulu filmlerin yapılamayışından bahsedilmesi Türkiye'de film sektörü hakkında bir fikir vermektedir:¹⁷⁴

...Üç dört sene var ki memleketimizde bir tane bile, büyük mevzulu Türkçe film göremiyoruz...Filmler hiçbir veçhile masraflarını örtemiyor. Memleketimizde yaptığımız filmler on beş ile yirmi bin lira arasında oynayan bir masrafla meydana getirilebiliyor. Halbuki Türkiye'de mevcut bütün sinemalar bu filmleri geçirdiği halde elde edilen umumi hasılat bir türlü on beş bin lirayı geçmemiştir. Birçok defalar yapılan tecrübelerden doğan bu hakikat, film yapımcılarının ellerini kollarını bağlamış, yeni teşebbüslere girişmek cesaretini tamamilen öldürmüştür.

Türkiye'de film sektörünü anlatan ve neden Hollywood filmlerine yönelinildiğini gösteren bir diğer yazı *Ekran Sinema Mecmuası*'nda yer almaktadır. "Türk Filmleri" başlıklı yazıda Türk sinema piyasasına bir sene de en az 280 filmin gerekli

¹⁷² ÖZUYAR, a.g.e., 2004, s.49.

¹⁷³ *Ekran Sinema mecmuası*. Sayı 1, 1933.

¹⁷⁴ *İstanbul Sinemaları*, sayı 2,1937.

olduğu yazmaktadır. Türkiye’de sadece beş altı film olduğu geri kalan ihtiyacın Amerika ve Avrupa’da çekilen filmlerle giderildiği ve bunların da oldukça pahalıya getirtildiğini yazmaktadır:¹⁷⁵

Türk sinema piyasasına, bir senelik ihtiyacını temin için vasati olarak herbiri 1800 metreden fazla türde iki yüz seksen film lazımdır. Senevi yapılan beş, altı Türk filmi müstesna olmak üzere, diğer bütün filmler Birleşik Amerika Hükümetleri veya Avrupa stüdyolarında yapılıyorlar.

Bu filmler ağırlığınca dolar mukabilinde getirilir. Her sene, filmcilerimiz Paris’e, Londra’ya veya, Berlin’ e kadar giderek Kaliforniya veya Avrupa stüdyolarında yapılmış olan en son filmleri görürler ve uzun tecrübelerin yardımı, para kuvveti ve biraz da halkın zevkini bilmeleri neticesi olarak kendi sinemaları için, sinemacılığın "ticari" kelimesinin tam manasile yaptığı en Mükemmel filmleri angaje ederler. Bu veçhile, sinema meraklısı halkımız, en meşhur sahne vazılarının, en meşhur artistlerin, en maruf fencilerin vücade getirdikleri şaheserleri zevkle seyretmek fırsatına nail olur.

Bunların yanında, milli filmlerimiz muvaffakiyetin esası olan şartlar dan mahrumiyet içinde büyük müşkülâtla yapılan eserler, rekabete kalkarlar...

İpek Film şirketinin uğraşlarla çektiği filmleri halkın eleştirdiği ve taktir etmediği, oysa yirmi binden fazla bir hasılat getiremediğinde masrafları karşılayamadığını bu nedenle yapımcıların filmlerin harcamalarını kısmak zorunda kaldıkları belirtilmiştir:¹⁷⁶

...İpek-Film şirketinin, sarfettiği mesaiye rağmen, halk bu filmleri acı acı tenkit eder ve böylece müstahsillerin büyük fedakarlıkları alelekser takdir edilmez. Türkiye’de milli bir filmin işletilmesi 20000 Türk lirasından fazla bir hasılat getiremediği cihetle, negatifin maliyet fiatı, bizzarure hasılatla mütenasip olacaktır. Bu hal, müstahsili, filminin mesarifini kısımağa mecbur kılar...

¹⁷⁵ Ekran Sinema mecmuası. Sayı 1, 1933.

¹⁷⁶ Ekran Sinema mecmuası, sayı 1, 1933.

Tüm bu gelişmeler sinema dergilerinin içeriğini de belirlemiş ve dergiler Hollywood haberleriyle doldurulmaya çalışılmıştır. Dergilerde sadece film tanıtımlarının yapılmadığı, yıldızların ne yaptığı nasıl yaşadığı gibi yaşamlarından kesitler de yer almaktadır. Ayrıca Hollywood artistlerinin adresleri de verilerek, görkemli yaşamları göz önüne serilmektedir.¹⁷⁷

BOŞ VAKİTLERİNDE NE YAPARLAR?

Daima çalıştıklarını gördüğümüz yıldızlar acaba boş vakitlerinde ne yaparlar, hiç düşündünüz mü?

Takili evet değil mi? İşte biz de sizlere "başlarının pazarlarını veya tatil günlerini nasıl geçirdiklerini" bildireceğiz...

Franço Ton ve Joan Crawford bir arada dünya kafiyen ayı ayrı seylekle meşgul olamazlar. Zira aynı ilü-yarı üflübirlerine mızdık yapılmışa özetu rekabet ederler. Bu sebepten daima aynı şeyle meşgul olmağa başlarlar. Ya kitap okurlar, ya tenis oynurlar, ya pingpong ve yabut ta tuvalet...

Garbo ve Marlen tatil zamanlarını villalarında av işleri ile meşgul olmakla geçirirler.

Robert Taylor tatil günlerinin ekseri saatlerini Barbara Stanwyck'in evinde geçirir. Bu iki genç lachiste gormekle vakitlerini geçirirler.

Clark Gable'i, tatil dediniz mi bu kıymetli san'atka-rı Hollywood dalibinde görmek imkânsızdır. Hemen oto mobiline atlar, ya civar dağlarını dörine gidip kamp kurar, ya da Ranch'ına gider. Fakat şimdi, sık sık Carole Lombard'ın çiftliğine gidip orada vakitlerini geçirdiği görülmektedir.

Clark gezer havatından, kabarcılarından ziyade açık havadan ve serbest havadan hoşlanır. Onun en büyük zevki otomobil kullanmak, ata binmek, bahçeye avlanmak ve yorulunca da oturup piposunu içmektir.

Gary Cooper'e gelince, bu kıymetli artist Hollywood ve bütün dünyaya en başarılı yıldızlarından biri olmasına rağmen Hollywood'da en sakin hayatı yaşamaktadır.

Garry Cooper
Paramount

Gary Cooper genç karısı ile Hollywood'daki kışık evinde oturur, onu pek nadir kabarelerde görürsünüz, san'mmi toplantıları daha çok tercih eder.

Evinde ekseri gecelerini ve saatlerini karısı ile geçirir, viskiyi yemurda, fazlasıyla dögün olduğu piposu ağzında, kitap okur, resim yapar, yazı yazar.

Tatil zamanlarında Gary genç karısı ile kendi Ranch'larında geçirmeli âdet edinmişlerdir.

Gary av avlanırken, bühase fazlasıyla hoşlanır, her fırsatı ağızğı, kolunda onu aya giderken görürsünüz. Kendisi iyi biricidir de.

Fakat Gary'nin en çok yaptığı ve sevdiği şey nedir diye bina soracak olursanız, uyku diyecöğün. Zira bu sempatik artist gerye biraz dinlenmek için oturma uyuklamaya başlar. Ne yapar, elinde değil.

—ooo—

Haberler:

★ Paramount'un büyük bir filmi Amerikada emsalisiz muvaffakiyetler kazanmaktadır. Bu kıymetli eserin ismi "High, Wide and Handsome" dır.

Gayet emli ve güzel bir mevzun olan bu serde baş rolleri Irene Dunn ile Rauldolph Scott oynamışlardır.

Amerikalı müellifler, bu artistler için şimdiye kadar elde ettikleri en büyük muvaffakiyet bu filmdeki rollerinde diyorlar.

14

1937/4 Objektifi

Sinema Objektifi (1937)

1937'de yayınlanan *Sinema Objektifi*'nin dördüncü sayısında Hollywood artistlerinin boş vakitlerinde neler yaptığının yazıldığı bölüme örnek olarak bakılabilir. Yazıda Franço Ton ve Joan Crawford'un kitap okudukları ve pingpong

¹⁷⁷ *Sinema Objektifi*, sayı 9, 1937.

ve tavla oynadıkları, Garbo ve Marlen'in ev işi yaptıkları Gary Cooper'ın ise mazbut bir yaşam sürdüğü eşi ile villasında viski içip kitap okuduğu yazmaktadır.

1937/9 - 06/06/37

Hollywood'dan bildiriliyor

Mühim bir gangster teşkilatı Hollywood figüranlarından 30 milyon doları tehdit sayesinde konarınclardır. 29/11/1937

Aktör Henry Miller'in kadri üzerine gizli bir surette arayan eden anket müdürlüğü bir -coklet- yeni şanta; teşkilatına meydana çıkarmaya seçip olundular. Bundan en ziyade Hollywood figüranlarına nasıllatı kılın.

Bir stüdyoda figüran olan, makta'ın arkadışı Frankie Fisher, kınar ahakkı olmasından şüphelenilerek tekkil edildikten sonra bu anket ağılmış.

Stüdyolarda ajanlara olan bu şanta; şebekesi şebekesi şehrin 10.000 figüranı üzerine böyle bir test yapılmış. Bu testlerden sayımla üyeleri ve bir nevi vergi olan meblağ bir sena zarfında milyonlara dolara yığılmış.

★ Andre Leeds tanınmış küçük bir artistti. Şana kendisine yarım ederek Samuel Goldwyn kendisini gördü, beğendi, tecrübe için stüdyoya engarlı ve bağarılı. Bir atödyo ajanı da bundan istifade ederek oraya bir haber atar.

★ Andre Leeds öpüşme rekorunu kırar. Zira yalnız bir tecrübe anasında meşgul partnerini tam 467 kez sarılarak öpmüştür.



Clark Gable «Saratoga» da
M. G. M.



Barbara Stanwyck ve Joan Crawford'un samimi
kavuşmaları

Fakat genç kız bunnı şanta ve kısıyreti için zenu gşerek avuntay. olan komratını bozmıştır.

Hollywood'dan bildirildiğine nazaran güzel artist «Goldwyn Follies 1938» için angajmanını imzalamak için geçen hafta ondan 467 kez buncunu testi etmiştir.

★ Bütün meşhurler gibi şahıs vazifliğine de kendine mahsus bunn beşerir vardır.

Hollywood'da bulunan Fransız sahne vaziri George Archambaud'un atlatığı bir kaza bunn sielere gösterir.

Hali hazırda siller Jungle Lovers isimli bir filmi idare etmektedir.

İngiliz trajik bir sahnesinde filmi yitiren Dorothy Lamour, partneri Ray Milland'ın göğsüne bir hamce fırlatmıştır.

Dorothy Lamour hamce fırlatmaya hazırlanıyordu. Fakat ekle tesadüf kınarın ayağı kayır ve kopardığı bir uğrakta b-filde hamce sırtından fırlar.

Fransız ama, aklı kılkenete ve gelip tam George Archambaud'un omuzuna saplanır.

Son gelen habere göre hamce şahıslı kıldırılmaz fakat filme devam ediliyor.

★ Joan Crawford'un yeni filmi «Manken» Amerikada beğenilmektedir.

Sporter Tracy bu filmde Joan'ın partneridir. Aynı zamanda bu filmi gned'den Amerikada beğenilince başlanan Allan Curtis isimli yeni bir programıyeyi tırmaktadır.

Sinema Objektifi (1937)

Gene Sinema Objektifi'nin 1937'de yayınlanmış olan 9. nüshasına baktığımızda da; Hollywood figüranlarının bir şebeke tarafından dolandırıldığı yazmaktadır. Aynı yazıda ayrıca Andre Leeds'in partnerini 467 kez öperek, öpüşme rekoru kırdığı gibi yazılar da yer almaktadır.



Haftalık Sinema (1930)

Haftalık Sinema'nın 1930'da yayınlanan daha ilk nüshasında Hollywood artistlerinin adreslerini okuyuculara vermiş olması halkın Hollywood dünyasına ne kadar meraklı olduğunun bir göstergesi olabileceği gibi böylesi bir ilginin oluşturulma çabası olabileceği de düşünülebilir.

Dergiler incelendiğinde ulaşılan sayısı sınırlı sinema dergilerinin odak noktasında Hollywood'un yer aldığı, bu yer alışın sadece film tanıtımlarıyla kalmadığı Hollywood'a adeta tiryaki olunduğunu da göstermektedir. "Sorun söyleyelim" şeklinde yer alan okur köşelerinden, kadın okurlara giyim, kuşam ve makyajın nasıl yapıldığı hakkında bilgilerin

öğretilmesine kadar akla gelebilecek her tür konunun Hollywood artistlerinin örnekleriyle anlatıldığı dikkat çekmektedir.¹⁷⁸

No. 3 1937 HAFTALIK SINEMA 59

BAYANLARIN SAHİFESİ :

Son moda Roblar

Geyicilerimize bu hafta çok güzel iki röportajımızı taktir ediyoruz. Solta: Daniele Darcieaux'un giydiği bu robun göğüsünde lümen ve dantellerden bir kravat var. Bu kravatla sevimli yıldız bu robu pek cazip bir şekilde gösteriyor. Sağa: Darcieaux kadar şık olan bu ayremiz, muammediyyede de şık olmaktadır.

Sağta: Darcieaux'un giydiği bu robu giyenleri genç gösteren bir tiptedir. Gayet sade fakat pek cazip olan ve karolu yünü bir kumaştan yapılan bu robun lümen ya da çok cıvıllıdır.

•Yüzünüzde harupuk yoksa hemen bu robun etni yapıp giyiniz diyen sevimli Amerikan yıldızı bu robu ile 16 yaşında bir mektepli kız gibi görünüyor. Halbuki yirmişini çoktan aşmıştır.

Vücudunuzun güzelliğini muhafaza ediniz !..

Daima genç kalırsınız !..

(Suzanne Karrier) tarafından yapılan bu jimnastik hareketi pek güçtür. Bir kere tecrübe ediniz

" Gaumont British " yıldızlarından Glenis Loremer'in bir akrobatik pozunu

Haftalık Sinema (1937)

Hatta bulmaca köşelerindeki soruların odak noktasını dahi Hollywood oluşturmaktadır.

¹⁷⁸ Haftalık Sinema, sayı 3, 1937.

1937 / 2 *Sinema Objektifi*

Yeni bir film
Güneşe Doğru

Bundan beş sene evvel memleketimizde kendi sanatçılarımızın hazırladığı öz dilimizde filmler göreceğimize ümitsiz kâşplerimiz coşmuş, ümitsiz kâşplerimiz coşmuş, ümitsiz kâşplerimiz coşmuş.

Fakat maalesef, bu filmlerin adeti sekiz on taneyi aşmadığı gibi üç dört senedir de memleketimizde bir tane bile büyük mevzu Türkçe film görmedik.



Ferdi Tayfur «Güneşe Doğru» filminde

İpek film stüdyosundan sonra açılan diğer bir tiki stüdyo da mühim bir faaliyet eseri gösteremediler.

Zira bütün Türkiye'de gösterildikleri halde bu filmlerin iyi bir basılat temin edememeleri, hattâ bazan masraflarını bile örtememeleri yeni teşebbüslere girişmek cesaretlerini kırmıştır.

Şimdi bütün bu stüdyoların başlıca mesaisi, dublaj yapmaktır. İpek film bu dublaj işinde bilhassa Laurel-Hardy'nin filmlerinde büyük bir muvaffakiyet elde etmiştir.

Buna rağmen, memleketimizde yeni kurulan bir şirket, yeni bir teşebbüse girişerek bir film çevirmiştir.



«Güneşe Doğru» filminin yıldızı Mediha

İşle tamamen Türk işçileri tarafından idare edilen ve Türk sanatçıları tarafından oynanan ve «Güneşe Doğru» ismini taşıyan bu filmi 29 Birincideğinde göreceğiz.

Operatörlerin, ses mühendislerinin, muayinlerinin ve hattâ rejisörün büyük bir neş'e ile çevirdikleri, vücudunda getirdikleri bu film şüphesiz bu mesalin mükâfatını görecektir.

Heyecanlı ve hareketli mevzu ile «Güneşe Doğru» filmi, halkınızı muhtakak şakadatar edecektir.

Rejisörünün Amerikanın yeni eserlerine uymak isteyen yeni görüşlerini tatbik etmek istediği, çevirdiği her sahnedeki belli olduğu gibi, mevzu da güzel bir zevda hikâyesi ile süslenmiş yepyeni ve meraklı bir macera.

Filmin baş kadın rolünü, şimdiye kadar hiç görmediğimiz ve sinemaya yeni atılan bir latifat olan Güzin oynanmaktadır. Diğer baş rolleri de Ferdi Tayfur ve Avri Dina yapmaktadır.

«Güneşe Doğru» filmi gösterilirken eseri hazırlayan bütün arkadaşlara da muvaffakiyetler diler ve hepsini tebrik ederim.

Gibai KENTMEN



«Güneşe Doğru» filminin yıldızı Güzin

Sinema Objektifi (1937)

Güneşe Doğru filminin baş kadın oyuncusu Mediha *Sinema Objektifi*'ne kapak olabilen tek Türk sinema sanatçısıdır. Diğer tüm kapaklar Hollywood filmleri veya artistleri ile yayımlanmıştır. Bu da sinemanın önemine vurgular yapılmasına karşın Türkiye'de film üretiminin kısıtlı olması ve bunun nedenlerinin sinema dergilerinde gereğince tartışılmamış olduğunu göstermektedir.

Tüm bunlar bize, bu dönemde Türkiye'de film üretiminin yaygın olmamasının ve Hollywood'a bağımlılığın sinema dergilerinin içeriklerini de etkilediğini göstermektedir. Sonuçta

sinema dergilerinin içerikleri yurt dışında üretilen filmlere ve bunların yıldızlarına odaklanmıştır.

BÖLÜM IV

SİNEMA DERGİLERİNDEKİ YAZILI VE GÖRSEL MALZEMENİN DÖNEMİN DEVLETÇİLİK POLİTİKALARIYLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ

1932–1939 arasında Türk ekonomisinde artan devlet müdahalesinin tezahür biçimlerinin bütünü, en genel anlamda devletçilik terimiyle nitelendirildiği belirtilmişti. Türkiye’de o dönemde yayınlanan sinema dergilerinin içeriğine bakıldığında da Türk sinemasının ancak devletten destek görmesi koşuluyla yükseleceği ve sinemanın devletleştirilmesi görüşünün yer aldığı görülmektedir.¹⁷⁹ Sanayide devletleşme sinemada da devletleşme düşüncesini baskın hale getirmiştir.

Devletçilik döneminde film üretiminin az sayıda olduğu görülmektedir. Bu nedenle yasal düzenlemelerle, en azından içinde yabancı milletlerin propagandasını yapmayan, din ve faşizm fikirlerini ifade etmeyen¹⁸⁰ bir sinema kültürü oluşturmak adına denetim mekanizması kullanılmaya çalışılmıştır. Çünkü önceleri film satışını ve dağıtımını herhangi bir üründen farkı olmayan bir mal olarak gören Amerika, ilerleyen yıllarda sinemanın diğer boyutlarının da farkına vararak dağıttığı filmlerle kendi kültürünü de pazarlamaya başlamıştır.¹⁸¹ Türkiye’de ise Osmanlı İmparatorluğu’nun, I. Dünya Savaşı’nda yenilmesi ve ardından yaşanan Milli Mücadele dönemi her

¹⁷⁹ Sinema Objektifi, sayı 7, 1937.

¹⁸⁰ ABİSEL, a.g.e., 1994, s.47.

¹⁸¹ ÖZUYAR, a.g.e., 2004, s.45.

alandaki olduğu gibi, Türkiye'de yapılması muhtemel sinema faaliyetlerinin de önünü tıkamıştır.¹⁸² Daha önce belirtildiği gibi kültürel alanda yapılan birtakım çalışmalar; devletin aslında sinemanın propaganda gücünün farkında olduğunu göstermektedir. *Haftalık Sinema*'nın kültür bakanlığının okullara terbiyevi filmler gösterilmesi için her okula bir sinema makinesi konulmasını karar altına aldığı ile ilgili yazısı da bunun ispatıdır.¹⁸³

Türkiye'de film üretiminin çok fazla olmadığı bir dönemde, sinema dergilerindeki yazıların içerikleri incelendiğinde, sinemalarda gösterime giren filmlerin tanıtımları, artistlerin hayatları, sinemaya seyirci ve oyuncu çekebilmek amaçlı kampanyaların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Sinema konusunda halkın ilgisini ve dikkatini toplamaya çalışan sinema dergileri bazı aydınlar tarafından da destek görmemiştir. *Yeni Adam*'a bakıldığında aslında sinema üzerinde bazı tartışmaların geçtiği, ancak derginin bakışının sinemaya olumsuz olduğu görülmektedir. Sinema küçümsemekte, doğal olarak sinema dergileri de yok sayılmaktadır.

Yeni Adam yeni cumhuriyetin ulus kimliğini belirleme çabasında yer alırken sinemayı küçümsemiştir. 11 Haziran 1934 tarihli *Yeni Adam*'ın "Sinema Ufak Bir Sanattır" adlı yazısında Marcel Pagnol sinemanın sadece bir ifade vasıtası olduğunu belirtmektedir: "...sinemanın bir eser yaratabileceğini külliye inkâr ediyorum, sinemanın yapacağı ve yaptığı şey sadece kendisinden ve kendisinin vasıta ve aletlerinden müstakil bulunan ve bunlardan evvel idrak ve tasavvur

¹⁸² ÖZUYAR, a.g.e., 2004, s.48.

¹⁸³ *Haftalık Sinema*, 1937, s.84.

*olunmuş bir eseri tahakkuk ettirmekten başka bir şey olamaz.”*¹⁸⁴ *Yeni Adam*, sinemayı tiyatronun taklitçisi olarak gören böylesi bir bakış açısına sahiptir.

Yeni Adam'da 1934'te yazan İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), sinemanın sanat açısından tiyatrodan sonra gelen değersiz bir eğlence olduğunu söylemiştir. Hatta dergide sinema diye isim konulan ve yalnızca patronlarını doyurmak isteyen müesseseden fayda görülemeyeceği belirtilerek, *Yeni Adam*'ın vazifesinin, etrafı çoktan sarmış bulunan bu tehlikeye karşı koymak olacağı ifade edilmektedir. Bu anlamda ifadelerin yer aldığı birkaç yazı örnek olarak sunulduğunda; dönemin fikir ve kültür dergisinin sinemaya bakışının, basının halk üzerindeki etkisi de göz önüne alınarak, devletin yetkililerini de olumsuz etkileyebileceği ve neden sinemayla yeterince ilgilenemedikleri anlaşılmış olacaktır. İsmail Hakkı'nın (Baltacıoğlu) “Bugünkü Sinema Cemiyet Düşmanıdır” başlıklı yazısı aslında dikkatle incelendiğinde sinemanın etkili bir araç olduğunun ve sermaye sahiplerine yüksek bir kazanç getirdiğinin vurgulandığı da görülmektedir.¹⁸⁵

Arada sırada tektük görülen sayılı filmleri bir tarafa bırakın, bugünkü sinema cemiyet düşmanıdır. Burada “cemiyet” diyerek ne düşünüyorum? Et ve kemikten soyulmuş lahutluk bir mevzu değil, dil, ahlak, hukuk, iktisat gibi bütün et ve kemikleri, bütün selamet ve felaketleri ile müsbet görülen, yaşanan cemiyetin kendisini düşünmüyorum. İşte bu cemiyet içerisinde vazifesi olması lazım gelen bugünkü sinema cemiyet düşmanıdır...

Sinemanın milyonlarca insana ulaştığını ve sadece kulağa değil, göze de hitap ettiği için daha etkili ve kalıcı olduğu da vurgulanmaktadır. Sinema dergilerinin bu bakış

¹⁸⁴ *Yeni Adam*, sayı 24,11 Haziran 1934.

¹⁸⁵ *Yeni Adam*, sayı 18, 30 Nisan 1934.

açısını lehlerine çevirmemeleri ve toplum düşmanı gösterilen sinemayı savunacak kuvvetli yazılar yazmak yerine eğlence amaçlı dergi çıkarmış olmaları da, dönemin kültürel devletçilik politikalarının sinema alanındaki dergilere yansıması, sinemanın eğitici ve öğretici boyutlarıyla bu dergilerde tartışmalara konu olmasının sinemacıların ve dergileri çıkaranların bakış açısına bağlı olduğunu göstermektedir. Sinemacıların ve sinema dergilerini çıkaranların, sinemayı bir sanat ve eğitici araç olarak algılaması durumunda siyasal iktidarın, sinemaya daha fazla önem verebileceği düşünülebilir. *Yeni Adam*'da geçen bir yazıda da sinemanın etkili bir ifade aracı olduğu ve çok fazla sayıda insana hitap ettiğine yer verilmektedir:

...Bugünkü sinema eski koca karı masalları gibi bir ailenin sayılı fertlerine hitap etmiyor. Bugünkü sinema, meddahlar gibi bir kahve halkına da hitap etmiyor. Bugünkü sinema 15-16 milyonluk bir millet halkına birden hitap ediyor. Bu hitabını yaparken kuru söz ve basma yazıya müracaat etmiyor, gözün, kulağın, hatta hayatın dilini kullanıyor. Hiçbir ifade vasıtası onun gücünü taşıyor...

Yeni Adam'ın belirttiği sinemanın etki gücü ile ilgili bu düşünceler sinema dergilerinde de sıklıkla ifade edilebilseydi acaba sinema ile ilgili siyasal iktidarın bakışı değişebilir miydi? Aslında sinema dergileri eğlence içerikli olmanın yanı sıra sinemanın gücü ile ilgili daha içerikli yazılar yayımlayabilmeliydiler. Çünkü *Yeni Adam* gibi siyasal içerikli dergiler her ne kadar sinemanın etki gücü ile ilgili yazılar yazsalar da bu etkinin olumsuz olacağına dair bir bakış açısına sahiptirler. Derginin sinemayla ilgili bir başlığı; "Sinema, Sanatın Aşikâr Düşmanıdır" ismi ile yayınlanmıştır. Bu yazıda

halkın sanatla sinema arasındaki farkı bilmedikleri, sinemanın sanatın düşmanı olduğu ifade edilmektedir.¹⁸⁶

Siyasal ve kültürel dergilerin sinemanın etkili bir araç olduğunu ancak bu etkinin olumsuz olduğunu belirtmelerine karşılık sinema dergileri de yazacakları yazılarla sinemanın gücünün olumlu olarak kullanılabilmesini savunabilirlerdi.

“Sinemanın İç Yüzü” başlıklı yazıda da *Yeni Adam*’ın vazifesinin, etrafı çoktan sarmış bulunan sinema denilen bu tehlikeye karşı koymak olacağı belirtilmektedir: “*sinema diye isim konan ve yalnız patronlarını doyurmak isteyen müesseseden fayda görelim? Yeni Adam’ın vazifesi, etrafımızı çoktan sarmış bulunan bu tehlikeye karşı koymak olacaktır.*”¹⁸⁷

Bu bakış açısından hareketle sinema dergilerini çıkaranlar sinemanın etki gücünün tehlike yaratmayacağını aksine eğitim ve propaganda amaçlı kullanılabileceğini yazıları ile anlatabilirler ve konuyu tartışabilirlerdi. Oysa *Yeni Adam* kendi içinde bu konuyu daha fazla tartışmış ancak ileri sürdüğü konularda sinema dergileri ile bir tartışma alanı oluşamamıştır.

Yeni Adam’da yer alan “Cumhuriyetin Kültür Siyaseti” başlıklı yazıda; İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Türkiye Cumhuriyetinin, siyasette, hukukta ve iktisatta büyük atılımlar yaptığını ve inkılâplarda bir hiyerarşi kurmadığını bunun bir fikir ve kültür inkılâbı olduğunun devlet tarafından açıklandığı yer almaktadır. Devletin kültür alanında gerçekleştirdiği faaliyetler anlatılmakta ancak gene de bunların yetersiz olduğundan söz edilmektedir. Okulların resmi nitelik

¹⁸⁶ *Yeni Adam*, sayı 24, 30 Nisan 1934.

¹⁸⁷ *Yeni Adam*, sayı 18, 30 Nisan 1934.

taşımasına rağmen sinema, radyo, konservatuar, tiyatro gibi kültür alanlarının resmi nitelik taşımamasından ve “Yeni Adam” diye niteledikleri ulus tipin oluşmasında gerekli olan kültürün yenileştirilmesinin öneminden bahsedilmektedir. Bu anlamda da yazı, kültürel alanın devlet eliyle yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁸⁸ Ancak devlet sinemayı gösterim olarak desteklemekle beraber, yapım ve endüstri olarak fazlaca destekleyememiştir.¹⁸⁹

Bir muvaffakiyet safhası daha: Aynı millet iradesi aynı millet devleti siyasette, hukukta, iktisatta devleşme sözüyle kısaca söyleyebileceğimiz ve tabiata tamamiyle uygun bir plan üzerinde çalışa çalışa muvaffak olmuştur. Avrupa ve Amerika'ya nispetle Türkiye'deki nispi refah, işsizliğin yok denilebilecek derecede az olması, Türk parasının itibarı şüphesiz mütemadi ve müspet tedbirlerin eseridir.

...Fakat siyasette, hukukta devlet iktisatçılığında Türkiye'nin elde ettiği bu muzafferiyetler terbiye ve daha umumluk bir tabir kullananın kültür bahsinde de aynı mıdır? Devlet cemiyet bünyesinin bütün öteki vazifeleri üzerinde tatbik ettiği koruma, bakım siyasetini bu kültür vazifeleri üzerinde de kullanması mıdır? Benim kanaatimce hayır. Niçin böyle olmuştur? Acaba Türk devleti bu kültür işinin büyük ehemmiyetini takdir etmiş değil midir? Bunu hiç zannetmemeli, zira inkılabın ilk günlerinden beri bunun bir zihniyet ve kültür teşkilatı olduğunu ve olacağını açıktan açığa anlatan sözlü ve yazılı deliller ve emareler pek çoktur...

Kemalizm'in altı ilkesine dayanarak sanat ve kültürün, el becerilerinin her dalında etkinlik gösteren halkevleri ve halkodaları bu dönemde film gösteriminde de önemli bir görev yüklenmişlerdir. Ayrıca halkevleri için dışalım yapılacak sinema aygıtlarının çeşitli vergi ve resimlerden bağışık tutulmasını öngören bir yasa da çıkarılmıştır. “Öğretici ve Teknik Filmler Hakkında” yasa çıkarılarak bu tür filmlerin dışalım ve bunların yapımı için gerekli her türlü araç ve

¹⁸⁸ **Yeni Adam**, sayı 18, 30 Nisan 1934.

¹⁸⁹ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

grecin her türlü vergi ve resimden bağışık olarak yurda sokulabilmeleri sağlanmıştır. 1933'te bir denetleme yönergesinin hazırlanmış olması da aslında devletin sinemaya önem verdiğinin bir göstergesidir.

Sinemacılara göre devlet sinemayla yalnızca vergi ve denetleme için ilgilenmektedir.¹⁹⁰ Ancak devletin gereken ilgiyi göstermesi için sinemacıların varlıklarını ve ağırlıklarını yeterince ortaya koyamadıkları da bir gerçektir.¹⁹¹ Mesela Muhsin Ertuğrul için sinema, ikinci derece de bir iş olarak görülmüştür.¹⁹² Devletten ilk isteği de hep tiyatro için olmuştur. Devletin sinemanın sanat, kültür, ekonomi, endüstri ve ticaret yönlerinin birbiri içine geçen çapraşık yapısını - anlamadığı varsayılsa bile - sinemacılar anlatamadığı için kavrayamadığı unutulmamalıdır.¹⁹³ Doğrusu sinemanın bu karmaşık yapısını sinemacılar da kavrayamadığı için anlatamamışlardır. Devlet çeşitli alanlarda değişik meslek okulları, bu arada tiyatro ve müzik için konservatuarlar açmış, yurt dışına öğrenciler göndermiştir.¹⁹⁴ Devlet politikası mümkün olduğunca kültür ve sanata yatırım yapmaktı. O yıllarda devlet para sıkıntısı içindeydi. İstanbul'da Darülbeyti binasının içinde belediyenin yardımıyla bir tiyatro okulu açıldı. İki yıl sonra buradan birkaç sanatçı diploma aldı; Hükümet imkân bulunca 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuarı'nı kurdu.¹⁹⁵ Atatürk döneminde tiyatronun ve batı müziğinin de gelişmesi için birçok girişimler olduğu, çünkü Türkiye'nin hiçbir alanda Avrupa'dan, Batıdan geri olmaması amaçlandığı belirtilmektedir. Yapılan çalışmalardan birisi; 1 Kasım 1924'te

¹⁹⁰ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

¹⁹¹ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.54.

¹⁹² SCOGNAMİLLO, **a.g.e.**, 2003, s.41.

¹⁹³ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.56.

¹⁹⁴ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.56.

¹⁹⁵ ONARAN, **a.g.e.**, 1985,s.118.

Ankara'da Musiki Muallim Mektebi'nin açılarak, müzik öğrenimi yapmaları için bazı gençlerin Avrupa'ya gönderilmesidir. Bir diğeri; ünlü Alman ve Macar bestecileri Hindemith ve Bartok'un kılavuzluğunda 6 Mayıs 1936'da Ankara'da Devlet Konservatuarının kurulmasıdır. Konservatuarın tiyatro ve opera bölümlerini kurmak üzere Almanya'dan Carl Ebert gelmiştir. Konservatuar mezunları 1940-1941'den başlayarak tiyatro ve opera temsilleri vermeye başlamışlardır.¹⁹⁶ *Yeni Adam*'da da devletin kültür işini önemseydiği ve ikinci plana atmadığı; halkevlerinin kurulması ve dil, tarih çalışmalarının yapılmasının bunun göstergesi olduğu belirtilmektedir.¹⁹⁷

...Yoksa inkılap devleti kültür işini iktisat ve siyaset gibi müesseseler karşısında ikinci derecede bir iş mi saymıştır?... Bu da değil, çünkü böyle bir hiyerarşe, böyle bir kıymet ve itibar sıralaması inkılapçıların fikrinden geçmediği anlaşılıyor. İşte birtakım dağınık teşebbüsler ki bu mühim devlet vazifesinin zaman zaman endişe mevzuu olduğunu bize anlatıyor. Türk ocaklarının halk evlerine kalbi, bundan beş altı sene evvel maarif vekaletinde bir sanayi nefise müdüriyeti umumiyesinin tesisi, Türk tarih encümeninin tesisi, bir dil ve kurultay encümeninin tesisi, Türk dilinin Türkleştirilmesi hareketi, ecnebi memleketlerinin kültür mürakabesi... kültür işine verdiği ehemmiyeti gösterir.

10 Nisan 1931'de Türk Ocaklarının Olağanüstü Kurultayının, örgütü dağıtma kararı aldıktan sonra Türk Ocakları'nın yerine bu kez partiye bağlı olarak 19 Şubat 1932'de halkevlerini (ve halkodaları) kurduğu belirtilmişti. Halkevleri, toplumun her kesiminden insanı partili de partisiz de olsa toplayacak, birleştirecek ve tanıştıracak olan ulusal kültür ve eğitim yuvaları olarak tasarlanmıştı. Amacı ulus devlet oluşturmak yani ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven ve ulusal ideale bağlı bir topluluk haline getirmektir. Ayrıca Türk Devrimi'nin değerlerinin korunmasına, yayılmasına

¹⁹⁶ AKŞİN, a.g.e., 1995, s.196.

¹⁹⁷ *Yeni Adam*, sayı 18, 30 Nisan 1934.

ve halk tarafından benimsenmesine de çalışacaktı. Halk evlerinin mali kaynaklarının devlet bütçesinden ve Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan aktarılan fonla karşılanması da devletçiliğin kültürel boyutunun bir göstergesidir. Türkiye’de sinema ilk adımlarını devlet sineması olarak atmıştır. Tiyatro, resim, müzik gibi sanatların batılı biçimlerinin Türkiye’ye bireylerce getirildiği halde, sinemanın devlet eliyle, devlet zoruyla sokulmuş olması ilginçtir. Verimsiz özel kuruluş denemelerine karşılık, devletin sinemacılığının sürekliliğini korumuş¹⁹⁸ olması da dikkat çekicidir.

Bu noktada bütünsel kalkınma modelinden kısaca bahsetmek yazılanları desteklemesi açısından önem taşımaktadır. Atatürk Devriminin kalkınma siyaseti bütünsel kalkınma modeli diye tanımlanabilir. Sina Akşin’e göre bu, topyekûn kalkınmadır: *“Buna göre Batıdan makineleri, aletleri, araçları, fabrikaları almak yetmez. Zira bu aldığımız teknolojinin arkasında Batı bilimi vardır. Onu da almazsak, aldığımız teknoloji iğreti ve köksüz olur. Demek ki teknolojiyi alırken bilimi de alacağız. Fakat bilimin üst sınırları felsefenin içine girmektedir. Dolayısıyla Batının felsefesini ve onun parçası olduğu insan bilimlerini de alacağız. Tabii toplumsal bilimlerin de bilimin bir parçası olduğunu unutmayacağız. Fakat felsefenin gelişmesi için felsefenin sezgisel yönlerini, sanat ve kültürle ilişkisini gözardı etmemek gerekir.”*¹⁹⁹ Bu anlamda bakıldığında teknoloji, bilim, felsefe, kültür ve sanatın ayrılmaz bir bütün olduğu görülmektedir. Atatürk’ün bu bütünlüğü görerek hareket ettiğinin bilindiği varsayılırsa, sanat ve kültüre de değer verdiği ve belli bir noktaya taşımaya

¹⁹⁸ ÖZÖN, a.g.e., 1995, s.190.

¹⁹⁹ AKŞİN, a.g.e., 1995, s.207.

çalıştığı ile ilgili yazılanlarla paralel bir görüş ortaya çıkmaktadır. Türk Film Stüdyosunda “Türk İnkılâbında Terakki Hamleleri” üzerine 12 kısım çekilen film²⁰⁰ ve cumhuriyetin 13. yıldönümüne ait “Büyük geçit Resmi”, “Kamutayın Açılma Töreni” ve “Nutuk”²⁰¹ gibi propaganda amaçlı filmler de devletin sinemacılığın sürekliliğini sağladığının ve sinemanın propaganda gücünün farkında olduğunun göstergesidir.

Ancak *Yeni Adam*’daki aynı yazıda, bu yapılanların yeterli olmadığı, devletin bu anlamda sanat okullarını devletleştirmesi gereği üzerinde durulmaktadır:²⁰²

Türkiye’de bütün bu ehemmiyetli alakalar ve teşebbüslere rağmen kültür ve terbiye meselesinin halledildiğine hükmedilemez. Çünkü iki mühim unsur ve vasıta üzerinde cumhuriyet devleti henüz ne son sözünü söylemiş, ne de siyasetlik gücünü sarfetmemiştir. Biri kültür müesseseleridedir: Türkiye’de mektep bir devlet müessesesi olmuyan hususi mekteplerle ekalliyet ve ecnebi mektepleri de adeta yarı resmi bir hüviyet taşırlar. Fakat yeni hayatın tabiyati iktizası olarak bir mektep kadar kültürle alakası olan diğer müesseseler vardır. İşte sinema, radyo, tiyatro, konservatuar, spor ve beden teşkilatı, gençlik ve hayır dernekleri ve birlikleri hep böyledir. Bunların hiçbirisi bir devlet müessesesi değildir.

İkinci mühim noktaya, hatta isterseniz, en mühim noktaya geçelim. Bu müesseselerin içi, taşıdığı kıymetler ve teknikler nedir? Hangi devrin, hangi medeniyetin, hangi zümreninkilerdir? Açıkça söylemek lazım gelir ki, *Yeni Adam*’a lazım olan “herhangi” değil, “kendininki”dir. Çünkü kültürün ne hayatı, ne de hamı, ikisi de iyi değil, muzurdur kültürün yalnız tazesisi makbuldür. Kültür *Yeni Adam*’ın teşekkülü için lazımdır. *Yeni Adam* eski hayatı yaşayacak değildir ki. Ona yalnız bunun için lazım olan eski azığı vermek caiz olsun...

Devletin inkılâplarında başarılı olabilmesi için, kültür alanında çalışanlara düşünce özgürlüğü tanınması da

²⁰⁰ **Haftalık Sinema**, sayı 13, 1937.

²⁰¹ **Sinema Alemi**, sayı 80, 1936.

²⁰² **Yeni Adam**, sayı 18, 30 Nisan 1934.

gerekmektedir. Sina Akşin'in yorumu da bu noktadadır. *"Düşünce özgürlüğü; bilime, kültüre, sanata, bunlarla uğraşanlara, bulundukları kurumlara saygı göstermek ve değer vermek şarttır. Bu insan ve kurumların toplumsal, siyasal, dinsel dogmaların baskısı altında bulunmamaları gerekir. Atatürk'ün bütünsel kalkınma modelinde İstanbul Üniversitesinin kurulması, Sivas-Erzurum demiryolunun inşası kadar; konservatuvar açılması ve yeni harflerin kabulü, Nazilli Bez ya da Eskişehir Şeker fabrikalarının yapılması kadar önem verilen olaylardır. Hatta, sanırım, yapılacak bir araştırma, Atatürk'ün kültür olaylarına daha çok önem verdiğini gösterecektir."*²⁰³

Devletçilik uygulamalarıyla gelinen nokta; dönemin aydınlarında kültür ve siyaseti de devletin tekeline alması, ancak böyle bir çizgide istenen ulus tipinin yetiştirilebileceği düşüncesine taşımıştır. Eğer devlet bu alana el atıp müdahale etmezse, bu alanda çalışanların, Türkiye cumhuriyetine layık *Yeni Adam*'ı yetiştiremeyecekleri de özellikle vurgulanmaktadır.²⁰⁴

Devlet dileği ve devlet bakımı dışında kalan bütün bu kültür müesseseleri neyi yetiştiriyor? Türk cumhuriyetine layık olan yeni insan soyunu mu, yoksa Türk cumhuriyetine yaramayan eski insan soyunu mu?

Bütünsel kalkınma modeli devletçilik döneminin odağında yer almaktadır. Sadece maddi kalkınma modeli uygulanırsa, halkın gelişmesi ve ilerlemesinin söz konusu olamayacağı bilindiğinden o dönemde kültürel çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Ancak yapılanlar gene de yeterli değildir. Birçok

²⁰³ AKŞİN, a.g.e., 1995, s.207.

²⁰⁴ *Yeni Adam*, sayı 18, 30 Nisan 1934.

alandaki devlet kültürel çalışmalar yaparken, sinema alanında yapılan çalışmaların daha az olduğu bilinmektedir.

Devletin kültürel alandaki çalışmaları sinema dergilerinde kısmen yer almıştır. Örneğin *Sinema Objektifi*'nin "Atatürk ve Türk İnkılâbı" başlıklı yazısında; Atatürk'ün dil ve tarih alanında yaptığı kültürel çalışmalarından bahsedilmektedir.²⁰⁵ Yazıda Türklerin gittikleri her yerde ilim ve sanatta medeniyet kurdukları ve Atatürk'ün eski Türk medeniyetini yeniden ortaya çıkardığı anlatılmaktadır. Yazıdan dergilerin kültür ile ilgili politikaları yeterince işlemedikleri ve magazinsel içerikli kaldıkları konusunda üstü kapalı bir özeleştiri sezilmektedir. Çünkü devlet bunca çalışma yaparken sinema gibi kuvvetli bir propaganda aracıyla yaptığı inkılâpları daha kolay yayardı:

...Türk milleti, dedelerinin bu dünya şehrahını bilmez değildi. Yalnız padişahlar, bu şehrahı kaybetmişti. Atatürk, bu kabusa ölüm darbesini indirdikten sonra, medreseyi de, şeriati da, san'ata ve fikre düşman olan Arap kafasını da kırdı. Eski Türk medeniyetini ortaya çıkardı...

Bu kadar keskin kararlar alındığı bir dönemde belki de sinemacılar anlatmış olsaydı sinema sadece gösterim olarak değil yapım olarak da desteklenirdi.

Çünkü dönemin dergilerine bakıldığında devletin sinemaya önem verdiği görülmektedir. *Foto Süreyya*'da inkılap ve cumhuriyet sayesinde Türkiye'de filmciliğin doğduğu yazmaktadır. Parasızlıktan dolayı teknik bazı sorunlar yaşansa da Türk filmlerinin tüm dünyada sevilerek izlendiği belirtilmektedir. Tüm bu gelişmeler ve Türk Radyosu'nun

²⁰⁵ *Sinema Objektifi*, sayı 3, 1937.

dünyaya Türkiye'nin propagandasını yapmasının Kemalizm sayesinde olduğu belirtilmiştir:²⁰⁶

...Bir de yeni Türk sinemacılığı vardır. On sene evvel biz böyle birşey bilmiyorduk. Hep ecnebi filimlerine muhtaçtık. Memleketimizde her çeşitten ve her lisandan film görüyor ve dinliyorduk. Fakat Türk filmi yoktu. İşte bu on senelik inkılap ve cumhuriyet devri bize Türk filmini de gösterdi...

...Şimdi artık iftiharla görüyoruz ve söylüyoruz:
Bugün, Türk cumhuriyetinde, Türkler kendi sanatkarlar ile, kendi dehalar ile, kendi lisanları ve musikileriyle pekala filmler tertip ediyorlar. Bu filmlerin belki teknik bazı kusurları vardır, belki çok paramız olmadığı için fazla masraf edip zengin eserler vücuda getiremiyoruz. Fakat muhakkak olan bir şey varsa bugün Türkiye'nin haricinde bile bizim filmlerimiz seve seve seyrediliyor ve alkışlanıyor. Her ne kadar haddimizin dışarısında da olsa şunu da söylemeden kendimizi alamıyoruz:
Bugün Türkiye'de hem gramofon plağı imal ediliyor ve hem de gramofon dolduruluyor. Aynı zamanda da memleketimizin radyosu bütün dünyaya Türk musikisini, Türk havadislerini, Türk propagandasını kemali iftiharla ilan ediyor. İşte on senemiz böyle san'at muvaffakiyetleriyle doludur. Biz bu muvaffakiyetleri Gazimize, Kemalizme borçluyuz.

Devletin sanatın her dalına önem verdiğini gösteren bir diğer yazı da *Foto Süreyya*'da 1933 yılında yayımlanan 23. nüsha da "İnkılap Mecmuası ve Gazinin Eseri" başlığı ile yer almıştır. Yazıda devletin Türk fotoğrafhanelerinin reklam ve propagandalarını ücretsiz yaptığı yer almaktadır:²⁰⁷

...İnkılap; bütün Türk fotoğrafhanelerinin her türlü reklamlarını ve propagandalarını hiçbir bedel mukabili olmıyarak yapmayı kendisine vazife edinmiştir...

Ayrıca *Foto Süreyya*'da bir başka yazıda cumhuriyetle birlikte, hükümetin ve milletin kendini anlatma çabasının arttığı bu nedenle fotoğrafçılığın geliştiği belirtilmektedir.²⁰⁸

²⁰⁶ **Foto Süreyya**, Sayı 28/29, 1933.

²⁰⁷ **Foto Süreyya**, sayı 23, 1933.

²⁰⁸ **Foto Süreyya**, Sayı 28/29, 1933.

...On sene evvel de memleketimizde muhakkak fotoğrafçılık vardı. Fakat inkar edilemiyen ve ıftihar ile iddia edilen bir nokta vardır:

Memleketimizde inkılap ve cümhuriyetle beraber fotoğrafçılık ihtiyacı daha ziyade duyuldu. Millet ve hükümet bu vasıta ile meramını ve arzusunu bildirmek zaruretinin her devirden ziyade hissetti.

Bir taraftan hükümetin himayesi öbür taraftan da halkın rağbeti hiç şüphesiz Türkiye’de fotoğrafçılığı pek ileri götürmektedir. Buna da en bariz misal işte bizim bu güzel mecmuamızdır.

Marifet iltifata tabidir derler. San’at ve fotoğrafçılık da öyledir. Rağbet lazım. Mükafat sanatkarı doyurur...

Tüm bu yazılanlara bakıldığında devletin sanatın her alanı ile ilgili elinden gelen desteği verdiği görülmektedir.

Oysa 1930–1939 döneminde,

Türkiye’nin sanayide büyük bir atılıma geçmiş olduğu halde dönemin sineması göz önüne alındığında sinemayı bir sanayi kolu olarak görmediği düşünülebilir.

Ancak Fethi Okyar’ın bir açıklamasında o dönemde Türkiye’nin nasıl bir halde olduğunu ve devletin yapması gereken önceliklerinin olduğunu anlamak mümkündür. *“Her yer haraptı. Barınacak sığınacak bile yoktu. Evler yıkılmış, yollar geçilmez hale gelmişti. Halk en basit vasıtalarından da mahrumdu. El sanatlarını umumiyetle temsil eden gayri Türk nüfus ortada yoktu. Halk her şeyi devletten beklemek mecburiyetinde idi Milli Mücadele devrinde tekalifi milliye olarak halktan alınanlar mevcudu tüketmişti. Vergiler çok ağırdı ve mükellefin bu vergileri ödemesi çok zordu. Devletin başka varidatı da yoktu. Bir fasid daire içinde olduğumuzu*

görmemek mümkün değildi. Lozan`da elde ettiklerimizi de karşımızdakilerin hazmetmeyeceğinin farkındaydık."²⁰⁹

Tüm bu olumsuz koşullara rağmen devletin bir kültür politikası güttüğü de anlaşılmaktadır. *Sinema Objektifi*’nde yazan Cihat Kentmen “Başbakan Celal Bayar’ın İmar Programı ve Türk Sinemacılığının İstikbali” başlıklı yazısında sinemacılığın milli bir mesele olarak başbakanlık programına alındığını yazmaktadır. Ayrıca yazıda Türk inkılâbını anlatabilmek için bir an önce milli sinemanın kurulması gerektiği aksi halde inkılâbın gerçekleşemeyeceği de yer almaktadır. Yazının giriş bölümünde sinemanın önemi ve bu nedenle birçok ülkede milli bir müessese haline geldiği belirtilmektedir:²¹⁰

Sinemacılık, her memlekette milli bir güzel san’at haline geldi. Çünkü hem tiyatrunun operet, dram, komedi sahnelerine bir canlılık veriyor, hemde milli fikir ve his bünyemizin, edebi, sinai, zirai, iktisadi eser ve hamlelerini ifade ediyor. Asıl mühim kısmı ise, beyaz perdenin cihana şamil bi alem olmasıdır. Her muvaffak olunmuş eser, dünyanın en kıymetli metayı gibi, dünyanın her yerinde gösterilmektedir. Bunun içindir ki, hiçbir millet, sinemacılığın bu lütfunu tepemez, bir vaziyete girmiştir...

Türkiye’de de sinemanın başbakanlık programında yer aldığı ve dünyada kabul görebilmek için milli sinema sanayinin kurulması gerektiği belirtilmektedir:

...Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, milli esenin fikirle kemale ereceği ve fikrin müşahhas bir şekli olan nefis sanatlarla ifade edileceğini kabul etmiştir. Gerek Atatürk’ün son nutku ve gerek bu nutkun dinamik bir tesviri olan başbakanın programıda esaslara istinad etmektedir. Pek tabiidir ki, sinemacılıkta milli bir müessese olarak, baş vekalet programına dahildir. Halk hükümeti, Türk inkılabının iştimai bünyesine haklaştırmak ve bu bünyeyi cihanada beşeri bir

²⁰⁹ OKYAR, **Üç Devirde Bir Adam**, İstanbul, 1980, s.356.

²¹⁰ **Sinema Objektifi**, sayı 7, 1937.

realite olarak kabul ettirebilmek vazifesini ihmal edemez. Bu vazifenin ifası için, milli sinemacılığın teessüsünden başka vasıta da mevcut değildir. Bu hale göre milli sinema sanayini kurmak mecburiyetindeyiz...

...Meseleyi teknik bir noktada izah etmek için diyebiliriz ki eğer hükümet diğer devletler gibi Türk sinemacılığın yükselmesinde maddi olarak yardım etmeye karar verir, bu yardımı da milli kontrol hakkını istismar suretiyle yapar, bir Türk sinema şehri tesis ederse henüz doğmaya başlayan bu milli güzel sanatın faideli eserleri ile karşılaşacak ve tam randımanlı şaheserlerimiz meydana çıkacaktır...

Sinema ve Tiyatro'da yer alan "Türkiye'de Sanat" adlı yazıda ise; sanattan yoksun bir toplumun tam bir yaşama eremeyeceği, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu anlamda Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok üst düzeyde olduğu anlatılmaktadır. Devletin birçok okul yanında sanatkâr yetiştiren erdem okulları açmış olmasının da büyük bir ilerleme olduğundan söz edilmektedir. Tüm ülkede sanayide gerçekleşen atılımların kendini sanatta gösterdiği, ocakların köylerde dahi tiyatro gösterdikleri, sanatla aydınlanma sağlandığı anlatılmaktadır.²¹¹ Bu yazıdan anlaşılıyor ki Türkiye'de sanayide olduğu kadar sanatta da devlet birtakım atılımlar gerçekleştirmektedir:

...Ancak Türkiye Cumhuriyeti kurulur kurulmaz bir yandan yeni Fabrikalar yapılır, Anayurd[t] çelik ağlarla örülürken her alanda yıkılmaz bir azimle yılmadan, açd[t]ıkları sayısız, çok okulların arasında san'atkar yetişt[t]iren erdem okulları da açmayı unutmadılar...

...Anayurdun dört bucağında fabrika bacaları birbiri arkasına yükselir, ticaretin dört bucağı yerleşmiş bütün Türkiye sanayi savaşını, san'at güzelliği ile anlamağa çalışıyor. C. Halk Partisinin ocakları köylere geçerek tiyatrunun ne olduğunu aşıyor...

Sinema ve Tiyatro'nun "Türkiye'de Filmcilik" başlığı ile yayımlanan yazısında gelişmiş ülkelerin buhran döneminde birçok alanda kısıtlamaya gitmelerine karşılık sinemanın

²¹¹ **Sinema ve Tiyatro**, 1936.

aksine faaliyetlerini ve üretimini arttırdığı yazmaktadır. Çünkü o ülkelerin sinemanın milli serveti arttırdığının ve iyi bir propaganda aracı olduğunun farkına vardıklarını Türkiye’de ise bu işe gönül verenlerin çabası ile bir şeyler yapıldığı, desteğe ihtiyaç olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca yardım ve destek alırsa ancak sinemanın ilerleyebileceğinden bahsedilmektedir.²¹²

Kendi filmciliğimizi yazmadan evvel filmcilikte en önde gelen Amerika, Almanya, Fransa, İngiltere’den biraz bahsetmek faydeli olacaktır. Buhran seneleri içinde fabrikalar faaliyetlerini taklit eder; şirketler masraflarını azaltarak tasarruf etmeğe çalışırken filim sütudyoları aynı hararetle ve belki de daha fazla olarak çalışmalarına devam ederek binlerce, milyonlarca lira sarf ediyorlardı.

Neden? Bu suale cevap verelim: “ Çünkü sarf edilen bu paralar akılları durduracak derecede kar getiriyordu. Şundan anlaşılıyor ki filmcilik milli iktisadiyatı sağlamlaştıran; milli serveti arttıran en büyük sanat ve en karlı kazanç yoludur.

Güzel yurdumuzun tabi ve harikulade güzel manzaralarını filme geçmek kadar seyyah celbi için bundan ala propaganda olabilir mi?

Devletçilik politikası, alt yapısıyla birlikte yalnız ülkenin gelişmesini değil ulusun yükselecek yaşama düzeyi ile çelişkileri ve sömürüyü en az sınıra indirgeyen başarıları ile üreteceği dayanışmalı ve tutarlı bir toplumda, dış emperyalizmlerin sızıp yerleşebilecek bir açık doku bırakamayacağından, ulusal egemenliği tehlikeye düşürmeyecek kadar güçlü ekonomik yapılarda oluşabilecekti.²¹³ Bu bakış açısı da aslında sinemanın millileştirildiğinde ancak devletçiliğin başarılı olabileceğini göstermektedir. Çünkü film ithali sadece eğlence amaçlı

²¹² Sinema ve Tiyatro, sayı 2, 1934.

²¹³ Necdet SERİN, Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi, Ankara, 1982, s.112-113.

olmayan, hedeflenen birtakım fikirlerinde empoze edilebileceğini düşündürmektedir.

Bu anlamda dergide yazılanlara baktığımızda sinema ile sadece kültürel emperyalizmin önüne geçilmekle kalınmayacak, milli iktisatta yapılanlar sağlamlaştırılarak, propaganda amaçlı kullanılabilen sinema aynı zamanda büyük kazançlar da getirecektir. Yazıda bu açıdan devletin desteğine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir:²¹⁴

İşte filimcilik:
Milli iktisadiyatı sağlamlaştırarak milli serveti arttıracak.
Güzel sanatları yükseltecek.
Yurt için propaganda olacak
Aynı zamanda en büyük kazançlı ticaret.

Onların omuzlarındaki memleketi alakadar eden bu mühim vazifeyi hafifletmeğe, yardıma ihtiyaçları vardır. Bu muhakkaktır.

Zira: Ulu rehberlerimizin işmar ettikleri yoldan yürüyerek yardımlarile her sahada olduğu gibi bunda da muvaffak olacağımız şüphesizdir.

Haftalık Sinema'da "Sinema ve Propaganda" başlıklı yazıda dünyada tüm filmlerin propaganda amaçlı çekildiği, Türkiye'de ise bu konuda geri kalındığı belirtilmektedir.²¹⁵

...Aylardan beri bütün dünya sinemalarında, serginin hazırlık sahneleri gösterilmektedir. İlk defa olarak bu sergide, gazetelerden, broşürlerden fazla propağ[g]anda aleti olarak sinemadan istifade edilmiştir. Çünkü sinema basılmış yazı ve resimlerden daha fazla teshir, ikna ve cezbedici bir kuvveti haiz bulunuyor.

Bu münasebetle memleketimizde bu kuvvetten layıkile istifade edilmediğine işaret etmek lazımdır.

²¹⁴ **Sinema ve Tiyatro**, sayı 2, 1934.

²¹⁵ **Haftalık Sinema**, Sayı 2, 24 Şubat 1937.

Yazıda dünya haberleri filmlerinde bir şekilde yol bulunularak, bir spor haberinin dahi propaganda amaçlı gösterildiği anlatılmakta ve Türkiye’de bunun neden yapılmadığı sorgulanmakta ve çeşitli öneriler sunulmaktadır:²¹⁶

Dünya havadisi filimlerine dikkat ederseniz, baştan başa propağ[g]anda ile dolu olduklarını görürsüz bu gibi jurnal filimleri, hangi memleketlerde yapılıyorsa, mutlaka birkaç sahnesinde o memleketteki büyük bir sanat eserini, bir spor hadisesini, veya bir gecid[t] resmini ilah gösterir.

Bizde, bu, nicin yapılamıyor? Bir sanat eserini bir spor hadisesini veya Ufa jurnalde Türkiye de yapılan abide, bir gecid[t] resmi gözükm[i]yor. Bunu ecnebi filim şirketlerinden beklersek hiçbir zaman göremi[e]yeceğimiz muhakkaktır.

Türkiye’de, bütün dünyaya gösterilecek sanat eserleri mi yapılmıyor veya hadiseler mi cereyan etmiyor... Elbetteki ki evet... Fakat bu filim şirketleri türlü türlü sebeplerden dolayı bu propağ[g]anda neşriyatını yapmazlar.

Aynı yazıda, sesli film çekecek iki stüdyonun bulunduğu ve makinelerinin portatif olduğu anlatılmaktadır. Türkiye’yi tanıttak propaganda filmleri yapmanın bu nedenle imkânsız olmadığı fakat film şirketlerinin çeşitli bahanelerle propaganda filmleri çekmediği belirtilmektedir:

Onları icbar için, para ve nüfuz lazımdır. Memleketimizde sesli film çekecek bir değil iki stüdyo vardır. Bunların makineleri portatiftir. Türkiye’nin her tarafına gidebilir.

Jurnal filimleri yapan müesseselerin itirazlarına mahal kalmamak için burada çekilen filimlerin Fransızca veya İngilizce izahatlı pozitiflerine varıncaya kadar burada çekilebilir ve bunlar hazır olarak o firmalara gönderilebilir.

Ellerine bu şekilde hazırlanmış ve enteresan mevzular gelen şirketler de, bunları diğer sahneler arasına katmakta bir mahsur görmezler zannederim buna da itiraz ettiklerini farz edelim. Son çare onlara para bile teklif edilebilir. Bu iş için sarf edilecek para ise pek yerinde bir masraftır.

²¹⁶ **Haftalık Sinema**, sayı 2, 24 Şubat 1937.

Dünyaya Türkiye'yi tanıttacak herhangi bir görüntünün yüz binlerce lira değerinde olduğu oysa film çekmenin bu kadar masraf yaratmayacağı anlatılmış ve gazetelerde adı geçen "Propaganda Vekâleti'nin" bu konuyla ilgili gereken önemi göstereceği vurgulanmıştır:

Bütün dünya ekranlarında, Türk ordusunun bir manevrası veya bir çubuk barajının açılma töreni gözükürse, bizim için her halde bu yüzbinlerce lira değerindedir.

Halbuki bunu mümkün kılmak için bu kadar bile sarfetmeğe lüzum yoktur.

Gazetelerde teşkil edeceğini okuduğumuz propağanda vekaletinin bu işe lazım gelen ehemmiyeti atfedeceği şüphesizdir.

Diğer yandan devletin vergiler konusunda sinemacılara çeşitli imtiyazlar tanınması da devletin sinemaya önem verdiğinin bir başka göstergesidir. *Haftalık Sinema*'nın "Sinemaların Rezaletleri" başlıklı yazısında sinema salonu işletenlerin fiyatları yüksek tuttuğunu ve bunun nedenini vergilerin ağır olmasına bağladıkları, aksine belediyelerin sinemacılara fazla yüklenmediği mesela Elhamra Sineması'nın her filminden sonra havalandırma yapma kuralına uymadığı halde belediyece cezalandırılmadığı anlatılmaktadır. Ayrıca vergi hususunda devletten destek gördükleri ve devletin denetimde esnek davrandığı da yer almaktadır:²¹⁷

...Efendiler, insaf edin, sinema fiyatları çoktur, pahalıdır. Dediniz mi, verecekleri cevap şudur: "Ne yapalım, vergiler ağır!" İnsaf edilsin bir filminden 30,000 lira kar temin edenler bu sözü söylemeye sıkılmazlar mı? Elhamra sineması bir filmle yalnız filminden 15,000 lira kar etse de diğer 15,000 lirayı, biçare fakir halkın cebine bıraksa olmaz mı?

²¹⁷ *Haftalık Sinema*, sayı 3, 1930.

İşbu asıl tuhafı, halkı soyan müesseselere hükümetin azami tehsilat göstermesi, şoförlerle biçare seyyar esnafı ezen belediyenin bütün nizamsızlıklarına göz yummasıdır.

Elhamra sineması belediye talimatnamesine katiyet riayet etmez ve belediyeyi adam yerine bile koymaz.

...Başka yazımında vergi hususunda hükümetten gördükleri yardımı da yazacağımız bu sinemaları daha ne kadar zaman böyle başları boş bırakılıp halkın sırtından insafsıca geçinmelerine müsaade edileceğini acı acı soruyoruz.

Devletin birtakım düzenlemeler getirdiği ve sinema salonu işletmecilerinin bu kurallara uymadığını gösteren bir diğer yazı ise *Sinema ve Tiyatro*'da "Darılma Yok" başlığı ile yayınlanmıştır:²¹⁸

Sinemalarda Belediye kazalara meydan vermemek ve önüne geçmek için sinema salonlarında ayakda durarak yolları kapamayı, sigara içmeyi yasak etmiştir, bayramlarda ve Cuma günleri yüksek kaldırımda Astorya sinemasının kazancını düşünerek belediyenin bu yasa ve buyruğuna riayet etmediğini gördük. Belediyenin bu yolda giden sinemalar için dikkatini çekeriz.

Belediyenin yasasına aykırı gittiğini gördüğümüz sinemaları yazacağız. Darılma yok.

Haftalık Sinema'da sinema biletlerinin çok pahalı olduğundan bahseden "Sinemalar Çok Pahalıdır" başlıklı yazı yer almaktadır. Yazıda her şeyde indirim yapıldığı halde sinema biletlerinin çok pahalı olduğu ve bir saate yakın reklâm seyrettirildiğinden bahsedilmektedir:²¹⁹

...Mesela sinemaların her sınıf halk için tatbik edilen tarifesi pahalı geliyor. Biraz temiz ve iyice beryere oturma isteyenler 60, 70 kuruş ödemek, daha bununla da kalmıyarak programcıya, vestiyere, garsona verilmesi zaruri bir şekil alan kusurati da vermek mevkiinde kalınca' dokuzu çeyrek veya bazan yirmi geçe başlıyabilen bir gece seansından on birde

²¹⁸ *Sinema ve Tiyatro*, sayı 7, 1935.

²¹⁹ *Haftalık Sinema*, sayı 6, 24 Mart 1937.

çıkıldığına göre bir buçuk saatlik bir zaman içinde lirayı sulamak lazım geliyor.

Sonra buna mukabil aydınlıkta beklerken elinize tutuşturulan programlarda ilan, karşınızdaki duvarlarda ilan ve nihayet başladı diye harekete geldiğiniz zaman perdede göreceğiniz ilan yazıları ve ilan lakırdıları.

Gösterilen reklam filmlerinin İş Bankası'nın yaptığı gibi eğitici nitelikte olmadığı ve bu nedenle dahi sinemaya gelmek istemeyen birçok insan olduğu anlatılmaktadır:

Bunlar nihayet bir defa dinlenilse ve içinde İş Bankasının yaptığı gibi insana ders veren, istikbal temin eden cana yakın, tatlı mevzuları hatırlatsa öpüp te başımıza koyacağız. İçinde öyle tahammül edilmezleri, öyle acayibleri ve cırtlakları ve mükerrerleri var ki insan sinemaya geldiğine, geleceğine pişman oluyor. Bunlardan başka sinemaların kendi reklamları da var. Bunları da tayyedersek bir saate iniyor. Bir saat için bir lira, 80 kuruş, 60 kuruş, harcamak halkımızın kesesine uygun gelmiyor. Bundan dolayı birçok gelecekler sinemanın semtine uğramıyor. Eğer sinemacılar bu ucuzluğu kendiliğinden yapsalar içeriye gireceklere yer bulunmaz olur.

Haftalık Sinema'da, ayrıca her alanda ucuzluğun başladığı bir devirde sinemanın biletlerinin pahalı olmasından yakınan okurlardan mektuplar geldiği ve derginin de aynı kanaatte olduğu belirtilmiştir:

Her şeyin ucuzuna bakıldığı ve her şeyin ucuzladığı bu devirde sinemaların hali hazırda tatbik ettiği tarife pahalıdır. Halkımıza pahalı geliyor. Buna dair birçok mektuplar aldık, bizzat müracaat edip derdlerini anlatan talebeler dinledik. Hulasa her sınıfın kendine göre pahalı gördüğü bu tarifeden birçok şikayetlere muttali olduk. Nihayet bu derdleri mecmuamızda birer birer yazmaya mecburiyet hissettik...

...Yoksa görüp beğendiklerimiz mum yakıldığı devirlerde petrol idare kandillerinin geldiği zamanki sevince benzerse sinemacılık hiçbir zaman ileri gidemez. Petrol idare kandili yakıldığı zamanlarda da Avrupa elektrik ziyalarıyla baştanbaşa donanmıştı. Bu devirde her gün şayanı hayret bir süratle çıkarılmakta olan filimlerin o da bazılarını birkaç sene sonra görmeğe tahammül edilebilir mi? Biz bu mahrumiyet sebeplerini hali hazırdaki tarife yüksekliğine atfeden bir kanaat besliyoruz.

Bu yazılar sinema salonlarında bir takım sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Dönemin dergiler adına yaşanan bir takım sorunlarının da olduğu görülmektedir. Bu sorunlardan birinin de kâğıt bunalımı olduğu belirtilmiştir. *Haftalık Sinema*'da yer alan "Kaat Buhranı" başlıklı yazıda bu konu ele alınmıştır:²²⁰

Güzel resim basmaya yarayan yumuşak ve parlak kağıtları piyasada bulmak kabil olmadığı gibi öteden beri kağıtçıların İstanbul halkını alıştırdığı simili kağıtlar da durdukları depolarda birdenbire 22 kuruştan otuz beş 36 kuruşa fırlayıverdi. Sebep: meçhul de değil

Avrupa'dan yeni kağıt getirtilirse son gümrük zammı da fiatlara ilave edilirse bu fiata çıkacakmış! Eğer bir kağıtçı Avrupa'dan yeni bir mal getirtmiş de yeni gümrük zammını vermiş ise ve ona makul bir kar ilave ederek satıyorsa kimsenin bir şey söylemeğe hakkı olamaz. Fakat hakikat öyle değil, şöyledir: Yeni kâğıt gelmemiş, yeni gümrük resmi verilmemiş, depolarda yeni bir icar zammı veya fevkaladelik yok... Buna rağmen fiatlar galiba hep birlik olarak bir gece içinde yükseltiiverdi. Ne ararsanız yoktur. Ne boy kağıt sorsanız kalmamıştır. Sermayesi 17,5 kuruş olan bu adi kağıtlar 35 kuruşa satılıyor ve bu gidişle; satılacaktır da.

Dergi ve kitap bastıranların kâğıt bulamamaktan ve pahalılıktan yakındıkları ve derginin de bundan etkilenebileceği belirtilmektedir:

Mecmuacılar, matbaacılar, kitap bastıranlar hepsi hepsi sızlanıyor, fakat, ne çare kağıt yok! da ondan! İkinci nevi kağıt, fiatına 25 kuruş teklif edilirse yoktur. 35 kuruşa alınacağı işrab edilirse kaat vardır ve bol bol vardır, ve çünkü kar vardır, ihtikar vardır...

Sevgili karilerim! Sizlere hergün daha iyi bir şekilde görünmeği candan istiyen bu mecmua bir gün acayib bir şekil ve şurette çıkarsa şaşmayın. Muvakkattir... Kağıtçıların ittifakına ve bu ittifaka henüz bir sekte gelmemesine bakılırsa kaat buhranı!! vardır bizi mazur görün.

Tüm bu tartışmalar çerçevesinde devletçilik döneminde kültürel düzlemde bir takım çalışmalar yapıldığını ancak

²²⁰ *Haftalık Sinema*, sayı 7, 31 Mart 1937.

Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında ve devletin her alana el attığı hatırlanırsa neden sinemacılığın gelişmediği ortaya çıkmaktadır. Nijat Özön'ün de belirttiği gibi; devlet durup dururken sinemayla ilgilenmez, sinemanın şu ya da bu bakımdan sağlayacağı yararları bilmeyebilir. Bunu yetkili kişilere anlatacak, devletin sinemayla ilgilenmesini sağlayacak olanlar herkesten önce sinemacılarıdır.²²¹ Sinemanın önemine vurgular yapılmasına ve propaganda gücünün farkına varılmasına karşın film üretiminin kısıtlı olması ve bunun nedenlerinin sinema dergilerinde de gereğince tartışılmamış olduğu görülmüştür.

²²¹ ÖZÖN, **a.g.e.**, 1995, s.56.

SONUÇ

Devletçilik döneminde kültürel devletçilik politikalarının sinema alanındaki dergilere yansması, sinemanın eğitcilik ve öğreticilik boyutlarıyla bu dergilerde tartışmalara konu olması sinemacıların ve dergileri çıkaranların bakış açısına bağlıdır. Dergilerde sinemanın eğitcilik ve öğreticilik boyutlarına yer verildiği ancak bu yazıların Hollywood haberleri arasına sıkıştırıldığı ve sinema konusu üzerinde yeterince durulmadığı görülmüştür.

Dönemin sinema dergilerine bakıldığında sayıca az ve yayınlanma süreleri kısa²²² olmasının yanında bir kısmının sinema salonlarında gösterime giren filmlerin tanıtım dergileri olduğu ve içerik yönünden de Hollywood haberleriyle sınırlı oldukları görülmektedir. Bu durum sinemacıların sinemaya bir eğlence gözüyle baktıklarını ve bu bakış açısını dergilere de yansıttıklarını göstermektedir.

Devlet bütünsel kalkınma modeli çerçevesinde hareket ettiği için kültürel gelişmeye de önem vermektedir. Devletin sinemayla ilgilenmesini sağlayacak aydınların az oluşu yetkilileri gösterimi destekleyici çabalarda sınırlamıştır. Çünkü sinemanın sanat, kültür, ekonomi, endüstri ve ticaret yönlerinin birbiri içine geçen karmaşık yapısını, yetkili kişilere anlatacak,

²²² Dönemin kütüphanelerde ulaşılan sinema dergileri ise: *Haftalık Sinema* (1930/1931- 1936/ 1937), *Sinema Tiyatro* (1934/1935), *Sinema Objektifi* (1937/1938), *Yeni Sakarya Sinema Mecmuası* (1936/1938), *Ülkü Sakarya Sinema Mecmuası*(1937/1938), *Sinema ve Tiyatro Heveskari Mecmuası* (1930/1939), *Sinema Alemi* (1935/1937), *İstanbul Sinemaları* (1937/1940), *Ankara Sinemaları* (1934/1935/), *Sinema Mecmuası* (1934/1935), *Sine-Post* (1935), *Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi* (1931/1937), *Ekran Sinema Mecmuası* (1933/?), *Film Dünyası* (1939/), *İpek Film Magazin* (1933/1937), *Foto Süreyya* (1931/1934), *Yıldız* (1938/)

devletin sinemayla ilgilenmesini sağlayacak olanlar herkesten önce sinemacılarıdır. Sinemacıların; “devlet sinemayla ancak vergi ve denetleme için ilgilenir” sözü bir gerçeği yansıtır; ama diğer yandan, devletin sinemaya gereken ilgiyi göstermesi için sinemacıların ağırlıklarını yeterince ortaya koymadıkları ya da bu fırsatı ele geçirdiklerinde yetkilerini yanlış yola yönelttikleri görülmüştür.

Sinemanın önemine vurgular yapılmasına karşın film üretiminin yetersiz olduğu ve bunun nedenlerinin sinema dergilerinde gereğince tartışılmadığı görülmüştür. Sinema dergilerinin içeriklerinin Hollywood haberleriyle doldurulması ve sadece eğlence amaçlı çıkarılmış olmaları da bunun bir göstergesidir. Türkiye’de sinemacılığın geri kalmasının nedenlerinin arasında birtakım aydınların yazıları ve bizzat sinemayla ilgilenenlerin söylemleri de yer almaktadır. Türk sinemasında 1923’ten 1939’a kadar süren döneme “Tiyatrocular Dönemi” denilmektedir. Dönemin en belirgin özelliği, tiyatronun sinema üzerindeki etkileri ve bu etkileri sinema perdesine taşıyan Muhsin Ertuğrul’dur. Tiyatrocular döneminde sinemacılar, sinema ile tiyatro arasındaki ayrılığı bilmediklerinden filmlerin hiçbirisi ‘tiyatro filmi’ olma özelliğini aşamamıştır. Çünkü oyuncu ve yönetmenlerin anlayışına göre tiyatro üstün bir sanat, sinema sıradan, hatta aşağı bir eğlencedir.

Tüm alanda dışa kapanan ekonomi ve kültür alanında kendi içinde atılım yapan Türkiye’de; sinemanın neden gelişemediği maddelenirse;

1. Dönemin sinema yapımcısı olan Muhsin Ertuğrul’un ve sinema oyuncularının sinemaya gereken önemi

vermemeleri sonucunda bunu devlete anlatamayışları ve bu nedenlerle sinema üretiminin yeterli olmayışı

2. Sinema dergilerini çıkaran sinemacıların sinemaya gereken önemi vermemeleri ve bunu yazılarında devlete anlatamayışları
3. Sinema salonlarını işletenlerin sinemaya gereken önemi vermemeleri ve sinema salonlarının az olması
4. Dönemin aydınlarının ve kültür dergilerinin sinemaya gereken önemi vermemeleri
5. Devletin sinemayı gösterim olarak desteklemesine karşın üretim olarak fazla destekleyememesi ve ulusal sinemanın kurulamamış olması
6. İzleyicinin az olması, sinemayı eğlence amaçlı görmesi ve sinema kültürünün oluşmamış olması.

Doğal olarak sinemanın gelişemediği bu ortamda sinema dergileri de gereği gibi gelişememiş, kendilerini anlatamamış ve devletten ve aydınardan destek göremedikleri için ve belki biraz da işlerine geldiği için eğlence içerikli olma özelliği taşımışlardır.

Bu dönemde film üretiminin yaygın olmamasının ve Hollywood'a bağımlılığın sinema dergilerinin içeriklerini de etkilemiş olduğu, sinema dergilerinin içeriklerinin yurt dışında üretilen filmlere ve bunların yıldızlarına odaklanmış olduğu tespit edilmiştir. Devlet ise hoşnut kalmadığı yerli yapım yerine, dışalım filmleriyle halkın sinema gereksinimini karşılamıştır. Bu durum da dergilerin içeriklerini belirlemiş ve Hollywood filmleri ve yıldızlarına odaklanılmıştır.

Devletin sinema endüstrisine el atması, bu endüstriyi desteklemesi, koruması her şeyden önce bu endüstrinin aşılması olanaksız gibi görünen güçlüklerinden doğar. Ama devletin sinemayla ilgilenmesinin başka nedenleri de vardır. Sinema büyük ve varsıl bir endüstri koludur, devlet ve yerel yönetimler için iyi bir gelir kaynağıdır. Ama daha önemli bir neden; sinemanın sanat ve anlatım aracı olarak taşıdığı büyük güçtür. Sinema bir ulusun kültürünü, ulusal özelliklerini en iyi yansıtan araçtır; büyük bir etkileme ve propaganda gücü vardır. Bundan dolayı, sinema alanını yabancı ülkelerin tekeline bırakmak kendini bilen hiçbir ülkenin işine gelmemelidir. Oysa, Türkiye'de sinemanın bu nitelik ve özellikleri aydınların çoğunluğunca anlaşılamamış; sinema alanı kendi yazgısıyla baş başa bırakılmıştır.

Sinemanın ekonomik, kültürel, sanat ve propaganda tabanlı olduğu felsefesi yerleşemediğinden sinemada dış alımlara gidilmesi sonucu sadece eğlence amaçlı çıkarılan dergilerin içeriğinin de Hollywood haberleriyle sunulmasına yol açmıştır.

KAYNAKÇA

ABİSEL, Nilgün; **Sessiz Sinema**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayıncılık, 1989.

ABİSEL, Nilgün; **Türk Sineması üzerine yazılar**, Ankara, İmge Kitabevi, 1994.

AKŞİN, Sina; **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2001.

AKŞİN, Sina; **Çağdaş Türkiye 1908–1980**, İstanbul, Cem Yayınevi, 2005.

ALP, Tekin; **Kemalizm**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.

ALTIPARMAK, Aytekin; **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı13, 2002.

ATAY, Falih Rıfkı; **Çankaya**, İstanbul, Bateş Yayını, 1984.

AYDEMİR, Şevket Süreyya; **Tek Adam** İstanbul, Remzi Kitabevi,1981.

AYSAN, Mustafa; **Atatürk'ün Ekonomi Politikası**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2000.

AYSAN, Mustafa; **Atatürk ve Ekonomi. Muhasebe ve Finans Dergisi**, sayı 20, 2003.

BAYLEY, David; **The Police and Political Development in Europe The Formation of National States in Western Europe** içinde Chales Tilly (ed.) New Jersey: Pirnceton University Pres, 1975.

Başgöz, İ. and Wilson H. **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk**, Ankara, Ajans Türk Matbaacılık, 1968.

BORATAV, Korkut; **Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985)**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1998.

BORATAV, Korkut; **Türkiye'de Devletçilik**, Ankara, Savaş Yayınevi, 1982.

COŞKUN, Ali; **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, sayı4, 2003.

ÇELEBİ, Esat; "Atatürk'ün Ekonomik Reformları ve Türkiye Ekonomisine Etkileri (1923-2002)", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, sayı 5, 2002.

ÇİFTÇİ, Ahmet; **Radyo ve Televizyon Hukuku**, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 1999.

ERDOĞAN, İrfan, Korkmaz, ALEMDAR; **Öteki Kuram**, Ankara, Pozitif Matbaacılık, 2002.

ERGÜN, İsmet; “Dünden Bugüne Türkiye Ekonomisi ve İkibinli Yıllara Bir Bakış”, **H.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 7, 2001.

EROĞLU, Hamza; “Türkiye’de Devletçilik ve Sağladığı Yararlar”, **Atatürk Döneminin Sosyo-Ekonomik Sorunları Semineri**, 1982.

EVREN, Burçak; **Başlangıcından Günümüze Türkçe Sinema Dergileri**, İstanbul, Korsan Yayın,1993.

EVREN, Burçak; “Hürriyet Gösteri 3“, **Sinema Dergileri**, sayı 35,1983.

GİRİTLİ, İsmet; “Kemalizmin Sosyo - Ekonomik Yönü. Atatürk Devrimleri“, **I. Milletlerarası Simpozyumu Bildirileri**, İstanbul, İ.Ü. Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları,1975.

İÇEL, Kayıhan; **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2005.

KEYDER, Çağlar; **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)**, İstanbul, Tarih Yurt Vakfı Yayınları,1993.

Kocabaşoğlu, Uygur; **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna**, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yayınları, 1980.

KUYUCUKLU, Nazif; **Türkiye İktisadı**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1986.

MALİK; A:Hilmi; **Türkiye’de Sinema ve Tesirleri**, Ankara, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1933.

MCQUAIL, Denis, Sven, WINDAHL; **Kitle İletişim Modelleri**, çev. Konca YUMLU, Ankara, İmge Kitabevi, 1997.

MİGDAL, J. S.;
State in Society: Studying New States and Societies, Transform and Constitute One Another, Cambridge, Cambridge University Pres, 2001.

OKYAR, Fethi; **Üç Devirde Bir Adam**, Yayına Hazırlayan Cemal Kutay, İstanbul, 1980.

ONARAN, Alim Şerif; **Türk Sineması**, Ankara, Kitle Yayınları, 1994.

ONARAN, Alim Şerif; **Muhsin Ertuğrul’un Sineması**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1985.

ÖNDER, İzzettin; “Ekonomik Kriz”, **Yeni Türkiye Dergisi**, sayı 41, 2001.

ÖZÖN, Nijat; **Karagözden Sinemaya**, Ankara, Kitle Yayınları, 1995

ÖZÜN, Nijat; **Türk Sineması Kronolojisi**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1968.

ÖZGÜÇ, Agah; **100 Filmde Türk Sineması**, İstanbul, Bilgi Yayınları.

ÖZGÜÇ, Agah; **Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlkler**, İstanbul, Yılmaz Yayınevi, 1990.

ÖZTÜRK, Serdar; **Kahvehane ve İktidar**, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2006.

ÖZTÜRK, Serdar; **Sinema Seyir Siyaset**, Ankara, Elips Kitap, 2005.

ÖZTÜRK, Serdar; "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halk Kitaplarını Modernleştirme Çabaları", **Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, sayı 21, 2006.

ÖZUYAR, Ali; **Babalide Sinema**, İstanbul, İzdüşüm Yayınları, 2004.

PALAMUT, M. ve F. GİRAY; "Cumhuriyet'ten Günümüze Yaşanan Mali Krizler ve Uygulanan Politikalar", **Yeni Türkiye Dergisi**, sayı 41, 2001.

SCOGNAMİLLO, Giovanni; **Türk Sinema Tarihi**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003.

SERİN, Necdet; **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi**, Ankara, AÜSBF ve Basın-Yayın Yüksek Basımevi, 1982.

TAN, Nail; “Atatürk Dönemi Tiyatro ve Opera Çalışmalarında Türk Halk Kültüründen Nasıl Yararlanıldı?”, **I. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, 2001.

TANİLLİ, Server; **Uygarlık Tarihi**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1994.

TEZEL, Yahya Sezai; **Cumhuriyet Döneminin İktisat Tarihi (1925-1950)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.

UYAR, Hakkı; **Vatan Cephesi**, İstanbul, Aydoğan Matbası, 2001.

Türkiye'de Devletçilik ve Özelleştirme, **Atatürkçü Düşünce**, sayı 62, 1999.

1930’ların Sinema Dergileri:

Haftalık Sinema (1930/1931- 1936/ 1937)

Sinema Tiyatro (1934/1935)

Sinema Objektifi (1937/1938)

Yeni Sakarya Sinema Mecmuası (1936/1938)

Sinema ve Tiyatro Heveskarı Mecmuası (1930/ 1939)

Sinema Alemi (1935/1937)

İstanbul Sinemaları (1937/1940)

Ankara Sinemaları (1934/1935)

Sinema Mecmuası (1934/1935)

Yeni Film Haftalık Sinema Gazetesi (1931/1937)

Ekran Sinema Mecmuası (1933/?)

Film Dünyası (1939/)

İpek Film Magazin (1933/1937)

Yıldız (1938/)

Foto Süreyya (1931/1934)

EKLER

Gazeteyi Niçin Çıkarıyoruz .²²³

Gazetemiz, memlekette kendisini kuvvetle hissettiren medeni ve bedi'i bir boşluğu doldurmak arzusile çıkıyor.

Her gün, her medeni memlekette bir çok sinema gazetesi çıkar ve halka, bu mühim temaşa hayatı hakkında yeni yeni malumat verdiği halde bizde filim ve filim sanatkârları ile iştigaleden tek bir gazete yoktur. İşte gazetemiz bu noksanı gidermek maksadile neşrolunuyor.

Gazetemiz, sevgili okuyucularına her yeni filim, her yeni artist hakkında en yeni haberleri, en yeni resimleri takdim edeceği gibi, İstanbul ve taşra Sinema hayat ve hareketleri hakkında da havadisler verecektir.

Başlarken.²²⁴

İstanbul da zaman zaman sinema mecmuaları intişara başladı ve hepsi maalesef az, çok kısa bir zamanda faaliyetlerini tatil ettiler. Bunun birçok sebepleri var bunları burada tahlil etmek istemiyoruz.

Hali hazırda memleketimizde münhasıran sinemadan bahseden mecmuanın bulunmayışı bizi (*Haftalık Sinema*) yı neşre sevketti. Gayemizi birkaç satırla hülasa edeceğiz.

²²³ **Haftalık Sinema**, sayı 1, 1930.

²²⁴ **Haftalık Sinema**, sayı 1, 17 Şubat 1937.

Mecmuamız, tamamen bitaraf bir sinema ve fimlerin aynası olacaktır. Mecmuamızda her şey ve herkes olduğu gibi görülecektir.

(*Haftalık Sinema*) hiçbir müessesenin propaganda aleti olamayacağı gibi hiç bir şeyi de herhangi bir gaye ile olduğundan başka şekilde göstermeyecektir.

Londra, Paris ve hollywood gibi sinema merkezlerinde temin ettiğimiz muhabirler vasıtasıyla okuyucularımıza en taze ve en calibidikkat havadisleri vereceğiz.

Mecmuamız (bu nüshasından da anlaşılacağı veçhile) büyük bir itina ile basılmakta muhteviyatı ise her sınıf okuyucuyu alaka edecek, eğlendirecek tarzdadır.

Her hafta kapağımızda güzel bir artist portresi bulacağınız gibi 5. sahifemizde de gayet güzel basılmış diğer bir yıldızın resmini bulacaksınız.

Haftalık Sinema kileşe cihetinden de pek zengin olarak inşa edecektir. Baştan başa boy resimler bulunacaktır.

Mecmuamızın her nüshasında muntazaman büyük bir filmin tahlilini, sinema dedikoduları başlığı altında eğlenceli fıkraları, gülünç karikatürleri, bir artisti bütün hayatı ve sinema bilgisi altında calibi dikkat bir eserin tefrikasını bulacaksınız.

Eğlence sahifemizde bilmece ve müsabakalarla, okuyucularımızı hem eğlendirmeye, hem istifade ettirmeye çalışacağız.

Okuyucularımızdan göreceğimizi ümit ettiğimiz teveccühün, mesaimizi arttıracakı tabiidir.

Sinema, artık vakit geçirmek için girilen bir eğlence yeri olmaktan çıkmıştır. Sinema bilhassa seslendiğinden beri, hakiki hayatı öğreten bir mektup olmuştur.

Seyredilen her filmde (iyice dikkat ederseniz) mutlaka yeni bir şey öğrenirsiniz fakat bu öğrenilen şeyin daime fenni ve ilmi bir şey olacağını iddia etmiyorum. Bununla beraber ekseriya bunun faydalı olduğuna şüphe yoktur.

Ahlaksızlığın mutlaka sonunda cezasız kalmayacağını suçsuz olanın herhalde hakkını kazanacağını filmlerle kaç defa görmüşsünüzdür.

Sarhoşluk neticesinden insanların katil bile olacağını orada gördüğünüz gibi, ihtiyatsız, hareket eden insanların daima tuzağa düştüklerini de orada görürsünüz.

Delikanlılara mertlik, zayıfları himaye etmek gibi birçok ahlaki meziyetleri ta küçük yaştan sinema aşılar.

Filmlerde talebenin tarih, coğrafya vs. gibi bir çok ilim ve fenler hakkında malumat edindiğini ispat için eserler göstermeye lüzum görmüyorum. Daha basit fakat nazari dikkati çekmeyen küçük noktalara temas edeceğim.

Sinema sayesinde kızlarımız güzelliklerine, zarafetine fazla dikkat etmeye başladılar. Gençlerimiz şık ve temiz giyinmeye koyuldular.

Hele kadınlar için sinema her şey denilebilir. Greta Garbo'nun lanse ettiği küçük şapkayı, Cin Harlow'un platin saçını, John Kravhford'un dudak boyama tarzını kadın filmlerde görerek öğrenmiş, kocasını elinden kaçırmamak için ne tarzda hareket etmesi lazım geldiği misaller ile görerek almıştır.

His ve düşünce üzerinde de sinemanın tesiri büyüktür. Bir kralın, bir çobanın kızı ile, bir milyonerin sekreterin ile, banka direktörünün daktilosu ile, bir şoförün milyarderin kızı ile evlenmesinde bir mani olmadığını sinemada görürsünüz.

Diğer taraftan ahlaksız birini eş olarak seçenin ne felaketlere düşeceğini de orda anlarsınız.

Mevzu o kadar geniş ve uzundur ki sayfalar dolusu yazı yazılsa tükenmez.

Fikrimi şu bir satırla hülasa edeceğim.

Sinema, bugün öyle bir kitaptır ki ; karanlıkta bile okunur ve her hangi lisanda olursa olsun anlaşılabilir.

Kiliseci, Büyücü ve Emperyalist Filmler .²²⁵

Sinemaları muntazaman takip etmemek saadetine varanlardan biriyim. Sakın benim mürteci olduğuma hükmetmeyiniz. Bu menfi halimin sebebi sinema filmlerinin umumiyete kötü yapılmasındandır Bu kötülük bir tesadüfün eseri değildir. Bu kötülük isteyerek olur. Bugün bütün dünyada

²²⁵ **Yeni Adam**, sayı 198, 1937.

kötü filmler yapılmasının bir tek sebebi vardır. Sinemacılık büyük kapitalistlerin elindedir. Kapitalist para kazanmayı düşünür, yalnız onu düşünür. Onun için halkın en mürteci duygularına hitap eder: cin, peri, gulyabani, esrarlı kuvvetler. Kapitalist dincidir. Ona din lâzımdır. Sefalet iltirap çeken insanlara teselli, uyuşturucu madde, afyon olarak din. Onlar uyuşuk kaldıkça bu kanlarını emecektir. Onun için din lazımdır. Kapitalist mutlaka emperyalist olur. Çünkü ona malını satmak, ham madde ve ucuz işçi bulmak için sömürge lazımdır. Sömürge de emperyalist ve militarist bir devlettir. Bugünkü sinema filmlerinin bütün kötülükleri işte bu kapitalist zihniyetten doğuyor.

Bu yaz geçen yıl da olduğu gibi Bağlarbaşı'ndaki Hale sinemasıdır. Fakat görebildiğim bir iki film bir tarafa gördüklerimi mühim bir kısmı kilise, papas, büyü, sır ve emperyalist ordular filmleri idi. Her akşam en aşağı 500 kişi bu sinemanın kapısından 5 kuruş verip içeri giriyor, emperyalist orduları, sırlı ve büyülü kuvvetlerin kilise ve papasların filmlerini görüyordur.

Ne garip tezat, değil mi, memleket imparatorluğu yıkıyor, hilafeti de softalığı da yıkıyor, evliyalar mezhebini, adağı yıkıyor, büsbütün laik bir terbiye yolu tutuyor, fakat kapitalistlerin filmleri bizim halkımıza kilise, papas, büyü, sır, militarist aşısı getiriyor. Denilebilir mi ki bunlar filmdir ve hiçbir zararı yoktur. Otomobil direksiyonunu şöförsüz yürüten, istediği zaman "gözden nihan" olan, istediği zaman tabiatüstü üstatları yardıma çağıran şandu filmini gördüm. Sinemadan çıktıktan sonra rast geldiğim çocuk ve genç adama sordum; "nasıl buldunuz bu filmi?" dedim, "çok güzel" dediler...

Bu durum halk için zararlıdır. Köprüde sağdan gitmesini, yere tükürmemesini henüz öğrenmemiş insanlar var ki 5 kuruş verip içlerine zehir alıyorlar. Din propagandası yapan bir softa, büyü yapan bir büyücü, yabancı devlet propagandası yapan bir casus ne kadar tehlikeli ise, bu filmlerde o kadar tehlikelidir. Yapılacak şey çok basittir. Üç noktada topluyorum; 1- Türkiye'ye giren filmleri kültür bakımından daha sıkı kontrol etmek. 2- Kilise, büyü, militarizm propagandası, hatta motifi taşıyanları yasak etmek. 3- Rejim ideali ve modern kültür değerleri taşıyan yerli filmleri sübvansiyonne etmek. Bugünkü film bir tehlikedir, halkı onun ağına düşürmeyelim.

Film işinin şimdiye kadar bu bakımlardan ve pek yakından tetkik edildiğini ben hiç hatırlayamıyorum. Bunun sebebi şudur; filmin kandırıcı ve inandırıcı rolüne bir türlü inanmamışızdır. Ben dostlarıma, arkadaşlarıma çok mühim bildiğim bir takım düşünceleri naklederim. Çok defa bu düşünceler üzerinde ikinci defa görüşüldüğünü işitmemişimdir. Fakat Elşeytan filminin bir çok parçalarını tekrar tekrar anlatan ve anlatarak zevklenen bir çok çocuklar, gençler ve ihtiyarlar gördüm. Demek ki film en müessir olandır.

Kıraat kitaplarıyla yurt, millet kültürü verileceğini düşünmek bir derece hasislik olur. Bugünkü kültür vasıtalarının başında radyo ile sinema geliyor. Bunların tehlikesi gibi kuvvetini de bilelim.

Sinemanın Faydaları²²⁶

Birçok kimseler sinemayı sade bir eylence yeri zannederler.

Halbuki hiçte öyle değildir. Sinema yalnız eylence yeri değil, sinema mektep, sinema hoca, sinema her şeydir.

Bu sözlerimizin doğru olduğunu aşağıdaki satırları okuduktan sonra sizde tasdik edeceksiniz.

Çocuklar sinemayı neden severler?

Hiçbir çocuk yoktur ki sinemayı sevmesin. Neden?... Çünkü çocuk hayalinde yaşattığı şeyleri, yaşamak istediği maceraları orada görerek bunun biraz olsun o suretle tatmin ettiği için sinemayı sever. İkincisi ise sinema çocuğun muhayyelesinde yaşattığı, düşüncelerini canlandırdığı için hoşlarına gider.

Sinema çocuğun fikrinin inkişafına yardım eder, bir çok bilmediği şeyleri öğretir.

Yalnız çocuklar için faydeli olduğunu söylediğimiz sinema bazı aksi tesirler yapar, çocuğun fikrini altüst eder, ahlakını bozar. Bunun için çocuklara avanturi, kafasının halledemeyeceği, karışık, aşkı filimler gösterilmemelidir.

Çocuk bazı, böyle filimlerde gördüğü şeyi taklit etmek ister. Bu pek enderdir.

²²⁶ **Sinema ve Tiyatro**, sayı 3, 1934.

Fakat bununla beraber bu filimlerin yerine çocuklara bilgilerini arttıracak ahlaki terbiyevi, coğrafya malumatlarını genişletecek ve tarihi filimler gösterilmelidir.

Mektep sınıfları nasıl çocukların malumatına göre ayrılıyorsa çocukların yaşına göre filimlerde ayrılmalıdır. Çocuğa zihnini yormadan, körlemeden, fenalığı, eyiliği anlatan edebi, tarihi, hissi, ilmi ve milli filimler gösterilmelidir.

Eğer mekteplerde (tarih, tabiat, coğrafya) dersleri sinema ile gösterilecek olursa alınacak neticenin iyi olacağı yüzde yüz muhakkaktır.

Belki ders bazı çocukları sıkar fakat sinema ile verilen ders asla hiçbir çocuğu sıkmaz.

Sonra okuduğu şeyi unutan çocuk gördüğü şeyi kolayca unutmaz. Bunun için çocuklara mahsus filimler yaptırılmalı, gösterilmelidir.

Sinema yalnız çocuklar için değil büyükler içinde faidelidir. Hatta medeni bir insan için sinema ihtiyaçtır da.

Musiki nasıl ruhun gıdası ise sinema da medeni bir insanın ikinci bir ihtiyacıdır.

İlerideki sayılarımızda sinemanın büyükler üstündeki tesir ve faidelerini yazacağımız için yazımızı şimdilik burada kesiyoruz.

Terbiyevi Filimler: Yapılma ve Mübadele Edilmeleri için Milletlik ve Milletler Arasındalık Nasıl Bir Teşkilat Lazımdır²²⁷

Çoktan beri ve hatta harpten evvel, sinemanın ne bugünkü geniş yayılışı ne de teknik intişafı husule gelmemişken, icat fikri taşıyan bazı kimseler sinemayı hem bir propaganda hem de bir terbiye vasıtası olarak kullanmayı düşünmüşlerdi.

Böylece yaptığı ameliyatı filme aldırıp yüzlerce talebeye canlı bir ders gösteren meşhur bir cerrahın bu usulden istifade ettiğine şahit olmuştuk.

Bu tarihten berri ortaya atılmış bulunan bu fikri açılarak her tarafa yayıldı. Bu günde yetiştirmekte bulunduğu talebelere bu çok faydalı ve meyva verici olan projeksiyon usulünü kendisine yardımcı kılmıyan bir tedris ve terbiye mühessesesi hiç yok gibidir.

Bundan iki sene evvel maarif nezaretinin teknik tedris müdürlüğü bazı sanat sahiplerini mesaisini filime alınmasına karar verdi. Bu kararın tahakkuk ettirilme işi de M. Jeam Benoit Levy' e verilmiştir. M. Levy' nin bu işi başarılmasına seçilmesi çok uygun olmuştur. Zira bu zat Delaberche'in eseri olan M. Auguste hakkında çok dikkate değer bir film vücuda getirmeye muvakkak olduğu nokta aynı senenin birince kanununda 'Fransız ilim ve tıp birliği bordeaux şehrindeki toplantısında, Dr.Claoue ve Commandon' un ve Mr. Jean Painleve'nin mesaisine dair bazı tıplık ve cerrahlık filimler

²²⁷ **Yeni Adam**, sayı 22, 04 Haziran 1934.

gösterkti. Toplantı bu filimlere çok alakalandı ve böylece başlanılmış bulunan bu mühim teşebbüsün devamını isteyen bir beyanname neşretti.

Esasen terbiyevi film meselesi mana ve ehemmiyeti icabı olarak, memleket hududlarını aşarak ve milletler arasındalık hukuk müesseselerini tutacak vaziyeti gelmişti. Bunun içindir ki Genevre' de, geçen senenin sonunda, terbiyelik mahiyette oldukları anlaşılan filimlere, mukaveleye girmiş bulunan bütün memleketlere ücretsiz ve serbestçe girebilmelerini temin edecek bir tasdikname verilmesi karar altına alındı.

Filimlerin kontrolü vize vermek selahiyetini taşıyan Roma'da milletler arasındalık terbiyelik sinema enstitüsü tarafından yapılır. Bununla beraber şüphe yok ki her memleket yalnız kendi tayin edebileceği bazı milletlik siyaset sebeplerinden dolayı, bu filimlerin tahdit veya yasak edilmesi hususunda serbesttir.

Milletler cemiyetinin çocuk koruma komitesi de bu mesele ile uğraşmıştır. Bu itibarla çocukların yararına ve onlar için yapılan filimleri korumak imkanlarını tetkik etmiştir.

Görülüyor ki bu mesele uzun zamandan beri herkesi düşündürmekte bulunduktan başka şimdi de hem milletlik hem de milletler arasındalık hukuk müesseselerini uğraştırmaktadır. Bu saygıyla bu hayırlı teşebbüsle çok faydalı eserlerin meydana geleceğini ummakta haklıyız.

Terbiyevi Sinema²²⁸

İtalya'da gittikçe taammüm ediyor. Bu ay Roma'da beynelmilel terbiye ve tedrislik sinema kongresi yine bütün dikkatleri üzerine toplamıştır.

1933 senesinin son aylarında bu memlekette (S. A. C. E. B.) ismiyle gayesi ilk ve orta mekteplerde sinemayı verimli bir surette kullandırmak olan bir cemiyet meydana gelmiştir. Bu cemiyetin elindeki vasıtalar çok basit ve ucuz bir projeksiyon makinesinden ibaret ve gösterdiği filmlerde biri tedrislik, diğeri ilimlik “vulgarisatıyon” yayma gibi iki güç sonluayan filmlerdir.

Diğ er taraftan sinemayı büyük mikyasta kullanan mesleklik yollarına mektepleri denilen mektepler açılmıştır. Bu mektepler iptidai tahsili tamamlamakla beraber, aynı zamanda çocuğu bir meslek intibahına doğru çevirmektedir. Demek ki bu mektepler teknik mesleklik neviden olduklarına göre, burada gösterilen filmlerle ekseriside teknik mahiyettedir. Fazla olarak, tetkik ve telebbü için kolaylaştırıcı bir vazife gören canlı resim ve şemalarda bu filmlerin içerisinde mühim mevki almaktadırlar.

Bu suretle meydana getirilen filmlerin en iyilerini seçmek şartıyla beynelmilel bir koleksiyon vücade getirmek çok alaka uyandırıcı ve terbiyelik ehemmiyet olduktan başka, aynı zamanda sanayi alemine de temas edip menfaatlandıran bir teşebbüs olur.

²²⁸ Yeni Adam, sayı 27, 2 Temmuz 1934.

Sinema ve Gençlik²²⁹

Bugün garp aleminde en kuvvetli ve en müessir propaganda vasıtası şüphe yokki filimdir. Fakat bu kuvvetin cemiyet hayatı üzerindeki tesirlerinin muhtelif şekillerini ve muhtelif manzaralarını tetkik edecek bir sistemli çalışma bulunulmamıştır. İşte bu ihtiyaca cevap vermek kaygusu ile 1929 senesinde Newyork'ta toplanan payne Fund teşekkülü Amerika'nın en güzide terbiyecilerinden mürekkep olan 'educational resource committee' sinin u hususta faaliyette bulunabilmesini mümkün kılmıştır. Bu araştırmalardan alınan neticeler iki eserde eşredilmiştir. Bu kıymetli eserlerin üçüncüsünü Edgar Dale'in 'How to apreciate motion pictures' ismindeki kitabı teşkil etmektedir. Bu eserlerin üçüde muasır filmin çocuk üzerindeki tesirlerin başka başka bakımlardan araştırmayı sonluyor.

Film hakkında ne düşünülürse düşünölsün, bu üç değerli terbiyecinin koydukarı işin ağırlık ve eemmiyeti çok büyük olduöü aşıkardır.

Bunun içindir ki bu ilim adamları bu etraflı ve fazla geniş olan mevzuu müspet ve dakik bir ilimlik ölçmiye elverişli bir hale sokup muhtelif kısımlara ayırmışlardır. Elde edilen neticelerin canlı bir telkibi işini ise bu tahlil safhasından sonra işleyecek olan ilim adamlarına bırakıyolar.

Zikredilen ilk eser çocuğun filmi seyrederken yaptığı muhtelif aksölamelleri ölçüyor. Bu ölçmeler hassas bir psikogalvanograf ile çok dakik bir pneumokardyograf aletleriile

²²⁹ **Yeni Adam**, sayı 18, 30 Nisan 1934.

tesbit ediliyor. Bu suretle elde edilen grafikler çocuğun gördüğü manzaralardan yalnız derin derin müteessir olduğunu değil, aynı zamanda bu tesirlerin evvelden tahmin edilebilecek derecede çocukta sürekli izler bıraktığını gösteriyor.

Aksülamel şiddeti daha yetişkin çocuklarda hemen hemen azami derecede iken, küçük çocuklarda aşk sahneleri karşısında duydukları heyecanın daha az olduğu, buna mukabil hem erkek em kız çocuklarında tehlikeli ve korkunç olan manzaralara karşı gösterdikleri heyecan çok şiddetli olduğu görülüyor.

Bazı kimseler on altı yaşını dolduran çocukların her filmi görebileceklerine kanidirler, halbuki bu tecrübelerden anlaşılıyor bu yaş bilakis çocuğun cinsellik vakıalar ve hadiselerle karşı en hassas olduğu bir yaştır. Chartes'in eseri de çocuğun film intibalarını almak ve zaptetmek hususundaki kabiliyetinin ders ve malumat edinme tecrübelerinde gösterdiği kabiliyetten kat kat fazla olduğunu meydana çıkarmak itibarile çok dikkate değer bir eserdir.

Her üç eserin layık olduğu bir taktir vardır ki o da hepsinin filme karşı körükörüne ve alelittlak hücum etmek hissinin yanından bile geçmeden sırf film meselesinin ciddilik ve ehemmiyetini aydınlatmak ve terbiyecilerin bu sahada karşılaştıkları ilimlik vazifelerinin yapılmasına yardım etmek için yazılmış bulunmalarıdır.

Sinema ve Tiyatro²³⁰

Sinema ve tiyatronun arasında müşterek bir cihet var, o da bu iki seyir sanatini ayıran huduttur. Zira sinema tiyatronun bittiği yerde başlar. Nitekim sahneye konulabilir diye düşünülen bir film nasıl sinema değilse, dünyanın en mükemmel ve filme en güzel şekilde alınmış bir piyesi de hiçbir vakit sinema olamaz, tiyatro olarak kalır.

Tiyatro “psikolojik dram”ın sanatidir. Bunun için de vazü sahne ve maddi şekillenme ancak seyircinin estetik duygusunu dindirip yine seyircinin karşılaştığı hislik veya cemiyetlik çarpışma mevzuu hakkında bütün zekasını serbestçe kullanıp zevk alması içindir. Halbuki sinema “canlı haya” sanatidir. Ve plastik bir sanattir. Sinema, senaryoyu ancak seyircinin bütün alakasının güzellik duygusunun hayretle, heyecana, hayranlığa kapılması için kullanır.

Bu gayeyi elde etmek hususunda da her vasıttan istifade eder. Gürültü, ses, söz, sükut, musiki, remiz, mimik, renk... İşte bütün bunlar sinemacının elinde olan sihirli ve tükenmez imkanlardır. Esasen asıl mesele de bu imkanları kullanabilmektedir. Zira bu unsurlar hep keyfiyet bakımından ölçülü bir surette terkip olunmak ister. Hatta bu hususta ne kanun ne kaide vardır; her şey artistin ilhamına, hakiki bir sinema eserinin tek ve biricik yaratıcısı olan sinemacının “sevki tabii”sine tabidir. Bu sanat vadisinde ne fikrin ne de mevzuun hiçbir ehemmiyeti yoktur, mühim olan şey onu şekillendirmek cisimlendirmek ifade etmektir.

²³⁰ **Yeni Adam**, sayı 10, 5 Mart 1934.

Gerçi ne dansın heykeltıraşlığı, yahut ne heykeltıraşlığın dansı öldüremediği gibi, sinema da tiyatronun yerini tutamaz ve yerine geçemez. Fakat ergeç bilhassa renkli ve kabartılı olunca film hiç olmazsa tiyatro sanatının bazı eskimiş şekillerini ortadan kaldıracağı muhakkaktır. Bununla beraber filminde televizyonun yayılması az çok mevkiinin değişmesi ihtimali vardır. Hergün gittikçe inkişaf eden sinema sanatının terakkilerine mukabil tiyatro sanatı, kendi mevkiini tutmak üzere techizat ve teşkilatını asrileştirirse, bundan, manen ve maddeten, hem kendi hem de halk istifade etmiş olur.

Cumhuriyet Gençler Mahfeli²³¹

Amatör sahneleri arasında büyük bir namı ve Beyoğlu Cumhuriyet halk fırkasında geniş bir salon ve mükemmel bir sahnesi bulunan Cumhuriyet gençler mahfeli rejisör ve çevirgeni kıymetli ve enerjik bir azimle çalışarak mahfeli ve bu günkü hale getiren bay Muçteba Salahaddin bize 1928 den bu güne kadar çalışmalarını anlattı.

Cumhuriyet Gençler mahfeli sekiz senedir mesaisine ara vermeden muntazaman çalışmıştır.

Mahfelin hali faaliyette bulunan ve tamamen teşekkül etmiş yedi şubesi vardır

1. Temaşa şubesi
2. Muziki şubesi
3. Bilgi şubesi
4. Spor şubesi
5. Yayma propaganda

²³¹ Sinema ve Tiyatro, sayı 7, 1935.

6. Sayma istatistik

7. Güzel sanatlar şubesi

Temaşa şubesi: Açıldığı günden bu güne kadar her sene teşrini evveli birinde çalışmaya başlar, Mayıs sonuna kadar çalışmasına devam eder.

Bu müddet zarfında her on beş günde bir, sabahları saat on birde İstanbul mektepleri talebelerine, diğeri saat 15 buçukta mahfel aza ve ailelerine olmak üzere muntazam müsamereler verilir. Bu mevsim müsamerelerinden başka yazın hayır cemiyetleri menfaatlerine, fırka teşkilatları adına muhtelif sahnelerde yine bedava temsiller verir, ve yurdun muhtelif yerlerinde turneler tertip eder. Mesela birisi Balıkesir himayei etfal cemiyeti menfaatine 3 ve İzmir 9 eylül sergisinde keza temsiller verilmiştir ve Adana'da dahi temsiller verdik.

Bu seneden itibaren on beş günlük aralarda davetiyesiz halka mahsus ulusal ve sosyal kültürü müdafaa eden eserler, oynuyor, arkadaşlarımızın yazdığı ve muvafık gördüğümüz eserleri de tabettiriyoruz.

1927 senesinden 1935 sene kadar kendi sahnesinde ve yurdun diğer yerlerinde verilen temsillerin sayısı 543 dür. Asgari 165 bin kişi bu temsillerle alakadar olmuştur.

Sahnemiz bu gün memlekete diğer amatör teşekkürler arasında teknik bakımdan bütün vesaiti haiz bir sahnedir.

Ecnebi memleketlerde tiyatro cereyanlarını günü gününe takip eder ve sahnemizde daima bunların tatbikine çalışırız.

Musiki şubesi: ulusal musikiyi öğretme ve yayma, ülküsünü yasa etmiştir. Azası on beşe varan bir caz takımımız var.

Bedava piyango, keman nazariyatı musikiye talim eden okurlarımız vardır.

Şimdiye kadar mahfel adına verilen konserlerin sayısı 120 yi bulur. Şu halde bu şubenin mesaisile 5-6000 kişinin alakadar olduğu görülüyor caz takımımızı yine turnelere ve diğer hayır teşekküllerinin daima emirlerin hazır bulunduruyoruz.

Bilgi şubemiz: bedava Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Türkçe muhasebe, biçki ve dikiş kurslarımız vardır.

Yalnız muhasebe bu kurlara devam eden talebenin sayısı 416 dır.

Hocalarımız bu lisanları öğreten mektepler mezunudurlar. İmtihanlarda talebelerimizden aldığımız neticeler bizi çok sevindirecek güçtedir. Yine bu şubeye mülhak kitap sayısı 350 yi geçen bir kütüphanemiz vardır ve her zaman herkesin istifadesine açıktır.

Spor şubesi: Bilimum spor kollarımız açıktır. Talim müsabakalarına her zaman devam ederler. Her sene bir ping-pog turnuvası yaparız. Bu turnuvalara her sene sekseni mütecaviz müsabık iştirak eder ve şampiyonlara madalya ve kupalar verilir.

Sayma şubemiz: yine mahfel faaliyetlerini ihsar cepheden tetkik ederek grafikler, resimler, yazılarla saymaya ve yaymaya çalışır.

Güzel sanatler şubemiz: resim, heykeltıraşı, fotoğrafçılık ve buna benzer güzel sanatları öğretme ve yayma işle uğraşır ve bunları yayma için kurslar ve sergiler açar.

Bu konuşmadan sonra katibi umumi Bay Melih bize mahfelin sahnesini gezdirdi. Sahne mükemmel, aksesuvar zengindir. Hatta diyebiliriz ki, Cumhuriyet gençler mahveli amatör bir mahvel olduğu halde şehir tiyatrosundan sonra gelen en ciddi ve muntazam çalışan bir tiyatro ocağıdır.

Sinema Seyrederken ²³²

Ne zaman sinemaya gitsem oyunun sonunu getiremeden dışarıya fırlarım muhakkak. Hayır!... Hayır!... yanlış anlamayın müşkülpesentim demek istemiyorum. Bilakis gördüğüm filimlerin yüzde doksanından az çok zevk duyarım... Matine nihayetine ermeden kaçmama sebep; bazi sopa düşkünü saygı bilmezlerdir.

Mesela nişanlınızla sinemaya girmiş uslu uslu filim seyrederken paradiden hanki keratanın attığı belli olmayan bir amer iken fıstığı yanınızdaki bayanın başına konar. Şayet gözlerinizi yukarı kaldırıpta meşhur nişancıyı aramak ihtiyatsızlığında bulunursanız vay halinize!... o zaman fişekleri sakız leblebisi olan mitrilyozlar harıl harıl işlemeğe başlar, sonra filimde bir artist rol icabı diğerini öpecek olsa bazı

²³² **Sinema ve Tiyatro**, sayı 5, 1935.

uygunsuzların dudak şapırtıları işitilir. Bu kadarla kalsa kafi. Bu yetmiyormuş gibi birde öteden beriden inceli, kalınlı sesler gelmeğe başlar.

Dahasida var: Bu sefer ikinci pilanda başka bir maskaralık göze çarpar, mesela... hissi bir film seyrederken kulağınıza bir cızırtı gelir. Başınızı otarafa çevirirsiniz. Birde ne görseniz:

Oyunla hiçte alakadar olmayan bir zatı muhterem çakı ile önündeki siranın arkalığına nakış işliyor.

Mübarek adamın sinemaya oyun görmeğemi yoksa oyma yapmağamı gittiğini bir türlü keşfedemezsiniz?...

Hele bazısı, sıralara sicil kütüğünü çıkarmağada üşenmez. Memleketini, babasının adını, hatta oturduğu mahalleyi kaydeder.

Sonra bir artist işi ile meşgulken diğeri fena bir maksatla yanına sokulsa, yine bağırışmalar duyarsınız.

Geliyor, geliyor...

Hişşşt, arkana dönsene yahu!...

Duymuyormusunuz be alık şimdi tepene yumruğu yiyeceksin. Fırlasana!...

Mamafi en ziyade içlerlediğim kimseler bir öök meraklıların nazarını, beyaz berdeden kendilerine çeken, yaramaz çifitlerdir. Bana kalırsa, bu gibilerini ya oturdukları

sıraya zincirle bağlamalı, yahutta sinemanın aydınlıkta aynamanın çaresini bulmalıdır. Ama, siz diyeceksinizki: “ her kes kör, etrafı duvar zan eden o biçarelere içerliyeceğine; üç karişlık esafede yol rehberliği yaptığı için elindeki Nuh zamanından kalma iki yapraklık Mecmuayı – 10 – 15 kuruşa yutturmağa kalkışan bayanlara hırslan!

Yerden göğe kadar hakkımız var amma, bende size: bu mecmua nüsveddesi paçavralara para veren; yahutta kibarcasına yakağı kurtarmak için, bir firansız centilmeni nezaketiyle:

No, no, mersi... diyen züppeler kızıyorum” derim.

Geçen hafta, sinirlerimi tedavi maksadiyle sinemaya gitmemeye karar vermiştim.

Bu yazıyı, bir perde aralığı esnasında yazdığımı söyleyecek olursam, ahdıma ne derece sadık kaldığımı taktir edersiniz.

Atatürk ve Türk İnkılabı ²³³

Türk milleti, kitaba geçmiş tarihinin Asya, Avrupa, Amerika ve Afrika diyarlarında, ilim, san 'at ve kahramanlık gibi bir medeniyet hareketinin Üstadı olarak tanınmıştır. Eski Turan tarihini açan Rus ve Alman alimleri, Orta Asya'daki büyük gölün suları çekilmezden, bu sulak topraklar kurumazdan evvel, oralarda tunç, demir, altın işlerini bilen,

²³³ Sinema Objektifi, sayı 3, 1937.

halk cümhuriyet idaresini kuran ve insan aklının hayat ve dünya kitaplarını yazan bir milletin neş'e ve kahramanlık içinde yaşadığını keşfetmişlerdi. Atatürk'ün kurduğu tarih cemiyeti, Orta Asya Türklerinin, Akad, Sumer, Hitit, Mısır medeniyetleri ve Avrupada eski Yunan Etrüsk medeniyetlerinin esaslarını kurduklarını ve bugünkü medeniyetin düşünce mekanizmasında en büyük amil olduklarını buldu.

Bugünkü ilim aleminde anlaşılmıştır ki, Avrupadaki ilk köy, şehir kurmak, devlet teşkil etmek usulleri de Türkler tarafından Avrupaya getirilmişti. Orta Asyadan kalkan dedelerimiz Latin, Cermen, Frank, İrlanda, İspanyol kıt'alarını istila ediyorlar, oralarda kendi ilahları olan Apollon (Alp Oğlan) namına hüküm sürüyorlardı.

Eğer böyle olmasaydı, İngiliz lisanının yüzde ellisini geçen kelimeleri Türkçe olmaz, Almanca'nın sarf ve nahvinin yüzde otuzu Türk sarf ve nahvine girmez, Fransız lüğatinin medeniyet ve hayat ifade eden kelimeleri Türk lüğatinde bulunmaz ve bugünkü medeniyetin kaynağı olan Yunan mitolojisi de Türk edebiyatının bir tefsirinden ibaret bulunmazdı.

İşte böyle, dünyanın bütün milletlerine hayat usaresi vermiş bir milletin, nefesi söndürölmek istenildiği bir zamanda oldu. Tarihi bilmiyen bir takım bedbaht millet reisleri, bütün dünya ırkları içinde kanı, fikri ve hissi buluna Türk milletini, Anadolu yaylalarında boğmak istemişlerdi.

Aklı yerinde olan her insan sorabilir ki, bütün dünyanın ırklarına enerji veren bir milleti boğmak için o milletin zayıf, bilgisiz ve nihayet medeniyet harici olması icap etmez mi?

Osmanlı padişahları, Türk milletini bu derekeye getirmişlerdi. Arabistan çölünün donsuz, gömleksiz serserilerinin rüyalarından, martavallarından uydurulmuştur akidelerle Türk milletinin fikri, hissi körletilmiş, medeniyetin müessesesi olan Türk milleti de Arap çölünün fellahları gibi insaniyetin en aşağı fikirlerini ifade eden bir saltanatın idaresi altına düşmüştü.

Arap dini, Türk milletinin halk idaresini, aile serbestisini, fikir hürriyetini, terakki hamlesini ve hayat bilgisini yıkmış, çölün ortasındaki parlak yıldızlardan imdat dilenen Arap bedevilerinin dualarını tekrarlayan medrese softalarının hükümdarlığının kurmuştu.

Türk milleti, bu manevi istila altında fikrini kaybettiği gibi, kendisini de, tarihini de kaybetmek felaketine uğraşmış.

İşte bu zamandadır ki, milletin içinden Kemal adında bir Atatürk öne atıldı, Türk milletinin içinde yaşıyan düşünceleri gördü, hissini anladı, asrın medeniyetini tesis etmek için asırlarca maddi ve manevi malzeme vermiş bir millete:

Türk milleti, ben, içinizden ayrı bir adam değilim ve size ayrı bir yol takip ettirmek istemiyorum. Belki, hepinizin takip etmek mecburiyetinde olduğunuz bir şehrahi gösteriyorum, dedi.

Türk milleti, dedelerinin bu dünya şehrahi bilmez değildi. Yalnız padişahlar, bu şehrahi kaybetmişti. Atatürk, bu kabusa ölüm darbesini indirdikten sonra, medreseyi de, şeriatı

da, san'ata ve fikre düşman olan Arap kafasını da kırdı. Eski Türk medeniyetini ortaya çıkardı.

Bugünkü Türkiye, Atatürk'ün Türklük hamlelerinden meydana çıkmış bir alemdir:

Türk kanunları asrileşmiştir, Türk milleti bilgileşmiştir, Türk şehirleri mamureler haline gelmeğe başlamıştır, Türk dünyasında Türk parası hakimdir ve bugün, bir Türk medeniyeti doğmak yolunu tutmuştur.

İnsan düşünür: Türk milleti, bugünkü Asya'nın geri fikirlerinden nasıl kurtuldu? Avrupa'nın bugünkü klasik medeniyetini kuran milletlerin arasına nasıl girdi?

Atatürk, meşhur bir cümlesi ile bu sorunun cevabını vermiştir:

“İki Kemal Atatürk vardır, birisi ben, Kemal Atatürk, diğeri de Türk milletinin içindeki ebedi Kemal Atatürklerdir ki, ben onların hayallerini tahakkuk ettiriyorum.”

Atatürk Türk, milletinin tarihinden ilham alarak bugünkü inkılab hareketini devam ettirmektedir. Bu tarih, evrenseldir. Türk medeniyeti de evrensel olacaktır. Hiç şüphesizdir ki, Meriç kaynaklarından Türk ırkının hudutlarına kadar yayılacak, temiz Türk lisanı da Türk hakimiyeti gibi medeniyet dünyasının kültür dili olacaktır:

“Atatürk, Türk milletine bu büyük yolu gösterdi. Biz de bu büyük yolun yolcuları olduk”

Başbakan Celal Bayar'ın İmar Programı ve Türk Sinemacılığının İstikbali²³⁴

Sinemacılık, her memlekette milli bir güzel san'at haline geldi. Çünkü, hem tiyatronun operet, dram, komedi sahnelerine bir canlılık veriyor, hemde milli fikir ve his bünyemizin, edebi, sınai, zirai, iktisadi eser ve hamlelerini ifade ediyor. Asıl mühim kısmı ise, beyaz perdenin cihana şamil bi alem olmasıdır. Her muvaffak olunmuş eser, dünyanın en kıymetli metarı gibi, dünyanın her yerinde gösterilmektedir. Bunun içindir ki, hiçbir millet, sinemacılığın bu lütfunu tepemez, bir vaziyete girmiştir.

Büyük milletleri bir tarafa bırakıyoruz. Fakat Macaristan, Meksika, Danimarka, İsveç, İspanya gibi Türkiye'nin hemayarı olan milletlerde birer (Hollywood şehri) tesis etmek mecburiyetini duymuşlardır.

Almanya gibi, İtalya gibi, Rusya gibi, İspanya gibi, Meksika gibi, dahili inkılaplarla meşgul memleketler ise, ancak sinema sayesinde inkılabın eserlerini halka tanıtabilmişler, bu eserlerin dünya sinemalarında ki temsilleri ile de milli hareketlerin medeni ve insani hususiyetlerini cihana kabul ettirebilmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, milli esenin fikirle kemale ereceği ve fikrin müşahhas bir şekli olan nefis sanatlarla ifade edileceğini kabul etmiştir. Gerek Atatürk'ün son nutku ve gerek bu nutkun dinamik bir tesviri olan başbakanın programıda esaslara istinad etmektedir. Pek tabidir ki, sinemacılıkta milli

²³⁴ **Sinema Objektifi**, sayı 7,1937.

bir müessese olarak, baş vekalet programına dahildir. Halk hükümeti, Türk inkılabının iştimai bünyesine haklaştırmak ve bu bünyeyi cihanada beşeri bir realite olarak kabul ettirebilmek vazifesini ihmal edemez. Bu vazifenin ifası için, milli sinemacılığın teessüsünden başka vasıta da mevcut değildir. Bu hale göre milli sinema sanayini kurmak mecburiyetindeyiz.

Türkiye’de küçük bir sinema sanayi vardır. Fakat Amerikan sinemacılığının meydana çıkardığı film zenginliği ve artist kudreti karşısında bir vaziyet alacak vaziyette değildir. Nitekim Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere gibi memleketlerde bile bu vaziyet hasılohmustur . bu zengin memleketlerin müteşebbisleri, bankaları, Hollywood’un karşısında aciz kalmışlar, Fransız, İngiliz ve Alman yıldızların Hollywood muhaceretine karşı bile gelememişlerdir. Ancak bu milletlerin hükümetleri ise müdahale edince İtalya’da, Fransa’da, Almanya’da birer sinema şehri kuruldu. Her hükümet bu sinema şehrinin esas masraflarını da bütçesine koydu. Sarayları, müzeleri hatta orduları bile sinemacıların emirlerini amade kıldı. Filmlere görede büyük primler verdi. Bu sayededir ki, her memleketin milli sinemacılığında yenilmez bir kuvvet halinde Dünya’yı istila etti.

Küçük hükümetler ise, bu yardım bahsinde daha ileri gitmişlerdir. Meksika, Macaristan ve Avusturya gibi hükümetler devlet bütçesin mühim bir faslını, sinemacılığa hasretmişlerdir. Ancak bu şeydendir ki, küçük milletlerinde Dünya’yı dolaşan sözünü, sesini ve çehresini görebiliriz.

Bu vaziyete göre Türk sinemacılığı meselesini şu şekilde vaz’edebiliriz: Türk sesini Türk sözünü ve Türk çehresini de

diğer milletlerin sesleri, sözleri ve çehreleri arasında görmek istiyor muyuz, istemiyor muyuz?

Şüphesiz ki istiyoruz, şüphesiz ki celal Bayar kabinesine hepimizden ziyade bu arzuyu tahakkuk ettirmek ister. Biz bu yazımızla başbakanın programına dâhil bunan bi meseleye temas ettiğimizi kabul ediyoruz. Meseleyi teknik bir noktada izah etmek için diyebiliriz ki eğer hükümet diğer devletler gibi Türk sinemacılığın yükselmesinde maddi olarak yardım etmeye karar verir, bu yardımı da milli kontrol hakkını istismar suretiyle yapar. Bir Türk sinema şehri tesis ederse henüz doğmaya başlayan bu milli güzel sanatın faideli eserleri ile karşılaşacak ve tam randımanlı şaheserlerimiz meydana çıkacaktır.

Celal Bayar hükümeti milli meseleleri beşeri kültür noktasından tetkik ve tahakkuk ettirmek istediğini söyledi. Türk sinemacılığını bu noktada tetkik edilince hiçte ihmali caiz olmayan ve hatta her şeyden evvel tahakkuk ettirilmesi icap eden bir mesele olarak kabul edebiliriz. Türk inkılabının vasfı olan dinamizm sinemacılıkla birleşmezse, nakilde kalır, realiteye girmemiş olur.

Türkiye’de Sanat²³⁵

Ulu önder yüce Atatürk’ün sözü üst söz plan aydıışlarında:

“Bir Millet san’atdan ve san’atkardan mahrumsa tam bir hayata mahzar olamaz...” demişlerdi.

²³⁵ Sinema ve Tiyatro, 1936.

Erdem ve san'atkarın değerini anlamayan eski Osmanlı ulusu bu yüzden de hiçbir vakit Atatürk'ün buyurdukları gibi “ tam bir yaşıyışıa erişıememişılerdir” ęnki san'atkar yoktu, hiç bir şey yoktu o zaman...

Ancak Türkiye Cumhuriyeti kurulur kurulmaz bir yandan yeni Fabrikalar yapılır, Anayurd ęelik ağlarla örülürken her alanda yıkılmaz bir azimle yılmadan, ağdıkları sayısız, ęok okulların arasında san'atkar yetişıdiren erdem okulları da açmayı unutmadılar.

Atatürk diğer bir sözlerinde:

“Güzel san'atları başıtan savan dini biz kabul etmiyoruz...” demişılerdi.

Ve yle dini almadık da.

Bugün Türk kadını kendisine gvenmezliğin kara gölgesi altında inlerken, ęarşıafını yırtmışı, bütün acunun modern kadınlarıyla yarışıarak her bakımdan onun gibi ressam, heykeltıraşı, doktor, avukat, memur, artist... saylav oluyor ve onu geğiyor da... z yurda yapılan Türk filimlerinde, tiyatro oyunlarında, kadının san'atını gösteriyor, alkışılanıyor.

Hep bunları, bu bize bir kadının bir dereceye kadar erişılmez gözüken yüzünü kim verdi?

Atatürk, C.H. Partisi...

Anayurdun dört bucağında fabrika bacaları birbiri arkasına yükselir, ticaretin dört bucağı yerleşmiş bütün Türkiye sanayi savaşını, san'at güzelliği ile anlamağa çalışıyor. C. Halk Partisinin ocakları köylere geçerek tiyatronun ne olduğunu aşıyor.

Ankara Türkiye'nin Kalbidir... filmi gösterildiği yabancı Yurdlarda hayretlerle alkışlar topluyor.”

Türkiye’de Filmcilik²³⁶

Türkiye’de filmcilik ne halde!

Kendi filmciliğimizi yazmadan evvel filmcilikte en önde gelen Amerika, Almanya, Fransa, İngiltere’den biraz bahsetmek faideli olacaktır. Buhran seneleri içinde fabrikalar faaliyetlerini taklit eder; şirketler masraflarını azaltarak tasarruf etmeğe çalışırken filim sütudyoları aynı hararetle ve belki de daha fazla olarak çalışmalarına devam ederek binlerce, milyonlarca lira sarf ediyorlardı.

Neden?

Bu suale cevap verelim: “ Çünkü sarf edilen bu paralar akılları durduracak derecede kar getiriyordu. Şundan anlaşılıyor ki filmcilik milli iktisadiyatı sağlamlaştıran; milli serveti arttıran en büyük sanat ve en karlı kazanç yoludur.

²³⁶ Sinema ve Tiyatro, sayı 2, 1934.

Güzel yurdumuzun tabi ve harikulade güzel manzaralarını filme geçmek kadar seyyah celbi için bundan ala propaganda olabilir mi?

İşte filimcilik:

- Milli iktisadiyatı sağlamlaştırarak milli serveti arttıracak.
- Güzel sanatları yükseltecek.
- Yurt için propaganda olacak
- Aynı zamanda en büyük kazançlı ticaret.

İpekçi kardeşler pek büyük maddi ve manevi fedakarlıklarla Türkiye’de ilk ortak İpek Filim sütudyosunu kurdular ve kaybedilen zamanları kazanmak için bir çok eserler yaptılar. Yapılmış olan ve yapılan bu filimler için düşünce ve görüşlerimizi daha ileriki sayılarımızda yazacağız. Eğer bugün mutlaka: “Filimciliğimiz ne halde” diye sorulacak suale cevap vermek lazımsa fikirlerimizi söyleyelim.

“Fena” diyemeyeceğiz. Zira bu işle uğraşanlar vazifelerini yapmışlar ve yapmağa çalışıyorlar. Onların omuzlarındaki memleketi alakadar eden bu mühim vazifeyi hafifletmeğe, yardıma ihtiyaçları vardır. Bu muhakkaktır.

Avrupa filimciliğinin bu iş için milyonlar sarf ederek yükseldiği hiç şüphesizdir.

Bu vaziyet karşısında gönüllerimizin isteki: “Filimciliğimiz yükselsin!” boş bir temenni ve filimciliğimizin yükselmesi geç ve güç olacaktır.

Herhangi işin başlangıcında bir çok eksiklikler olacağı tabiidir. Zamanen iyileşir. Fakat filimciliğin yükselmesi için her cihetle alaka ve sermaye lazım ve şarttır.

İlerisi parlak olan filimciliğimizin yükseleceğini büyük bir imanla biliyoruz: Buna eminiz.

Zira: Ulu rehberlerimizin işmar ettikleri yoldan yürüyerek yardımlarile her sahada olduğu gibi bunda da muvaffak olacağımız şüphesizdir.

Cumhuriyetin Kültür Siyaseti²³⁷

Hakikat korkusu *Yeni Adam* kafasile birleşmiyen bir şeydir muasır insan kafası hakikat korkusu taşımaz, hakikat bilgisi taşır. Muasır adam eksiklerini gizlemeye değil tamamlamaya çalışır.

Cumhuriyet devleti daha, milli hareketin başlangıcında memleketin müdaafası, itiklal, memleketin tamamlığı, milletin hakimliği... bir takım temelleri atmaya başlamış, gün geçtikçe bunlar üzerinde Türk Cemiyetinin yeni ve sağlam binasını kurmuştu. Ancak bu anlayış ve metot sayesinde ki esaretten, şerefsizlikten hatta ölümden kurtulduk. Bunu körler bile görmüş, sağırılar bile işitmiştir.

Bir muvaffakiyet safhası daha: Aynı millet iradesi aynı millet devleti siyasette, hukukta, iktisatta devleşme sözüyle kısaca söyleyebileceğimiz ve tabiata tamamiyle uygun bir plan

²³⁷ **Yeni Adam**, sayı 18, 30 Nisan 1934.

üzerinde çalışa çalışa muvaffak olmuştur. Avrupa ve Amerika'ya nispetle Türkiye'deki nispi refah, işsizliğin yok denilebilecek derecede az olması, Türk parasının itibarı şüphesiz mütemadi ve müspet tedbirlerin eseridir.

Fakat siyasette, hukukta devlet iktisatçılığında Türkiye'nin elde ettiği bu muzafferiyetler terbiye ve daha umumluk bir tabir kullananın kültür bahsinde de aynı mıdır? Devlet cemiyet bünyesinin bütün öteki vazifeleri üzerinde tatbik ettiği koruma, bakım siyasetini bu kültür vazifeleri üzerinde de kullanması mıdır? Benim kanaatimce hayır. Niçin böyle olmuştur? Acaba Türk devleti bu kültür işinin büyük ehemmiyetini takdir etmiş değil midir? Bunu hiç zannetmemeli, zira inkılabın ilk günlerinden beri bunun bir zihniyet ve kültür teşkilatı olduğunu ve olacağını açıktan açığa anlatan sözlü ve yazılı deliller ve emareler pek çoktur.

Yoksa inkılap devleti kültür işini iktisat ve siyaset gibi müessiseler karşısında ikinci derecede bir iş mi saymıştır?... Bu da değil, çünkü böyle bir hiyerarşe, böyle bir kıymet ve itibar sıralaması inkılapçıların fikrinden geçmediği anlaşılıyor. İşte birtakım dağınık teşebbüsler ki bu mühim devlet vazifesinin zaman zaman endişe mevzuu olduğunu bize anlatıyor. Türk ocaklarının halk evlerine kalbi, bundan beş altı sene evvel maarif vekaletinde bir sanayi nefise müdüriyeti umumiyesinin tesisi, Türk tarih encümeninin tesisi, bir dil ve kurultay encümeninin tesisi, Türk dilinin Türkleştirilmesi hareketi, ecnebi memleketlerinin kültür mürakabesi... kültür işine verdiği ehemmiyeti gösterir.

Türkiye'de bütün bu ehemmiyetli alakalar ve teşebbüslere rağmen kültür ve terbiye meselesinin

halledildiğine hükmedilemez. Çünkü iki mühim unsur ve vazıta üzerinde cumhuriyet devleti henüz ne son sözünü söylemiş, ne de siyasetlik gücünü sarfetmemiştir. Biri kültür müessiseleridedir: Türkiye’de mektep bir devlet müessesesi olmuyan hususi mekteplerle ekalliyet ve ecnebi mektepleri de adeta yarı resmi bir hüviyet taşırlar. Fakat yeni hayatın tabiyati iktizası olarak bir mektep kadar kültürle alakası olan diğer müessiseler vardır. İşte sinema, radyo, tiyatro, konservatuar, spor ve beden teşkilatı, gençlik ve hayır dernekleri ve birlikleri hep böyledir. Bunların hiçbirisi bir devlet müessesesi değildir.

İkinci mühim noktaya, hatta isterseniz, en mühim noktaya geçelim. Bu müessiselerin içi, taşıdığı kıymetler ve teknikler nedir? Hangi devrin, hangi medeniyetin, hangi zümreninkilerdir? Açıkça söylemek lazım gelir ki, *Yeni Adam*’a lazım olan “herhangi” değil, “kendininki”dir. Çünkü kültürün ne hayatı, ne de hamı, ikisi de iyi değil, muzurdur kültürün yalnız tazesisi makbuldür. Kültür *Yeni Adam*’ın teşekkülü için lazımdır. *Yeni Adam* eski hayatı yaşayacak değildir ki. Ona yalnız bunun için lazım olan eski azığı vermek caiz olsun...

Devlet dileği ve devlet bakımı dışında kalan bütün bu kültür müessiseleri neyi yetiştiriyor? Türk cumhuriyetine layık olan yeni insan soyunu mu, yoksa Türk cumhuriyetine yaramıyan eski insan soyunu mu? Bu mühim meseleyi siz de düşünün, ben cevabını gelecek sayıda açıktan açığa söyleyeceğim.

Sinema Ufak Bir Sanattır²³⁸

Keman yapmak sanatı dahiler yetiştirecek kadar büyük olan bir sanattır. Nitekim bu sanatın dahileri Stradivarius, Guarnerius ve Amati gibi insanlardır. Bununla beraber bu sanat musiki değildir. Güzel kitaplar tabetmek sanatı da büyük bir sanattır ve Gutenberg'in Elzevir'in isimleri yada değer sanatkar isimleridir. Böyle olmakla beraber bu ne roman, bu ne şiir, ne de edebiyat sanatıdır.

Fonograf diskleri vücuda getirmek sanatı da kendisine mahsus kaide ve sırları olan herkesin karı olmayan bir sanattır, fakat sesi plakta zaptetmek ameliyesi ne kadar nazik, ne kadar ince olsa, onun yine hiçbir zaman ne musiki, ne şarkı, kafekonser ne de tiyatro olabileceği iddia edilemez.

İşte bahsettiğimiz bu sanatların her üçü de musiki, edebiyat ve dramatik sana gibi yüksek sanatların hizmetinde bulunan talih, ufak sanatlardan başka bir şey değildir.

Sinema ancak bir ifade vasıtasıdır. İspatı şudur ki herhangi bir şeyi ifade edebilir...Sinemanın bir eser "yaratabileceğini" külliye inkar ediyorum, sinemanın yapacağı yaptığı şey sadece kendisinden ve kendisinin bütün vasıta ve aletlerden mustakil bulunan ve bunların evvel idrak ve tasavvur olunmuş bir eseri tahakkuk ettirmekten başka bir şey olamaz.

²³⁸ **Yeni Adam**, sayı 24, 11 Haziran 1934.

Böylece, tiyatro gibi tali bir sanat olan ve yine tiyatro gibi dramatik sanatın hizmetin de bulunan sinemanın bu itibarla dramatik sanat üzerinde yapacağı tesir çok ehemmiyetlidir.

Tiyatroya tesiri: Dramatik müellifin sahne bakımından kaçınılmaz olan bütün tiyatrolarını “ convention” eserinden kovması lazımdır. Esasen yeni ifade tarzımız bizi bunlardan kurtarıyor.

Bu “convention” lardan epeyce var. Bunlardan birincisi yer vahdetidir. Mesela herhangi bir hikayeyi artık dört kalıp sabun gibi kati olarak dört sahneye bölünmüş ve dekor değişmesi için لازمolan antraktla ayrılmış olarak tasavvur etmiye mecbur değiliz. Şimdi dramlık müellif piyesini elli, yüz veya üçyüz sahnelik olarak düşünebilir ve hatta düşünmelidir. Fazla olarak artık bağırıp çağırmayı icabettiren muhavereler yazması da şart değil: çünkü perde de artık fısıldamak ta mümkün oldu.

Bütün bu değişiklikler icabı olarak dramatik müellifin eserini yazmaya başlamadan evvel studyoya gidip, yeni ifade tarzına tetkik ve bu tarzın teknik yollarını da tespit etmesi lazımdır.

Bundan sonra bizzat dramatik sahası büyümüş ve gidiş ve ritmi bile kendisine hizmete koşan bu yeni tali sanatının sayesinde değişmiş ve yenileşmiş olacaktır.hakiki sözlü film de o zaman doğmuş bulunacaktır.

Sahneye Koyucunun vaziyeti:

Mimarın planları musıkışınasın “parlitiyon’ u” gibi müellifin de yazılı filmini sahneye koyucuya getirmesini isiyorum.

Sahneye koyucu, ustabaşı gibi, viztüz gibi, şeftorkestr gibi, “realisateur’dür”, tahakkuk ettiricidir. Bu işe küçük bir rol olmaktan pek uzaktır...

Bununla beraber sahneye koyucunun gelen eserine gelip biçmesine, ne kırpmasına, ne de bir şey eklemesine katıyen taraftar değilim.

Hamlet’i yazmıya muktedir olmıyanın, müellifin rızası olmaksızın esere el uzatmasına razı olunamaz.

Bugünkü Sinema Cemiyet Düşmanıdır²³⁹

Arada sırada tektük görülen sayılı filmleri bir tarafa bırakın, bugünkü sinema cemiyet düşmanıdır. Burada “cemiyet” diyerek ne düşünüyorum? Et ve kemikten soyulmuş lahutluk bir mevzu değil, dil, ahlak, hukuk, iktisat gibi bütün et ve kemikleri, bütün selamet ve felaketleri ile müsbet görülen, yaşanan cemiyetin kendisini düşünmüyorum. İşte bu cemiyet içerisinde vazifesi olması lazım gelen bugünkü sinema cemiyet düşmanıdır.

Evvela bu sinema ahlak düşmandır. Ahlak diyerek düşündüğüm her yeni cemiyet adamının düşündüğüdür. Ben ne bir zahit ne de bir orta zaman adamıyım. Onun için ahlak klişesinin içine dinlik irtica duyguları gizliyecek değilim. Öyle

²³⁹ **Yeni Adam**, sayı 18, 30 Nisan1934.

cinslik münasebetler ve öyle hayranlık hareketler vardır ki herhangi laik cemiyette müsamaha edilemez. Sinema şehveti istismar ediyor. Milyonlarca genç, ihtiyar kadın, erkeğin sadece cinslik duygularını uyandırıyor. Bugünkü sinemanın büyük cinayetlerinden biride serseriler kralı, Bedavacılar Şahı... gibi normal cemiyette ahlak mücrimi gibi tanınması lazım gelen hasta tipleri rejisör sanatı ve ıfık yalanlarıyla bir zeka ve irade kahramanı gibi teşhir ve telkin etmesidir. Maymun-adam, aslan-adam sevgileri henüz gönüllerde saklandığı bir sırada King-Kong'un korku ile karışık hayranlığı yaşamıya başlamıştır. Mumyalar müzesi kahramanı çocuklarımızın kafasında bir zeka kahramanı olarak yaşıyor! Çocuklar, kadınlar ve erkekler bu filme bayılıyorlar çünkü korkunçmuş!...

Hiçbir insan davasını görmiyen, hiçbir akıl ve izan oyunu anlatmayan bayağı zabite filmlerinden bahsetmeye lüzum var mı? Bunlar medeniyetleşmemiş olan çocuk ruhunda ve yaşına başına rağmen çocuk kalmış olan büyük insan ruhunda yabani adamın korku, menfaaçilik, haksızlık, intikam gibi hayvanlık hırslarını kımıldatmaktan başka neye yarar?

Sinemanın en az zarar verdiği mevzular eski devirlerin tiplerine imrendiren irtica filmleridir Cryano de bergerac, Sefiller, Other böyledir. Bu 'şaheserler' in bütün kıymetleri yaşattıkları kale, şövalye yahut XLX' uncu adam tipleridir. Nizamettin NAZİF' in herhangi bir pedagoğtan daha geniş kanaatle söylediği üzere, bir şüphe yüzünden sevgili karısını öldürüveren bir adam bugünkü nesil için terbiye modeli olamaz. Sinema bu işte iki kere mücrimdir. Çünkü yalnız eski hayat iştihakını aşılamaıla kalmamıştır. Bu aşırı milyonlar kazanmak hırsiyle yapıyor!

Bugünkü sinema eski koca karı masalları gibi bir ailenin sayılı fertlerine hitap etmiyor. Bugünkü sinema, meddahlar gibi bir kahve halkında hitap etmiyor. Bugünkü sinema 15-16 milyonluk bir millet halkına birden hitap ediyor. Bu hitabını yaparken kuru söz ve basma yazıya müracaat etmiyor, gözün, kulağın, hatta hayatın dilini kullanıyor. Hiçbir ifade vasıtası onun gücünü taşıyor.

Bu işten istifade edenler kimlerdir. Küçükler mi büyükler mi? .Adesenin içine giren binlerce figüranlar mı yoksa sahne tatbikatı yapan dekorcular mı? Hayır! Sadece sermaye sahipleridir. Bugünkü sinema sadece bir kazanç vasıtasıdır. Kazançların en melunu melun olmakla beraber en çok para getireni, insanda en hayvani olan tabakaları sarsanlarıdır: Korku, şehvet, hayal, mucize ihtiyacı. Halbuki bütün bu kuvvetler uyandırılması değil uyutulması, öldürülmesi lazımgelenlerdir. Bu fertlik hayatın kültürle hiçbir münasebeti yoktur. Bir menfaat ve ihtikat müessesesi olan sinemanın cemiyetle alakası yoktur fertte fertliği kudurtmakla geçinen ve şişinen bugünkü sinema cemiyet düşmanıdır.

Sinema, Sanatin Aşık Düşmanıdır ²⁴⁰

Sinema, yağlı boya resmi akademik resmi ve bütün orta kıymetteki sanat ifadelerini kendinde toplıyor. Onda eksik olan yalnız bir şey var: Hayat. Sinema fena romanlara dönüyor, Edebiyatta kullanılan ve artık lafı bile edilmeyen birçok tarzlar, yapma hareketler, şekiller sinemaya yarıyor. Çünkü ona lazım gelen derin güzellik veya bir sanat zirvesi değil, bahane,

²⁴⁰ **Yeni Adam**, sayı 24, 30 Nisan1934.

garibe, göze çarpan ve hülasa, hakiki sanatkar'ın nefret ettiği şeylerdir. Halk sanatle sinema arasındaki bu farkı henüz anlamıyor, fakat, dünkü ve bugünkü bazı eserleri 'tıpkı sinema!,, gibi sert hükümle tenkit etmeye başlamıştır.

O halde sanatın ve edebiyatın aşıkâr düşmanı olan sinema bilakis onların kurtarıcısıdır. Çünkü hakiki sanatı, çirkinin sahasını gösteriyor.

Sinemanın İç Yüzü²⁴¹

Acaba nedir? Neye yarar? Kimler için yapılıyor? Eğlence, propaganda, kültür yapma, haber verme vasıtalarımızdır? İki üç saatimizi karanlık ve her tarafı sımsıkı kapanmış salonda etrafın soluğunu ciğerlerimize çekmeye mahkum eden bir işkence aletimidir? Bir çok tecrübesiz genç kız ve erkeklere şekil ve kıyafet ve ahlakta menfi bir örnek şeklinde devam edecek bir umacımızdır?. Hiç birisine henüz cevap vermiş vaziyette değiliz. Yalnız yorgunluk zamanlarından sonra vakit geçirecek yerlerden biri, beklide başlıcası olduğu için garip bir uysallıkla ayaklarımız bizi bu dört köşe beyaz bezin karşısına sürükliyor. Bundan 20 sene evvel birkaç kişi her şeyi feda ederek holivut'ta bir film sanatı açmağa uğraştılar. Vakıa her şeylerini feda ediyorlardı. Fakat cepleri esasen boş, bu meteliksiz bezirganların kaybedecek bir şeyleri yokduki... Ufak sermayeler bulular ve çevirmeğe başlandı. Parayı bangerin 'sanat' için çalışmağa vakti yoktur. Elinden tuttuğu gazeteleri halkın fikrini aydınlatmak için satın alındığını söylersem tuhaf olur. Gazeteler Yahudi bangerin giriştiği bir işin vardacısıdır. Sırtalarını ilk defa döndükleri

²⁴¹ **Yeni Adam**, sayı 18, 30 Nisan1934.

artistler, tiyatro aktörleri, Amerikanın beş bucağından akın akın işsiz sürüleri birer ‘yıldız olmak ümidile geldiler. Şimdi nasıl istersiniz ki sinema diye isim konan ve yalnız patronlarını doyurmak isteyen müesseseseden fayda görelim? *Yeni Adam*’ın vazifesi, etrafımızı çoktan sarmış bulunan bu tehlikeye karşı koymak olacaktır.

Sinema ve Propaganda²⁴²

Asrımızda sinemanın ne mühim bir mevkii olduğunu, Paris’te bu sene açılacak olan sergide vazih bir surette göreceğiz.

Serginin her pavyonunda, her standda bir ekran bulunacaktır. (asri hayatta ar ve teknikeyspozisyonu) adını taşıyan bu sergide, sinemaya bu derece ehemmiyet verilmesi tabii idi. Çünkü bugün sinemanın kendisi ar ve tekniktir.

Bundan başka sinema kadar mükemmel propağanda vasıtası da yok gibidir.

Aylardan beri bütün dünya sinemalarında, serginin hazırlık sahneleri gösterilmektedir. İlk defa olarak bu sergide, gazetelerden, broşürlerden fazla propağanda aleti olarak sinemadan istifade edilmiştir. Çünkü sinema basılmış yazı ve resimlerden daha fazla teshir, ikna ve cezbedici bir kuvveti haiz bulunuyor.

Bu münasebetle memleketimizde bu kuvvetten layıkile istifade edilmediğine işaret etmek lazımdır.

²⁴² **Haftalık Sinema**, sayı 2, 24 Şubat 1937.

Dünya havadisi filimlerine dikkat ederseniz, baştan başa propağanda ile dolu olduklarını görürsüz bu gibi jurnal filimleri, hangi memleketlerde yapılıyorsa, mutlaka birkaç sahnesinde o memleketteki büyük bir sanat eserini, bir spor hadisesini, veya bir gecid resmini ilah gösterir.

Bizde, bu, nicin yapılamıyor? Bir sanat eserini bir spor hadisesini veya Ufa jurnalde Türkiye de yapılan abide, bir gecid resmi gözükmiyor. Bunu ecnebifilm şirketlerinden beklersek hiçbir zaman göremeyeceğimiz muhakkaktır.

Türkiye’de, bütün dünyaya gösterilecek sanat eserleri mi yapılmıyor veya hadiseler mi cereyan etmiyor...Elbetteki ki evet... Fakat bu film şirketleri türlü türlü sebeplerden dolayı bu propağanda neşriyatını yapmazlar.

Onları icbar için, para ve nüfuz lazımdır. Memleketimizde sesli film çekecek bir değil iki stüdyo vardır. Bunların makineleri portatiftir. Türkiye’nin her tarafına gidebilir.

Jurnal filimleri yapan müesseselerin itirazlarına mahal kalmamak için burada çekilen filimlerin Fransızca veya İngilizce izahatlı pozitiflerine varıncaya kadar burada çekilebilir ve bunlar hazır olarak o firmalara gönderilebilir.

Ellerine bu şekilde hazırlanmış ve enteresan mevzular gelen şirketler de, bunları diğer sahneler arasına katmakta bir mahsur görmezler zannederim buna da itiraz ettiklerini farz edelim. Son çare onlara para bile teklif edilebilir. Bu iş iç in sarf edilecek para ise pek yerinde bir masraftır.

Bütün dünya ekranlarında, Türk ordusunun bir manevrası veya bir çubuk barajının açılma töreni gözükürse, bizim için her halde bu yüzbinlerce lira değerindedir.

Halbuki bunu mümkün kılmak için bu kadar bile sarfetmeğe lüzum yoktur.

Gazetelerde teşkil edeceğini okuduğumuz propağanda vekaletinin bu işe lazım gelen ehemmiyeti atfedeceği şüphesizdir.

Sinemaların Rezaletleri ²⁴³

Şehrimizdeki sinemaların yaptığı rezaletler artık had bir dereceye geldi. Cumhuriyet devrinde Beyoğlu'nun göbeğinde adeta müstakil bir aşiret kurup, küstah bir derebeyi hayatı süren sinema sahiplerinin tagallüp ve soygunculuklarına ne zaman nihayet verilecektir?

İlk numara olarak ele meşhur Elhamra sinemasını alalım.

Bu sinema bir şirket değil, bir tagallüp şebekesidir. Sinemalarının kapısında muhterem bir muallimi, hiç utanmadan dövmeye kalkan bu adamların indinde halkın zerre kadar haysiyeti yoktur. Onların bütün hörmeti keseyedir. Paranızı aldıktan sonra sizi sayarlar.

Elhamra sineması halkı haraca kesmiştir.

²⁴³ **Haftalık Sinema**, sayı 3, 1930.

Dünyanın hiçbir yerinde sinema koltuğunun 125 kuruşa satıldığı görülmemiştir.

İşini bitiren herkesin eğlenmesi en zaruri ihtiyaçlardan biridir. Medeni bir insan için eğlenmek zaruret halini almıştır. Bizde de eğlencelerin başına sinema gelir.

İşte bu zarurettten insafsızca, kafirce istifa eden bu şebeke, halkımızı boğmaktadır.

Serseri kral diye son zamanda gösterilen flim 30,000 lira hasılat yapmıştır. Bu adamların senelerden beri halkın sırtından aldıkları servet milyonları baliğ olur.

-Efendiler, insaf edin, sinema fiyatları çoktur, pahalıdır.

Dediniz mi, verecekleri cevap şudur: “Ne yapalım, vergiler ağır!”

İnsaf edilsin bir filimden 30,000 lira kar temin edenler bu sözü söylemeye sıkılmazlar mı? Elhamra sineması bir filimle yalnız filimden 15,000 lira kar etse de diğer 15,000 lirayı, biçare fakir halkın cebine bıraksa olmaz mı?

İşbu asıl tuhafı, halkı soyan müesseselere hükümetin azami tenzilat göstermesi, şoförlerle biçare seyyar esnafı ezen belediyenin bütün nizamsızlıklarına göz yummasıdır.

Elhamra sineması belediye talimatnamesine katiyet riayet etmez ve belediyeyi adam yerine bile koymaz.

Belediye talimatnamesi mucibince, her seanstan sonra sinema salonların havalandırılması şarttır. Halbuki Elhamrada halk balık istifi gibi, bilafasıla salonda oturur ve bütün bir gün salona hava namına bir şey girmez, herkes sinemadan baş ağrısı ile çıkar.

Başka yazımında vergi hususunda hükümetten gördükleri yardımı da yazacağımız bu sinemaları daha ne kadar zaman böyle başları boş bırakılıp halkın sırtından insafsıca geçinmelerine müsaade edileceğini acı acı soruyoruz.

Darılma Yok ²⁴⁴

Sinemalarda Belediye kazalara meydan vermemek ve önüne geçmek için sinema salonlarında ayakda durarak yolları kapamayı, sigara içmeyi yasak etmiştir, bayramlarda ve Cuma günleri yüksek kaldırımda Astorya sinemasının kazancını düşünerek belediyenin bu yasa ve buyruğuna riayet etmediğini gördük. Belediyenin bu yolda giden sinemalar için dikkatini çekeriz.

Belediyenin yasasına aykırı gittiğini gördüğümüz sinemaları yazacağız

Darılma yok.

²⁴⁴ **Sinema ve Tiyatro**, sayı 7, 1935.

Kaat Buhranı ²⁴⁵

Karilerimize, günden güne artan rağbetinin bir nümunei şükranını göstermek istediğim halde bunu henüz yapamamak ıztırasında bulunuyorum.

Güzel resim basmaya yarayan yumuşak ve parlak kağıtları piyasada bulmak kabil olmadığı gibi öteden beri kağıtçıların İstanbul halkını alıştırdığı simili kağıtlar da durdukları depolarda birdenbire 22 kuruştan otuz beş 36 kuruşa fırlayıverdi. Sebep: meçhul de değil

Avrupa'dan yeni kağıt getirtilirse son gümrük zammı da fiatlara ilave edilirse bu fiata çıkacakmış! Eğer bir kağıtçı Avrupa'dan yeni bir mal getirtmiş de yeni gümrük zammını vermiş ise ve ona makul bir kar ilave ederek satıyorsa kimsenin bir şey söylemeğe hakkı olamaz. Fakat hakikat öyle değil, şöyledir: Yeni kağıt gelmemiş, yeni gümrük resmi verilmemiş, depolarda yeni bir icar zammı veya fevkaladelik yok...Buna rağmen fiatlar galiba hep birlik olarak bir gece içinde yükseltiiverdi. Ne ararsanız yoktur. Ne boy kağıt sorsanız kalmamıştır. Sermayesi 17,5 kuruş olan bu adi kağıtlar 35 kuruşa satılıyor ve bu gidişle; satılacaktır da.

Mecmuacılar, matbaacılar, kitap bastıranlar hepsi hepsi sızlanıyor, fakat, ne çare kağıt yok! da ondan! İkinci nevi kağıt, fiatına 25 kuruş teklif edilirse yoktur. 35 kuruşa alınacağı işrab edilirse kaat vardır ve bol bol vardır, ve çünkü kar vardır, ihtikar vardır...

²⁴⁵ **Haftalık Sinema**, sayı 7, 31 Mart 1937.

Sevgili karilerim! Sizlere hergün daha iyi bir şekilde görünmeği candan istiyen bu mecmua bir gün acayib bir şekil ve şurette çıkarsa şaşmayın. Muvakkattir... Kağıtçıların ittifakına ve bu ittifaka henüz bir sekte gelmemesine bakılırsa kaat buhranı!! vardır bizi mazur görün.

Sinemalar Çok Pahalıdır²⁴⁶

Gazeteleri açıp bir gözden geçirince mütemadiyen şöyle haberler görüyoruz:

Kömür fiatlerinde görülen tenezzül dolayısile elektrik tarifesi tetkik edilmeğe başlanmıştır.

Bütün talebelerin tramvaylarda mektepli olmasından istifade ederek yaşlarına bakılmadan hususi ve ucuz bir tarife tatbikine bir Marttan itibaren başlanmıştır. Şark Demiryolları tarifesinde tenzilat başlamıştır.

Tenzilat, ucuzluk ve saire...

Sonra tramvayda bir ahbabınız' sevinerek haber veriyor: Belediye su tarifesini değiştirmiş.

Biraz sonra şöyle muhaverelere şahit oluyorsunuz:

Bizim Taksimde öyle boş apartımanlar var ki herkes Maçkadaki ucuzluğa bayılıyor.

²⁴⁶ **Haftalık Sinema**, sayı 6, 24 Mart 1937.

Taksimdekiler de ucuzlatmış, beş odalı yepyeni güzel birkaç apartıman gezdim. Sahipleri boyuna yalvarıyor: Kırk liraya tutmaz mısın?

Bu ucuzluk tabii şayanı memnuniyettir. Ancak Nafianın demir eli tramvaylara, elektrıklere, demiryollarına bu ucuzluğu, halkın menfaatini gözeten, bu güzel neticeyi nasıl temin etti ise belediyemizin gayyur ve himmetli Reisinin de aynı ucuzluğu bazı rnüesseseler üzerinde temin edeceğine şüphemiz yoktur.

Mesela sinemaların her sınıf halk için tatbik edilen tarifesi pahalı geliyor. Biraz temiz ve iyice biryere oturma isteyenler 60, 70 kuruş ödemek, daha bununla da kalmıyarak programcıya, vestiyere, garsona verilmesi zaruri bir şekil alan kusurâtı da vermek mevkiinde kalınca' dokuzu çeyrek veya bazan yirmi geçe başlayabilen bir gece seansından on birde çıkıldığına göre bir buçuk saatlik bir zaman içinde lirayı sulamak lazım geliyor.

Sonra buna mukabil aydınlıkta beklerken elinize tutuşturulan programlarda ilan, karşınızdaki duvarlarda ilan ve nihayet başladı diye harekete geldiğiniz zaman perdede göreceğiniz ilan yazıları ve ilan lakırdıları.

Bunlar nihayet bir defa dinlenilse ve içinde İş Bankasının yaptığı gibi insana ders veren, istikbal temin eden cana yakın, tatlı mevzuları hatırlatsa öpüp te başımıza koyacağız. İçinde öyle tahammül edilmezleri, öyle acayibleri ve cırlakları ve mükerrerleri var ki insan sinemaya geldiğine, geleceğine pişman oluyor. Bunlardan başka sinemaların kendi reklamları da var. Bunları da tayyedersek bir saate iniyor. Bir saat için bir lira, 80 kuruş, 60 kuruş, harcamak halkımızın kesesine uygun

gelmiyor. Bundan dolayı birçok gelecekler sinemanın semtine uğramıyor. Eğer sinemacılar bu ucuzluğu kendiliğinden yapsalar içeriye gireceklere yer bulunmaz olur.

Her şeyin ucuzuna bakıldığı ve her şeyin ucuzladığı bu devirde sinemaların hali hazırda tatbik ettiği tarife pahalıdır. Halkımıza pahalı geliyor. Buna dair birçok mektuplar aldık, bizzat müracaat edip derdlerini anlatan talebeler dinledik. Hulasa her sınıfın kendine göre pahalı gördüğü bu tarifieden birçok şikayetlere muttali olduk. Nihayet bu derdleri mecmuamızda birer birer yazmaya mecburiyet hissettik.

Alakadarlar kendi menfaatleri icabı bu şikayetleri nazarı dikkate alırlarsa hem halka kolaylık gösterilmiş olur, hem de ticaretleri şimdikinden bir kat daha yükselir.

Belki bu sayede dünyanın her tarafında yeni yeni yapılan lüks filimleri de halkımıza gösterebilirler.

Mecmuamızın bu nüshasına bir kısmını koyabildiğimiz yeni yapılan filimleri okuyanlar bunları şehrimiz sinemalarında bir an evvel görmeği arzu etmezler mi zannediyoruz.

Sinemacılık Avrupa ve Amerika'da o kadar terakki etti ki bu yeni filmlere konan birçok yenilikleri halk görmek ve istifade etmek ister.

Yoksa görüp beğendiklerimiz mum yakıldığı devirlerde petrol idare kandillerinin geldiği zamanki sevince benzerse sinemacılık hiçbir zaman ileri gidemez. Petrol idare kandili yakıldığı zamanlarda da Avrupa elektrik ziyalarile baştanbaşa donanmıştı. Bu devirde her gün şayanı hayret bir süratle

çıkarılmakta olan filimlerin o da bazılarını birkaç sene sonra görmeğe tahammül edilebilir mi? Biz bu mahrumiyet sebeblerini hali hazırdaki tarife yüksekliğine atfeden bir kanaat besliyoruz.

Sinema Mevsimi Başlamak Üzere²⁴⁷

Memleketimizde sinema mevsimi eylülünden mayısa kadar devam etmek üzere dok[u]z aydır.

Amerika ile Avrupa'nın bir çok büyük şehirlerinde açık yaz sinemaları faaliyetlerine devam eder, bu yüzden sinema mevsimi yazın sıcaklarına rağmen inkıtaa uğramaz. Eylülün yaklaşması bizde de sinema mevsiminin gelmesi demektir. Memleketimizin sinemacıları harıl harıl yeni sinema mevsimine hazırlanıyorlar. Bütün bir sene içinde bize gösterecekleri filmleri topluyorlar; içlerinde bu hazırlıkları bitirmiş çoktur.

Bu sene doğrudan doğruya memleketimizin sinemacılık dünyasında bazı mühim hadiseler cereyan etmişti. ki, bunları mevsime başlamazdan evvel okuyucularımıza haber vermeyi faydalı buluyoruz.

Bir defa memleketimizde hariçten film getirmek, Türkiye sinemalarına tevzı etmek gayesile (Filimcilik Türk Anonim Şirketi) isminde yüz bin lira sermayeli büyük bir şirket kurulmuştur. Milli bir bankamızın himaye ve istirakile kurulan bu yeni teşebbüs İstanbul'da İpek, Saray, Melek sinemalarının, Ankara'da Yeni ve Halk, İzmir'de Elhamra sinemalarının bütün

²⁴⁷ İstanbul Sinemaları, sayı 1, 1937.

film ihtiyaçlarını temin edeceği gibi Türkiye'nin elli Şehrinde mevcut diğer sinemaların da bütün filmlerini tevzi edecektir.

Öğretici Filmler²⁴⁸

Bu sene eyllden itibaren Türkiye'nin hangi Şehrinde olursa olsun sinemaya gidenler mühim bir yenilikle karşılaşacaktır. Yeni çıkan sinema kanununa göre bundan böyle her sinema filmine ilave olarak halka bir de öğretici film göstermek mecburiyetindedir. Bu kanuna uymıyan sinemalar mühim para cezasına uğrıyacağından, yeni mevsimden baŐlıyarak Türkiye içinde her sinema, programında kısa metrajlı bir öğretici film gösterecektir.

Öğretici filmler belki eğlenceli olmaz, fakat halkın bu filmlerden edileceği istifade mühimdir. Sinemaya yalnız eğlenmek için, hoş bir vakit geçirmek için gelen halk aynı zamanda istifade edeceği, yeni Şeyler öğreneceği kısa mevzulu bir film de görmüş olacaktır.

Hükümetimizin çıkardığı yeni kanunla öğretici filmler memleketimize, gümrüksüz olarak girmesine msaada edilmiştir. Buna karşılık olarak Şehrimiz filmcilerinden bir çoğu halkın bu gibi öğretici filmlerden tam bir istifade temin edebilmesi için bunları Türkçe'ye evirmiye ve halka kendi dilimizde olarak göstermiye karar vermişlerdir.

²⁴⁸ **İstanbul Sinemaları**, sayı 1, 1937.

Yeni Filmler²⁴⁹

Dünya film ihtiyacının yüzde 75'ini Amerikan şirketleri temin etmektedir. Bunun için yeni mevsimde şehrimizde gösterilecek filmlerin ekseriyeti Amerikan kumpanyaları tarafından hazırlanmış olanlardadır.

Amerikanın Paramount, Metro-Goldwy-Mayer, Fox filmleri ile United Artists şirketinin 1938 projeksiyonu, Filmcilik Türk Anonim Şirketi tarafından satın alınmıştır. Bu filmler İstanbul'da birinci vizyon yani ilk defa olarak Melek, Saray ve İpek sinemalarında gösterilecektir. Bu şirket ayrıca Almanya'nın Tobis kumpanyasının filmleriyle muhtelif Fransız filmlerini de satın almıştır.

Filmlerini Sümer sinemasında gösteren Özen film, Amerikanın Universal şirketinin filmleri ile muhtelif Alman ve Fransız filmleri alınmıştır. Sakarya (Eski Elhamra) sineması, filmlerinin bir kısmını Filmcilik Anonim Şirketinden, bir kısmını da United şirketi ile Warner Brothers ve Columbia filmlerini tevzi eden Lale filminden temin etmiştir. Lale filmin, filmlerinden bir kısmını Türk Sinemasında göstereceği söylenmektedir.

Türk sinemasının geçen sene olduğu gibi bu sene de Alman Ufa film'lerini getireceği muhakkaktır.

İsimlerini yukarıda yazdığımız şirketlerin bu mevsimde memleketimizde çıkaracakları filmlerden de başka bir yazıda bahsedeceğiz.

²⁴⁹ İstanbul Sinemaları, sayı 1, 1937.

Halk Evlerinde Tiyatro Faaliyetleri²⁵⁰

Bu gençlik ve hayat evlerinde tiyatro mühim bir rol oynuyor. Kitleye hitap eden, büyük kitleleri harekete getirebilen bu san'ate nizamnamelerinde başlıbaşına biryer ayrılmıştır. Fırka, kendi prensiplerini tamim, millileştirme gayelerini kuvveden fi'le çıkarmak için «ikna» hassasının bütün anasını nefsinde cemedan temsil san'atine yalnız propaganda vasıtası olarak bakmıyor, aynı zamanda memleketimizde tiyatronun geri kaldığını, tiyatro san'atkarının azlığını, tiyatro sevgisinin ve seyircisinin kıtlığını nazarı itibara alarak ayrıca bir ehemmiyet veriyor.

Ankara Halkevinde mühim san'at hadiseleri oluyor ve bilhassa bedii kıymeti haiz temsiller veriliyor; bizim İstanbul evindeki temsil şubesinin faaliyeti ise akademik bir şekildedir. Gençlere tiyatro terbiyesi vermek, san'atkar yetiştirmek ve bu san'atkar grubunu fırkaya ve halka faydalı bir hale sokmak için çalışılıyor. İstanbul Halkevinin tiyatro şubesi diğer halkevlerine tiyatro şubelerinden bambaşka bir hususiyet arz etmektedir. İstanbul şehrinin tiyatro ihtiyacı şimdilik tatmin edilmiş bir haldedir, buna binaen İstanbul Halkevinin temsil şubesi oyun oynamaktan ziyade, san'atkar yetiştirmeyi, konferanslar ve toplantılarla hakiki tiyatronun ne olduğunu halka anlatmayı, san'ati sevdirmeyi vazife edinmiştir.

Bura temsil şubesinin ideali seyyar sahnedir. Bu seyyar sahne ile kenar mahallelere, civar köylere sokulup hayat aşılama, halkı harekete getirmek istiyor. Şu muhakkak ki seyyar sahneler, propaganda için elzemdir. Fakat seyyar

²⁵⁰ Foto Süreyya, sayı 22, 1933.

sahnelerin kendilerine mahsus hususiyetleri vardır. Bu sahnelerde her eser oynanmaz, teknik tantanası yapılmaz. Makyaj ve gardiropun rolü yoktur, hele dekorun hiç! En çok esere; iyi yazılmış, davası sarıh olup ifadesi beylik olmayan esere ehemmiyet verilir. Seyyar sahnelerde manzum, ağıdalı, edebi kıymeti fazla eserlerin yeri yoktur. Asıl propaganda da böyle olur. Soviyetler, bu tarzda hareket ederek büyük halk kitlelerini uyandırmaya muvaffak olmuşlardır. Esasen bu gibi sahnelerin sempatisi o kadar fazladır ki yeknesak ve uyuşuk bir hayat sürmeğe alışık olanları bir anda kavrar.

İstanbul Halkevi tiyatro şubesinin dersanelerinde bütün hafta akşam altıdan sekiz buçuğa kadar mütemadi bir faaliyeti vardır. Eskirim, hareket, edebiyat, tarihi temaşa, tiyatro dersleri verilmekte ve otuza yakın erkek kadın talebe bu derslere muntazamen devam etmektedir. Şimdiye kadar verilen temsiller, yapılan tatbikatla iyi neticeler elde edildiği görülmüştür. Gönül arzu eder ki bu evin çatısı altında toplanan idealist gençler; günün birinde memleketin en ücra köşelerine kadar dağılıp bilgi ve san'atlerinin tohumlarını serpsinler. Her halde bu hümmalı faaliyetin boşa gitmiyeceğini göreceğiz. Hem gitmemelidir de ... Çünkü kültür savaşına giren memleket, en çok tiyatro san'atinden istifade edecektir.

Radjo Ruhsatıyesi ve Kaçakçılarının Ağır Cezaları²⁵¹

Radjo merkezleri her yerde ya doğrudan doğruya hükümet veya imtiyazlı şirketler tarafından işletilir. Radjo ruhsatıyeleri ile radjo alet ve malzemelerinden alınan rüsum devletlerin varidatlarında ehemmiyetli bir mevki almaktadır.

²⁵¹ Foto Süreyya, sayı 12, 1932.

Mesela Almanya'da dört milyon r hsatiyeli abone mevcut ve beher ruhsatiye bedeli takrihen senede 12 Türk lirası tuttuğuna göre yalnız obonelerden tahsil edilen mebalığ 48 milyon Türk lirası ediyor. Malzeme ve ahizeler satışından temin olunan rüsum ise bundan %50 nisbetinden fazladır ki, takriben 115 milyon lira eder. Kaçak abonelerden alınan cezayı nakdiler ile bu yekun hayli yükselir.

Oda dahilinde ve gizli anten imal ederek r sumsuz radyo kullananlar ve reaksiyonlu ahizeler ile komşu amatörleri rahatsız edenler ağır surette cezalandırılırlar. Kaliforniya'daki telsiz kanununa nazaran bu gibiler 6 aya kadar hapis cezası ile ağır cezayı nakdiye mahkum olurlar.

Yugoslavya'daki yeni radyo kanununun bir maddesi şöyledir: Radyo rüsumu vermekten çekinenler veya radyo kullanan bir aboneyi taciz edenler bir seneye kadar hapis cezası ve 10,000 Dinar cezayı naktiye mahkum edilirler.

Diğer Avrupa devletleri de radyo kaçakçılığını gümrük kaçakçılığından farklı görmezler.

Pek faydalı olacağı şüphesizdir. Son zamanlarda amatör miktarı ile radyo satışı nispetsizdir. Yedi sekiz bin radyo kullanan olduğu halde 3000 den-fazla abone ruhsatiyesi alınmamıştır.

Buna yegane sebep şimdiki halde şiddetli bir kanunun mevcut bulunmamasıdır. Bir kaç kerre radyo şirketinin sarsılması ve şimdiki neşriyatının azlığı. da bir çok abonelerin abone ücretlerini vermediklerinden ve k llyetli miktarda

rühsatiyesiz radyo kullananların serbest bırakıldıklarından ileri geliyor.

Cumhuriyet²⁵²

Bütün Cümhuriyetimizin on birinci senesini idrak ediyoruz. Köhne saltanatın tarihe karıştığı bugünün kıymetini her hür vatandaş sonsuz bir sevinçle tebci ediyor. Memleketimizin kurtuluş hareketi, inkılap uğrunda istiklali gayesindeki savaşları, muharebeleri, vuruşmaları değil yalnız dünya tarihi üzerinde bütün beşeriyetin telakkileri üzerinde derin akisler yapan cümhuriyetimiz beynelmilel bir hadise teşkil etmiştir .

Türk inkılabı onu yapan milletin ırk ve tarih kıymeti, tatbik olunduğu dünya parçasını coğrafya ehemmiyeti vukubulduğu zamanın hususiyeti ve mefhumları ile neticelerinin büyüklüğü, yeniliği, ileriliği noktasından çok ehemmiyetlidir.

Bu büyük esere rehber olan Gazi Mustafa Kemale ve onun yolunda yürüyerek vatanımız, inkılabımız, istiklalimiz için kanını akıtan, canını veren yüce kahramanlara, ciğerlerini veren büyük sabır sahibi ana ve babalara ve bu eşsiz eserin hepsini ve bir parçasını başarma yolunda bütün güçlükleri yenerek başları ile, kolları ile emeklerini verenlere MİNNETLER olsun.

²⁵² **Foto Süreyya**, sayı 35, 1934.

Cümhuriyette Fotoğrafçılık²⁵³

Cümhuriyet devrinde fotoğraf büyük bir terakki sahasına girdi. Her medeni memlekette olduğu gibi memleketimizde de Reportage kısmı her gün kuvvetlenmektedir. Cümhuriyetten evvelki devirlerde fotoğrafın bu kısmı çok ağır şerait dairesinde çalışıyordu. Cümhuriyette ise halk beyninde gazete fotoğrafçılığı denilen bu nevi fotoğrafçılık hayli ilerledi. Bu ilerlerlemeye saik olan büyük amil hükümet erkanının ve bil hassa Fırkanın albümler yaparak hadisatı tevsik eylemesi ve vekayiin matbuat dosyalarında fotoğrafla tesbiti ve gelen ecnebilere albümler takdimi ve gazetelerin resimli çıkması hulasa fotoğrafın cümhuriyette lazımı gayri müfarik bir eleman addedilmesi bizde de fotoğrafı genişletmiştir.

Cümhuriyet Halk Fırkası Umumi Katipliği onuncu yıldönümünün her hareketini fotoğrafla ve sinema ile tespit eylemiştir. En hücre köylerde bile yapılan merasim albüme alınmıştır. Hatta fotoğrafçı bulunmayan yerlerde alaminütçülerden istifade edilmiştir ve sonra bu resimler tarafımızdan ıslah edilmiştir.

Türkiye’de Reportage’lık Avrupa ve Amerikaya nazaran nasıldır? Biz bunun bariz misalini Yıldızda inikat eyleyen Beynelmilel Parlamentolar konferansında daha iyi gördük. Atelyemizin Reportage kısmını idare eden Cemal ve Zeki efendiler anlatıyorlardı: Konferansa gittik, ekseri ecnebi murahaslar müstehzi bir bakışla bize bakıyorlardı. Bu nazarlardan anlıyorduk ki elinizdeki küçük makinelerle ne yapacaksınız? demek istiyorlardı. İki saat sonra resimler

²⁵³ **Foto Süreyya**, sayı 35, 1934.

ellerine geldiği zaman hayret ettiler. Mesela bir Romen murahhası resmini (18 X 24 ebadında olmak üzere) kırk kuruşa aldı. Bu murahhas bir çok yerlerde resimlerini çıkarttı ve neticede ne verdi? Beş lira kadar bir para. Fakat buna mukabil bir albüm aldı. Albümde bütün ziyaretleri, kürsüdeki nutku bilhassa Beylerbey Sarayındaki resimleri... Michel Slavesco ismindeki bu Romen mebus giderken bize teşekkürler etti. Paraları düşük olduğu halde bizdeki fotoğrafçılığı hem ucuz ve hem mükemmel buldu; işte bu bize kafi.. İstitraden şunu söyleyelim ki fotoğrafçılar resim çıkarırlarken bazı zevat Avrupa da olsak bir saat sonra resimler elimizdedir halbuki bizde ... Bunu söyleyenler ne olursa olsunlar bari tahsili ali görmüş ve senelerce Avrupa'da bulunmuş zevat olsalar ne ise .. Bir kere Avrupa'da her türlü vesait bol.. İkincisi biz de süratle resimleri çıkardık. Üçüncüsü Avrupalı fotoğrafçı bir resmi kırk kuruşa vermez. Fransız murahhaslarından biri kürsüde nutuk söylerken bu kadar tabii bir resmi ucuz verdiğimizden son derece memnun oldu.

Sulh kıralı müteveffa Aleksandr'ın Marsilya meş'um hadisesini tespit eyliyen fotoğrafçı negatifini maruf bir Reportage şirketine tam (1500) liraya satmıştır. Bunu yazmaktan maksadım hadisat fotoğrafçılığının haiz olduğu beynelmilel ehemmiyeti arzettir. Bana öyle geliyor ki Marsilya hadisesinde bizim çocuklar olsaydı bu elim ve tarihi vakayı daha mükemmel tespit eylerlerdi. Bizde ise hem ağır şeraitle çalışılıyor ve hem de kar nisbeti çok azdır. Yalnız bizi teselli eden bir nokta var: büyüklerimiz fotoğrafı seviyorlar ve bunun kıymetini çoktan takdir etmişlerdir.

Başta Gazi Hazretleri olmak üzere İsmet Paşa Hazretlerinde, Fırka Katibi umumisi Recep Beyde, Sıhhiye

Vekili Refik Beyde, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Beyde, Nafia Vekili muhteremi Ali Beyde, eski Dahiliye Vekili Cemil Bey de ve daha birçok zevatı aliyede birer fotoğraf makinesi mevcuttur. Büyüklerimizin fotoğrafa muhabbetleri bu kadar aşikar olduktan sonra bizde de fotoğrafın ilerlememesi imkansızdır. Cumhuriyeti kuranların fotoğrafa gösterdikleri alaka bu kadar büyük olduktan sonra biz fotoğrafçıların kendilerine ebedi minnetlerimizi Sunmamız bir vecibedir.

İnkılap ve Cumhuriyetin On Senelik Sanat Kazancı²⁵⁴

Onuncu yıldönümünü kutluladığımız inkılap ve cumhuriyetimiz her sahada olduğu gibi san'at alemimizde de bir hayli muvaffakiyetler elde etmiştir. Bizim bugün burada kazançlarından bahsetmek istediğimiz san'at şubesi fotoğrafçılık ve sinemacılıktır.

Evet, şunu hemen itiraf edelim ki memleketimiz henüz fotoğraf makine ve malzemesi imal eden bir sanayi memleketi haline gelmemiştir. Kullandığımız makine ve malzeme hep ecnebi memleketlerden geliyor.

Fakat fotoğrafçılık ve sinemacılık yalnız makine ve malzemecilikten ibaret değildir.

İyi resim çıkartmak, zevkle işlemek, san'at eseri meydana getirmek, halkın bedii tekamülüne hizmet etmekte birer mühim san'at kazancıdır.

²⁵⁴ **Foto Süreyya**, sayı 28/29, 1933.

On sene evvel de memleketimizde muhakkak fotoğrafçılık vardı. Fakat inkar edilemiyen ve ıftihar ile iddia edilen bir nokta vardır:

Memleketimizde inkılap ve cümhuriyetle beraber fotoğrafçılık ihtiyacı daha ziyade duyuldu. Millet ve hükümet bu vasıta ile meramını ve arzusunu bildirmek zaruretinı her devirden ziyade hissetti.

Bir taraftan hükümetin himayesi öbür taraftan da halkın rağbeti hiç şüphesiz Türkiye’de fotoğrafçılığı pek ileri götürmektedir. Buna da en bariz misal işte bizim bu güzel mecmuamızdır.

Marifet iltifata tabidir derler. San’at ve fotoğrafçılık da öyledir. Rağbet lazım. Mükafat sanatkarı doyurur.

Bir de yeni Türk sinemacılığı vardır. On sene evvel biz böyle birşey bilmiyorduk. Hep ecnebi filimlerine muhtaçtık. Memleketimizde her çeşitten ve her lisandan film görüyor ve dinliyorduk. Fakat Türk filmi yoktu.

İşte bu on senelik inkılap ve cumhuriyet devri bize Türk filmini de gösterdi.

Bu vesile ile müteşebbis Fahir ve Naci İpekçi beyleri ve İpekçiler ailesini tebrik eyleriz.

Şimdi artık ıftiharla görüyoruz ve söylüyoruz:

Bugün, Türk cumhuriyetinde, Türkler kendi sanatkarlar ile, kendi dehalar ile, kendi lisanları ve musikilerile pekala

filmler tertip ediyorlar. Bu filmlerin belki teknik bazı kusurları vardır, belki çok paramız olmadığı için fazla masraf edip zengin eserler vücutte getiremiyoruz. Fakat muhakkak olan bir şey varsa bugün Türkiyenin haricinde bile bizim filmlerimiz seve seve seyrediliyor ve alkışlanıyor.

Her ne kadar haddimizin dışarısında da olsa şunu da söylemeden kendimizi alamıyoruz:

Bugün Türkiye’de hem gramofon plağı imal ediliyor ve hem de gramofon dolduruluyor. Aynı zamanda da memleketimizin radyosu bütün dünyaya Türk musikisini, Türk havadislerini, Türk propagandasını kemali iftiharla ilan ediyor.

İşte on senemiz böyle san'at muvaffakiyetlerle doludur. Biz bu muvaffakiyetleri Gazimize, Kemalizme borçluyuz.

Türk Filmleri²⁵⁵

Türk sinema piyasasına, bir senelik ihtiyacını temin için vasati olarak herbiri 1800 metreden fazla tulde iki yüz seksen film lazımdır. Senevi yapılan beş, altı Türk filmi müstesna olmak üzere, diğer bütün filmler Birleşik Amerika Hükümetleri veya Avrupa stüdyolarında yapılıyorlar.

Bu filmler ağırlığınca dolar mukabilinde getirtilir. Her sene, filmcilerimiz Paris'e, Londra'ya veya, Berlin' e kadar giderek Kaliforniya veya Avrupa stüdyolarında yapılmış olan en son filmleri görürler ve uzun tecrübelerin yardımı, para kuvveti ve biraz da halkın zevkini bilmeleri neticesi olarak

²⁵⁵ Ekran Sinema mecmuası, sayı 1, 1933.

kendi sinemaları için, sinemacılığın "ticari" kelimesinin tam manasile yaptığı en Mükemmel filmleri angaje ederler. Bu veçhile, sinema meraklısı halkımız, en meşhur sahne vazılarının, en meşhur artistlerin, en maruf fencilerin vücade getirdikleri şaheserleri zevkle seyretmek fırsatına nail olur.

Bunların yanında, milli filmlerimiz muvaffakiyetin esası olan şartlar dan mahrumiyet içinde büyük müşkülatla yapılan eserler, rekabete kalkarlar ...

İpek-Film şirketinin, sarfettiği mesaiye rağmen, halk bu filmleri acı acı tenkit eder ve böylece müstahsillerin büyük fedakarlıkları alelekser takdir edilmez. Türkiye’de milli bir filmin işletilmesi 20000 Türk lirasından fazla bir hasılat getiremediği cihetle, negatifin maliyet fiatı, bizzarure hasılatla mütenasip olacaktır. Bu hal, müstahsili, filminin mesarifini kısımağa mecbur kılar .

Sahne vazıı - teknik olmayan- hilelere müracaat eder; maksadı, mevzuu daha iyi anlaşılır bir hale getirmektir. Çünkü, biribirleriyle kaynaşmış mümessillerden mürekkep bir trupa angaje etmek ancak,birçok memuru besleyebilecek geniş bir imalat programını evvela hazırlamakla mümkündür.

Bununla beraber, en ameli hiç bir mevzu intihabı ve gülünçlü mükaleme tasarlanması meselesine mündemiçti. Bizim film yapıcıları bunu pek iyi bildikleri için, şimdiye kadar daima ticari büyük menfaat temin etmiş olan operet filmlerine ehemmiyet verdiler.

En iyi filmleri görmek isteyenler son bir filmi, seyrettikleri zaman, güldürücü mahiyette muhavereleri derlerken, gözlerinden yaş akacak derecede güldüklerini itiraf etmişlerdir.

Ben, her Türk filminin böyle bir mahiyette, yani alaka uyandıran mahavereli olması taraftarıyım. Az masrafla halkın alakasını celbetmenin en iyi çaresi budur.

Binaenaleyh; milli filmleri başka bir zaviyeden görmekle iktifa ederler. Onlardan muhteşem dekorlar, bir sürü figüranlar, 150 çalgıcıdan, mürekkep bir orkestranın refakatini istemiyelim. Bu şeyler çok masraflı olur.

Ve bilhassa, şimdi gösterilmekte olan mesai ve gayreti takdir ve teşvik etmeği unutmayalım.

Türk Sinema Piyasası²⁵⁶

Türkiyede takriben 150 sinema mevcut olup bugüne kadar bunlardan 55 i, "Western, R. C. A. Tobis, Nietzsche markalı sesli film makinalarile teçhiz edilmiş ve birkaç sessiz makine da memleketin bazı atelyeleri tarafından sesli film makinası haline konulmuştur.

İstanbul'da bulunan 25 sinemadan 18'i şehir dahilinde ve 7'si de banliyödedir. Bunlardan: "İPEK, SARAY, ARTİSTİK, TÜRK, MELEK" birinci vizyon sinemalarıdır. "ASRİ ve ALKAZAR" sinemaları ihtiyari olarak ikinci ve bazan birinci vizyon filmler gösterirler. Alkazarın birinci vizyon filmleri hep Amerika yapısı macera filmleridir.

²⁵⁶ **Ekran Sinema mecmuası**, sayı 2, 1933.

İzmir'de 9, Ankara'da 2 sinema vardır ve 20 kadar sinema da diğer şehirlerde bulunmaktadır.

Son seneler zarfında memlekete sessiz film getirilmediği cihetle, taşradaki yeni sinemalar sesli film makinalarile teçhiz edilmektedirler. Gerek bulundukları şehirlerin ehemmiyeti, gerek sinemayı işletenlerin mali vaziyeti, ihtimalki müşterileri tarafından rağbet görmeyecek sesli film tesisatına müsait olmadığından birçok sessiz sinemaların kapanmaları muhtemel görünmektedir.

Sesli sinema Türkiye'de film işini temelinden sarstı ve film kiralayıcılar daimi surette, büyük şehirlerin zevklerini ikinci derecedeki vilayet şehirlerinin zevkleriyle te'lif etmekten ibaret çok mühim bir mes'ele karşısında bulunmaktadırlar.

Filhakika, İstanbul'da, Ankara'da ve diğer iki üç büyük şehirde hoş a giden filmler, macera filmlerinden hoşlanan taşra şehirlerinde beğenilmiyorlar. Pek heyecanlı mevzulu filmler getirtmek keyfiyeti düşünöldü ise de, neticenin filmciler için pek vahim olacağı kanaatine varıldı. Çünkü, Türkiye'de filmlerden çok yüksek gümrük resmi alınıyordu ve bu filmlerin büyük birinci vizyon sinemasında gösterilmesine imkan yoktu.

Programlarına bu filmleri koyan ikinci sınıf sinemalar ise binnisbe az fiat verdiklerinden, bu para film bedelinin ancak üçte ikisine tekaböl edebiliyordu. Film kiralayıcılar, bu filmlerin kendilerine gayet ucuza mal olmasına rağmen bir türlü bu cüz'i bedeli telafi edemiyorlardı.

Kibar sınıfın devam ettiği birinci derecede mühim sinemalarda gösterilmeğe mahsus büyük fimler için müstahsiller tarafından istenilen gayet şehirlerde bulunmaktadır. yüksek fiatların verilmesini imkansız kılan sebeplerden biri de budur.

Bu mes'ele hakkında, umumiyet itibarile, Amerikan ve Alaman film amillerile itilaf ediliyorsa da, ağır metalibat serdeden Fransız müstahsillerile anlaşmak pek güç; ve bu hal onların kendilerine iyi bir mahreç olabilecek Türk piyasasını kaybetmelerine sebep oluyor.

Fakat, Fransız filmlerinin memleketimizde kendilerine hakim bir mevki temin edememelerinin yegane sebebi bu değildir. Bu filmlerin nevileri de bugünkü hali husule getiren mühim sebeplerden biridir. Fransa'da, filme alınmış tiyatrodan başka bir şey olmayan birçok vodviller çevrilmektedir.

Halbuki, Amerikalılar bize gayet eğlenceli, güzel musikili filmler, Almanlar da memleketimizde büyük bir zevkle seyredilen ve çok rağbet gören operetler vermektedirler.

Fransız filmleri, umumiyet itibarile, pek az hasılat getirici olup bu cihetten az çok şikayet edilmektedir. Binaenaleyh, büyük bir Fransız film müstahsili firmasının, kendi filmlerinin tevziini temin için, tıpkı Amerikan firmaları gibi memleketimizde yerleşmesi, fikrimizce, müşküldür. Müşteri, sürekli bir program tertibi için, kendisine mümkün mertebe mütenevvi mevzulu filmler temin edecek vaziyette bulunan Amerikan kumpanyalarına güvendiği kadar bu Fransız firmasına güvenemez.

Musevi teşekküller tarafından Alman filmlerine karşı ittihaz edilen boykotaj kararlarından mutahasis şimdiki vaziyet, şayet nevi itibarile daha ticari bir mahiyette olsalardı, Fransız filmlerinin revaç bulmalarını tesis edebilirdi.

Maahaza, fırsat müsaittir ve bundan istifade edilmesini temenni ederiz...

Şehrimizdeki film kiralayıcı idarehaneler şunlardır:

İpekçi Kardeşler (Paramauot acentası), Metro-Goldvin (İstanbul), Foks film(İstanbul), Haka-film (İstanbul), Opera-film (İstanbul), Kemal-film(İstanbul), Disk-film (İstanbul), Kofifra-film (İstanbul), Depollo film (İzmir), Mondiyal-film (İzmir), Star-film(İzmir), Poli-film(İzmir), Elektra-film (İzmir), Mustafa Sırrı(İzmir).

Sinemacılığımız Bir Teşebbüse Girişti İpekçi Kardeşlerin İlk Muvaffakiyetli Adımı Attıkları Sahada Başka Şekilde Bir Teşebbüs²⁵⁷

Mevsim başında şehrimizin sinema işleriyle uğraşan muhitlerinde yeniden birkaç stüdyonun açılmak üzere olduğu hakkında bazı rivayetler dolaşmıştı. Hakikaten ciddiyetlerle tanınmış bazı müesseseler İstanbul'da bazı tesisat yapmak için garbın meşhur fabrikalarile temasa girişmişlerdi. Fakat bu teşebbüslerin hepsi de bir müddet tetkik ve müzakere devresi geçirdikten sonra durdu, ileride neticelenir mi, neticelenmez mi, bu dakikada belli değildir.

Fekat buna mukabil ismi hiç geçmiyen bir teşebbüs son günlerde birdenbire meydana çıkmış, ve ilk neticeyi de

²⁵⁷ Foto Süreyya, sayı 32, 1934.

vermiştir. Bu teşebbüsü yapan Türk sineması müdürü Halil Kamil beydir.

Halil Kamil Beyi harekete getiren ticari düşüncenin ne olduğundan haberdar değiliz. Fakat sinemacıların umumiyetle düşüncelerinden yakinen haberdarız. Şöyle hulasa edilebilir.

İpekçi Kardeşlerin memleket hesabına daima takdirle yadedilecek bir teşebbüs olmak üzere açtıkları stüdyo, muvaffak olmuştur. Şimdiye kadar yapılan filmlerin çok güzel kısımları arasında bazı kusurları da olabilir. Bu; zamanla tashih edilebilir. Fakat görülmüştür ki, sabit olmuştur ki bu memlekette film yapmak, ve masrafını çıkarmak mümkündür.

Diğer taraftan yabancı dil ile yapılmış bir filmin kendi dilimize çevrildiği zaman daha fazla rağbet kazandığı da anlaşılmıştır. Bir zaman gelecektir ki, bir filmin nerede ve hangi dille yapılmış olursa olsun burada gösterilmesi için Türkçe'ye çevrilmesi icabedecektir. Şu halde memlekette yapılmış olan bir tek stüdyonun bütün bu işlere yetişmesi mümkün değildir, ikincisi, üçüncüsü de lazımdır ve sinemacılıkta tutunabilmek için bu vesaiti elde bulundurmak zaruridir.

İşte Halil Kamil Beyi harekete getiren düşünce.

Yeni stüdyonun çizdiği programa gelince, bunu ana hatları ile söyleyebiliriz:

Halil Kamil Bey evvela memleketin irfan hayatına hizmet vermek arzusundadır. Bunun için birinci derecede küçük küçük terbiyevi ve ilmi mektep filmleri yapacak, ikinci derecede

ecnebi dilli filmleri Türkçeye çevirecek ve bütün bu merhaleleri atlattıktan sonradır ki büyük film yapmıya başlayacaktır.

Yaptıracağı stüdyo son sistem olacaktır. Bunun için aldığı makinelerden bir kısmı İstanbula gelmiştir, mütebaki kısmı da mühendislerle birlikte altı hafta sonra gelecektir.

Unutmadan şurasını da ilave edelim ki, Halil Kamil Bey teknik meselelerde bazı Alman ve Rus fen adamlarının, hatta kendi san'atkarlarımızın istikbaline hanel getirmemek şartile gayet mahdut bir sahada bazı beynelmilel yıldızların yardımlarını da temin etmiştir.

Yerli film işinde niçin ileri gidemiyoruz²⁵⁸

Bundan beş sene evveldi. Memleketimizde kendi sanatkarlarımızın hazırladığı öz dilimizde film göreceğimiz ümidiyle kalplerimiz nasıl çöşmüş, ümide kapılmıştık. Ne yazık ki bu filmler sekiz on taneyi aşamadı. Ve bu iş birdenbire durdu. Üç dört sene var ki memleketimizde bir tane bile, büyük mevzuu Türkçe film göremiyoruz. Halbuki memlekete iyi kötü şu sekiz on filmi hazırlayıp oldukça mühim bir para kaybettikten sonra bu işe devam edemiyen İpek Film stüdyosundan sonra memleketimizde bir studio daha açıldı. Bu studyonun da bir eserini hatırlayamıyoruz. İşittiğimize göre, memleketimizde, küçük mikyasta da olsa, üçüncü bir studio daha açılıyormuş. Sinemacılarımız kendi aralarında rekabet tesirile istedikleri kadar studio açmakta devam etsin. Bugün maalesef tahakkuk etmiş bir hakikat var: Filmler hiçbir veçhile

²⁵⁸ İstanbul sinemaları, sayı 2, 1937.

masraflarını örtemiyor. Memleketimizde yaptığımız filmler on beş ile yirmi bin lira arasında oynayan bir masrafla meydana getirebiliyor. Halbuki Türkiyede mevcut bütün sinemalar bu filmleri geçirdiği halde elde edilen umumi hasılat bir türlü on beş bin lirayı geçmemiştir. Birçok defalar yapılan tecrübelerden dağan bu hakikat, film yapımcılarının ellerini kollarını bağlamış, yeni teşebbüslere girişmek cesaretini tamamen öldürmüştür.

Vaziyetinbu şekli bütün meslek adamlarınca anlaşılmış bulunmasına rağmen birinci stüdyoyu bir ikincisinin, şimdi de ikincisini bir üçüncüsünün takip etmesinde elbet bir amil var. Bizce bu münhasıran dublaj yapmak arzu ve kanaatidir.

Dublaj yapmak, yani ecnebi bir lisanında hazırlanan bir filmi kendi memleket halkımızın diline çevirmek demektir. Kendi artistlerimiz tarafından yapılmış filmler görmekten mahrun bulunduğumuz müddetçe, şimdilik, buna da memnun olmamız gerek.

Memleketimizde hakiki ve yüzde yüz Türkçe filmler yapmak işinin bu derece kısır olduğunu gördükten sonra dublaj filmlere elden geldiği kadar alıştığımız bugünlerde yeni kurulan bir şirket tarafından büyük ve mevzulu bir Türkçe filmin hazırlanmakta olduğunu duymak bizi yeni ümitlere düşürdü.

Filhakika Erenköyünün sessiz bir köşesinde küçük bir grup bu eski gaye ve yeni ümit peşinde çalışmaktadır.

Pazar günü, tatilimizden istifade ile bizde oraya gittik, ve bu gençleri elimizden geldiği kadar teşvike çalıştık.

Sesli ve sessiz sinema alıcı makinelerinin heybetli görünüşü arasında sanatkarlar rejisörün verdiği talimatı dikkatle takip ediyorlar, hareketlerini ve sözlerini onun arzusuna uydurarak vazifelerini şevkle, arzu ile severek yapıyorlardı.

Operatörlerin, ses mühendislerinin, muavinlerinin ve hatta rejisörün neşesini, çalışırlarken duydukları zevki görerek biz de kendimizi onlara kaptırdık ve yeni ümitlere kapıldık. << Güneşe Doğru>> isminde olan bu filmin heyecanlı ve hareketli bir mevzuu var ve halkımızı alakadar edeceği muhakkak.

Rejisörünün Amerikanın yeni usullerine uymak isteyen yeni görüşlerini tatbik etmek istediği, çevirdiği her sahneden belli olduğu gibi mevzu da güzel bir sevda hikayesi ile süslenmiş yepyeni ve meraklı bir macera.

Filmin baş rollerini şimdiye kadar hiç görmediğimiz Mediha isminde genç bir sanatkarla Ferdi Tayfur ve Avni Dino yapıyorlar.

Bu filmin ilk resimlerini sinema meraklısı okuyucularımıza bir an evvel yetiştirmek için alırken Güneşe Doğru filmini hazırlayan bütün arkadaşlara da muvaffakiyetler diledik.

Sinemanın Mekteplerde Usul Dairesinde Kullanılması ve Bunun Tedrisi Bir Vasıta Olarak Hazırlanması²⁵⁹

Film gösterildikten sonra talebeye sorulan sualler, ve bu gösteriş mevzuuna dair yapılan münakaşalar ve bunun

²⁵⁹ Ekran Sinema mecmuası, sayı 2, 1933.

talebeyi, mutalealarında daha fazla tafribat, anlaşılması daha kolay diğer esaslar aramağa teşvik etmesi keyfiyeti hep, sinemanın mukiz tesirini gösterir. Binaenaleyh, sinematoğraf, talebenin öğrenmek arzusunu ve fikri faaliyetini arttırır.

Buraporlar, sinemanın, “perde” üzerinde gördükleri şeyleri, şifahi veya tahviri olarak, kemali vuzuhla söylemek hususunda talebeye pek büyük yardımı olduğunu teyit ediyorlar. Fakat, sinemanın, görülen şeylerin nakil ve hikayesinide bir derece kolaylaştırdığı ıspat edilmekle itifa edilmedi. Bu hakikatten, film vasitasile gösterilen şeylerin derin surette tetkikini esaslandırmak hususunda da istifade edildi. Eşyayı oldukları gibi ve ne suretle husule geldiklerini görmeği ve bunları açık, muhtasar olarak tarif etmeği öğrenmek, talebenin mümarese kesbetmek mecburiyetinde bulunduğu ve muallimlerin de daima tavsiye edecekleri bir çalışma evidir. Bu itibarla, Sinematoğraf. tetkik ve mütaela fikrini keskinleştirir ve irade kudretini arttırır.

Diğer cihetten, aynı raporlar, sinemanın talebeyi: geçmiş vak’alar ve uzak devirlerin istifadeli şeylerle daha neyi istisnas ettirdiğini de kaydediyorlar.

Bu hadiseleri talebeye tabii sıraları ile, tarzı inkişafı ile muntazam bir surette gösteriyor; filme alınan mevzuat hakikatte olduğu gibi kıymet veren bir muhit yaratıyor. Talebeye, vak’aları sağlam bir hakikat çerçevesi dahilinde yaşatmağa hadim olarak onların – filmin yardımı olmadığına göre – zihninde kitap veya muallimin takrirleriyle tebellür edecek esas fikri dersin hakiki manasını kolayca ve mükemmelen kavramasına hizmet eder. Bu noktai nazardan

da, film, tehayyül kudretini inkişaf ettirir ve zihnen kavrama işini kolaylaştırır.

İngilterede ve Birleşik Amerika Hükümetlerinde yapılan tecrübelerle anlaşılan umumi faydalardan diğer biri de, film vasıtasile verilen dersin çocuklarda şahsi teşebbüs fikrini uyandırmasıdır. Filhakika, filmlerle derslerden sonra talebelerde tav'î faaliyeti şahsiye tezahuratı görülmüştür. Muallim tarafından kendilerine hiçbir telkin vaki olmaksızın, talebe mektepte olduğu gibi evlerinde de, iptidai hayat sahnelerini, tabii manzaraları, yaşadığı yerlerde hayvanları, işleyen makinaları, ve ilh. aynen taklit etmeğe ve hatta seyrettikleri filmlerden original mevzular istihraç ederek bunları tevsi eylemeğe bile başlarlar. Bu sebeple de sinema. çocuğun yaratıcı zekasını inkişaf ettiren kuvvetli bir amildir.

Pek şumullü olan medeniyetimizde, birçok mes'eleler karşısında kalınır ki, bunların müşkilatı ancak, mektebin yeni nesle verdiği hayata ait malumat ile bertaraf veya tahfif edilebilir. İctimati galeyanın büyük bir kısmı, sermaye darlar ile işçiler arasındaki münasebata ve iki tarafın hukukuna mütedair fikirlerin zıddiyetinden ileri gelmektedir.

Bu vaziyet, son rubu asırda pek ziyade salah kesbetmiştir. Delili de şudur ki. son iki sene millet için iktisadi noktai nazardan son derece felaketli bir devre olmasına rağmen ciddi bir dahili karşıklık vukua gelmemiştir.

Mektep, bu selaha çok yardım etmiştir. Yevmi vazifesinin ifası. tedrisata verdiği iyi istikamet, bugün patron veya gündelikçi olan milyonlarca çocuğu iyi bir vatandaş olmağa hazırlamış olması sayesinde muallim içtimai nizamın

yükselmesi, devam ve istikrarı hususunda bilhakkın umumun şükran hislerini kazanmıştır. Sermaye ve iş iki büyük kuvvetin mütekabil anlaşmalarını temia ve takviye için mektebe ve muallime pek ağır diğer bir vazife de terettüp eder. Mektep ve muallim. kendilerine bu mübrem vazifeyi teshil etmeği mümkün kılan her türlü vesaitle de mücehhez olmalıdır.

ÖZET

Devletçilik devlet işletmeciliğini de zorunlu bir unsur olarak içeren müdahaleci bir iktisat politikasıdır. 1923–1929 yılları arasında özel sektör girişimlerini teşvik eden politikaların ülke kalkınmasında yetersiz kaldığını düşünen iktidar partisi CHP, 1931 yılında programına devletçiliği almıştır. 1932–1939 arasında Türk ekonomisinde artan devlet müdahalesinin tezahür biçimlerinin bütünü, en genel anlamda devletçilik terimiyle nitelendirilmiştir. Devletçilik sadece ekonomi alanında değil, kültürel alanda da kendini göstermiştir. Çünkü Atatürkçü düşüncede bütünsel kalkınma modeline bakıldığında; teknoloji-bilim-felsefe-kültür ve sanatın ayrılmaz bir bütün olduğu görülmektedir.

Bu bakımdan siyasal gücün ve ideolojinin ekonomi dâhil sosyal gerçeği ve insanı yönettiği, yönlendirdiği veya biçimlendirdiğini öne sürmek mümkündür. Cumhuriyet, içinde bulunan koşullar altında yeni bir devlet, toplum, insan yaratma biçiminde özetlenebilecek bir modernleşme projesini uygulamaya koymuştur. Bu amaç ve bağlamda, halka ulaşabilmek için birçok yol ve yöntem geliştirmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilköğretim zorunluluğu, tevhid-i tedrisat, harf devrimi, okuma yazma seferberliği, halk dershaneleri, millet mektepleri, halk odaları, halkevleri gibi atılımlarla kendini gösteren eğitim ve kültür alanındaki savaşında, sinemadan daha uygun bir araç bulunamazdı. Aynı şekilde 1930’lu yıllara baktığımızda; sinemanın iç ve dış politikada güçlü bir silah olduğu kadar, modern tekniklerin,

sağlık ve yurttaşlık bilgilerinin öğretilmesi için de kullanılabileceği ortaya çıkmıştır.

Tiyatro, resim, müzik gibi sanatların batılı biçimleri Türkiye'ye bireylerce getirildiği halde, sinema devlet eliyle, devlet zoruyla sokulmuş, verimsiz özel kuruluş denemelerine karşılık, devlet sinemacılığın sürekliliğini korumuştur.

Devletçilik döneminde sinema sinemacılarca, tiyatrodan sonra gelen bir eğlence gözüyle algılanmış ve Türk sinemasının geldiği boyut sinema dergilerinde de yansımaları bulmuştur. Ancak dönemin kültürel devletçilik politikalarının sinema alanındaki dergilere yansıması, sinemanın eğitici ve öğretici boyutlarıyla bu dergilerde tartışmalara konu olması sinemacıların ve dergileri çıkaranların bakış açısına bağlıdır. Dönemin ulaşılan sinema dergilerine bakıldığında sayıca az ve yayınlanma süreleri kısa olmasının yanında bir kısmının sinema salonlarında gösterime giren filmlerin tanıtım dergileri olduğu ve içerik yönünden de Hollywood haberleriyle sınırlı oldukları da görülmektedir. Bu dönemde film üretiminin yaygın olmamasının ve Hollywood'a bağımlılığın sinema dergilerinin içeriklerini de etkilemiş olduğu, sinema dergilerinin içeriklerinin yurt dışında üretilen filmlere ve bunların yıldızlarına odaklanmış olduğu tespit edilmiştir. Burçak Evren'in de belirttiği gibi bu dönemde sinema işletmecilerinin de dergiciliğe el atarak kendi sinemaları ile filmlerinin promosyonunu dergiler yoluyla kitlelere aktarmaya başlamaları da sinemacıların sinemaya bir eğlence gözüyle baktıklarını ve bu bakış açısını dergilere de yansıttıklarını göstermektedir. Dergilerde halkı sinemada film seyretmeye ve oyunculuğa yönelten çeşitli kampanyalar düzenlenmektedir. Bu durum o dönemlerde henüz film seyretme kültürünün henüz

oluşmadığının göstergesidir. Dergilerde asıl konu içeriğini ise Hollywood filmlerinin tanıtımı ve artistlerin yaşamlarının anlatımı oluşturmaktadır. Sinemanın önemine vurgular yapılmasına karşın film üretiminin kısıtlı olması ve bunun nedenlerinin sinema dergilerinde gereğince tartışılmamış olduğu görülmüştür.

ABSTRACT

Etatism is an interventionist economy policy requiring public administration as an obligatory factor. The Republican People's Party, the ruling party, which considered policies encouraging where the enterprises of private sector were inadequate in the development of the country, included etatism in his party programme in 1931. All the manifestations of state interventions increasing in Turkish economy between 1932 and 1930 were defined in general as etatism. Etatism proved its worth in both economics and cultural fields as technology-science-philosophy-culture and art were regarded as an undivided whole when it was paid attention to complete development model in Atatürk's thinking.

In this aspect, it was likely to put forward that political power and ideology administrate, direct or social reality and human being including economy. Republic put into practise a modernisation project, which could be summarised as creating a new state, society, human being under present conditions. Many ways and methods were developed to reach public according to this aim.

A more suitable way than cinema couldn't be found in educational and cultural fights proving their worth with progresses such as obligation of primary education, combining of instruction, revolution of alphabet, reading-writing mobilization, public schools, public rooms, public houses. In the first years of Republic, similarly in 1930s, cinema as a powerful weapon in domestic and foreign policy was noticed

that it would be able to be used in teaching modern techniques, and information about health and citizenship.

Cinema was realised by the state, the force of state although western forms such as theatre, art and music were brought to Turkey by individuals and state maintained the continuity of cinema in spite of unsuccessful attempts of private sector.

The people dealing with cinema comprehended it as an entertainment coming after theatre and magazines mentioned how much Turkish cinema improved. However, in that period cultural policies of etatism taking place in magazines of cinema, discussing educational and instructive aspects which became discussion matters in these magazines, depended on the views of the ones who published them. In addition magazines of cinema which could be attained, were few and the period of publishing was short, some of them were advertising magazines of films on cinema and their content was limited with news from Hollywood. It was determined that inadequate film production and dependence of Hollywood influenced the content of magazines and the content of magazines focused on films produced abroad and film stars. As Burçak Evren mentioned, in this era cinema administrators' beginning to promote their own films via magazines by handling them showed they regarded cinema as an entertainment and reflected their point of view into the magazines. Magazines organised various campaigns directing people to watch films on cinema and being an actor/actress. This case was just the indicator of non-existence of a culture to watch films in that period. The main subject in magazines was the presentation of Hollywood films and their artists' life

stories. It was noticed that film production was limited and its reasons were discussed adequately in magazines as it should have been done although the importance of cinema was emphasized.